

לזכרון עולם

כאשר זיכני השי"ת להוציא את ספרי זה לאור עולם, אמרתי להציב זכרון עלי ספר לאבות משפחות הורי שליט"א, אשר חלק גדול ממשפחתם נכחד בשואה יחד עם המוני בית ישראל הי"ד. והנשארים לפליטה נעקרו ממקומותיהם. והגם שזכו בחסדי השי"ת להמשיך השלשלת ולבנות ביתם מחדש, אבל אנו צאצאיהם כבר לא זכינו לראות ולהכיר מקרוב את גדולי אבות משפחתנו, רק מה ששמענו מעט זעיר פה זעיר שם, וככל שרבו העתים רבתה השכחה ונחלשה המסורה, ואם לא עכשיו אימתי. לכן הרגשתי חוב עלי להנציח במדת האפשר תולדות אבותינו והליכותיהם בקודש, למען יהיה להם יד ושם עולם. וגם זכרון תמידי לשרידי צאצאיהם, למען ידעו דור אחרון לומר מתי יגיעו מעשינו למעשי אבותינו וישתדלו ללכת בדרכיהם דרך העולה בית א"ל.

ותודתי נתונה בזה לאחי הרה"ח ר' אהרן שליט"א אשר לקח על עצמו עבודה זו, וברוב עמל ליקט וקיבץ פרט לפרט מספרים שונים, גם מה שנשתמר בזכרוננו מאשר שמענו מזקני משפחתנו ז"ל ומהורינו שליט"א יב"ח"ט, וכן ניתוספו ידיעות רבות מאשר קרובי משפחתנו שיחיו. את כל אלה בירר וליבן והעלה על גבי הכתב מסודר באופן נכון.

כמוכן שמחמת ריחוק הזמן, כל מה שהצלחנו ללקט ולהיוודע הוא רק מעט מזער, ולכן חובתנו לציין אשר אם קיצרנו בפרטים או באנשים שהיה ראוי להאריך בהם יותר, הרי זה רק מחמת חסרון ידיעה. גם אתנצל במדה ויש שינויים או חסרונות בתוארים, שכל זה מחמת שלא נכתבו הדברים בבת אחת, וכן מפני מיעוט יכולתנו האידנא לדעת לתאר כראוי את כל אחד ואחד כפי ערכו.

ויהא רעוא קדם אבונא דבשמיא שזכות אבות יגן עלינו להתברך בכל מיילי דמייטב בכל עניינו וחפצינו, ובגלל אבות תושיע בנים ותחיש ישועה לבני בניהם, אכ"י"ר.

משפחת אבי מורי שליט"א

אביו הרה"ח ר' יוסף אוסאביל ז"ל מליזענסק ב"ר משה אביגדור.

שמפני דוחק המקום בדירתם היה ישן במטה אחת עם אביו ז"ל, וכל לילה בקום אביו בשעה 2 לעבודת הבורא רווח לו המקום במטה לחלץ עצמותיו. הצטיין מאד בענינים שבין אדם לחבירו. היה נוח לבריות וממעט בדיבור. מכיריו ויודעיו סיפרו שלא ראו עליו אף פעם רשימא של כעס ורוגז ח"ו.

במלחמת העולם השנייה שבע תלאות ונדודים רבים. ברי"ה שנת ת"ש מיד אחרי התפילה הוצת ביהמ"ד בליזענסק ע"י הנאצים ימ"ש, והוא לא הספיק אפילו לקחת מתוכו את השטר"מ שלו. בערב סוכות גורש עם כל משפחתו לצדו השני של הנהר "סאן" לשטח הרוסי (בחסדי השי"ת היה זה גורם הצלתם), והגיעו לעיר שינאווא, ומשם ללעמברג, בעירום ובחוסר כל. בקושי רב מצאו שם קורת גג לראשם עד למוצש"ק פרי' קורח ת"ש, אשר אז הוגלו ע"י הרוסים לסיביר. אכן גם בהיותו בגלות סיביר, מכיון שפטרוהו מחובות העבודה עקב גילו ומצב בריאותו, היה יושב ועוסק בתורה בספרים שלקח עמו. בסוף שנת תש"א שוחררו מסיביר ועברו לאוזבקיסטן. מספר בנו ר' דב הי"ו, שהוא עצמו זוכר, כי בהיותם על אם הדרך והמתינו בנמל "אומסק" עמד שם זקנינו ר' יוסף והתפלל.

נולד בראזודוב בשנת תרמ"א. הסתופף בצלו של הרה"ק ר' צבי הירש מראזודוב זצ"ל (כנראה שזכה עוד להכיר ג"כ את אביו הרה"ק ר' משה מראזודוב זצ"ל) ואח"כ אצל בנו הרה"צ ר' מנשה מרישא - ליזענסק זצ"ל.

במלחמת העולם הראשונה נלקח לצבא האוסטרי, שם שירת כמה שנים בפלוגת ארטיילריה, ובתנאים קשים אלו מסר שם נפשו במשך כמה שנים שלא יבואו מאכלות אסורות לפיו. מלקט היה מפעם לפעם תפ"א בשדה צולה אותם על האש ואוכל. את מנתו היה נותן לגוי, והגוי היה נותן לו מלחמו, גם היה עובד במקומו בשבתות, והוא היה יוצא בשבתות מהצבא להתפלל בציבור. אף בשאר ימות השבוע לא ויתר על תפלתו בטלית ותפילין כראוי אפילו בהיותו בחזית. חזר בשלום מהמלחמה. אולם מחמת נוהג אכילתו במשך תקופה כ"כ ארוכה של ימי המלחמה, היה סובל כל ימי חייו מיחוסים בקיבתו ואף הוצרך לעבור פעמיים ניתוח מעיים.

בחזרו מהצבא קבע את מגוריו בעיר ליזענסק, שם היה יושב אוהל כל חיים בביהמ"ד, ועוסק בתורה. בשעה 2 השכים כבר לביהמ"ד לסדר יומו. אבי מורי שליט"א להבחל"ח מספר,

לזכרון עולם

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
שנות חיים - ריבית אויסאיב, חיים בן אברהם יעקב עמוד מס : 86 הודפס ע"י אוצר החכמה

באמצע תפילתו עבר לידו קבוצת פועלים רוסיים. ניגש אחד הפועלים וסיפר לו בהתרגשות, כשדמעות בעיניו, כי יהודי הוא אלא שנתחנך כבר מצעירותו ברוסיה הקומוניסטית ושינו את שמו מנחם ל"פיעטקא", אולם עכשיו בראותו את הדרת פניו ואת תפילתו הנעוררת נפשו היהודית. אחר הגיעו עד לעיר טאשקנט והתיישבו בקולחוז "טעלמאן" ליד טאשקנט, שם נמשך סבלם בעוני ורעב שהציק לו מאד, בהיותו חולה מעיים, ונפטר ביום ט"ו אדר שושן פורים שנת תש"ב (הפליטים היהודים הקדישו בקולחוז חלקה מיוחדת לבית הקברות - סמך לביה"ק הנכרי - ושם נטמנו הפליטים היהודים שנפטרו אז).

הור"ר יוסף: **הרה"ח ר' משה אביגדור ז"ל ומרת שיינדל ע"ה מראזודוב.**

רבי משה אביגדור נולד בשנת תרי"ט לאביו רבי אברהם בעריש אוסאיבל מראזודוב, בן ר' יחודה, בן ר' משה אוסאיבל מראזודוב ז"ל. נשא את זוגתו זקנתי מרת שיינדל ע"ה לבית זילבר מראזודוב. נולדו לו שלושת בנים: ר' יהודה ז"ל מראזודוב - וויען, ואח"כ בארה"ב, זקני רבי יוסף ז"ל, ור' שלום ז"ל, אח"כ באוסטרליה. ושתי בנותיו: פייגא - נפטרה בצעירותה במלח"ע הראשונה. חנה פעסיל, זוגי של ר' יקותיאל ווייסשטיין ז"ל משיטואו. זקנתי מרת שיינדל ע"ה נפטרה באמצע ימיה. אח"כ נשא זקניו בזוג"ש את מרת מרים ע"ה, ונולדו לו בנו בעריש - אח"כ בארה"ב, ובתו חיה, זוגי של נתן קמר ע"ה. רבי משה אביגדור נפטר ביום כ' מרחשון תרע"ג (או תרע"ב).

זקניו רבי יוסף היה נכדו - ונקרא על שמו - של **רבי יוסף שו"ב מדזיקוב הי"ד, הנקרא "רבי יוסקא קדוש", שמסר נפשו על קידוש השם**¹.

סיפור הדברים מפורסם היה בפי יוצאי חלציו ובפי כל בני עירו דזיקוב, אולם במשך הזמן חלו בו שינויים וגירסאות

שונות. אעתיק כאן את הסיפור כפי המובא במכתבו של נכדו רבי משה יהודה שליסעל מצאנז², הכותב שכן הוא סיפור הדברים כפי ששמעה מאביו רבי נטע שלמה דומ"ץ בטארנא (והוא שמעה מאביו רבי לייביש דיין בק"ק דזיקוב המכונה רבי לייביש חת"ס, שהיה בן האשה חנה בת רבי יוסקי קדוש זצ"ל), ושכן סיפר גם הרה"ק מצאנז זי"ע בלי גרעון ותוספת. וז"ל: זקנינו רבי יוסקי קדוש שו"ב בעיר דזיקוב, פעם אחת נסע הוא ועוד ג' אנשים על המים הנקרא "וואסיל" הסמוך לעיר דזיקוב לעבור לפולין, ונסע עמם בעגלה ערל אחד שנשאר שם אצל משפחתו ברוסיה פולין ולא רצה לחזור, והם נסעו בחזרה. נעשה רעש גדול בעיר דזיקוב כי לא חזר הערל, ועשו עילה עליהם לומר שהם חרגו את הערל, ועוד יותר כי ר' יוסקי הוא שו"ב ובדאי הוא הרג"ז. בימים ההם היתה הממשלה נתונה לפריצים כידוע, נתנה הפריצה אותם במאסר ואמרה להם שאם ימירו את דתם תעשה אותם לבני חורין, שלשה ימים לא נתנה להם לאכול ואחר הג' ימים עשתה צלי ומרקות מ"דבר אחר" אשר עלה תימרתו בריח חזק, נתנה לפניהם והם לא רצו, ודנתה אותם במיתות משונות ר"ל. ולר' יוסקי דנתה שיתנו אותו בחבית ובתוכו שמן שנותנים לעגלות (הנקרא "מאשא" - זפת) והדליקה אותו. בעוד שלא נשרף צייתה הפריצה לחטוף אותו מתוך החבית הבעור כלפיד אש ואמרה לו שאם יעשה כדבריה להמיר דתו תרפא אותו. חטף ר' יוסקי חתיכות עפר וזרק לתוך פיה, צעק "שמע ישראל" וקפץ לתוך האש ונשרף. לקחה הפריצה את האפר ופזרה על המים (הנקרא וואסיל) כי אמרה שלא ינקום ממנה. פעם אחת נסעה הערלית הפריצה המרשעת הנ"ל על המים הנ"ל, באו שני צפרים ונקרו עיניה וצעקה שר' יוסקי מנקר עיניה, ובאתה לביתה עיוורת על שתי עיניה⁴. במשך הזמן בא בחזרה הערל הנ"ל נסע עמם, וראתה כי בחנם הרגה אותם, נתנה תבואה וכהנה לכל משפחתם ועשתה להם טובות. סוף המרשעת הנ"ל היה שחלתה ימים רבים עד שהיו תולעים רוחשים מבשרה בחייה ונפלה תלתלי בשר, כן יאבדו וכו'.

שפותיהם, ועד לאחרונה היו יהודי העיר מצביעים על המקום שבו קידשו שם שמים (אחר כמה ימים חזר הנער הנעלם לביתו וסיפר שצוונים חטפוהו ולקחוהו עמם לירידים עד שהצליח לברוח מהם ולחזור). וכע"ז שמע אבי שליט"א מפי אביו ששונאי ישראל העלימו במכוון את הנער הנכרי ששימש כ"ישבת גוי".

4. שם, שהשליטה המרשעת לקחה מלא כף ידה מאפר הקדושים וזרקה אותו כדי לפזרו, אך פתאום נשבר רוח חזק שהביא את האפר לתוך עיניה של הגראפינה ובו במקום התעוררה. תגראפינה סבלה יסורים ומכאובים, כדי להקל על סבלה ציוו הרופאים שתטיל ותסע על המים, אך כשיצאה על הספינה התחילה לצעוק את שמות היהודים הקדושים שנשרפו שהם מורסים וחותרים את בשרה ולא נותנים לה מנוח, עד שמתה מתוך יסורים.

5. בספר זכרון הנ"ל שם, שיהודי דזיקוב שלחו שלוחים אל הבעש"ט הקי שביקש עליהם רחמים לבטל הגזירה, אבל כשהגיעו השלוחים אמר להם הבעש"ט שאיחרו את המועד וגור דחין כבר הוצא לפועל.

עוד מביא שם שהרה"ק ר"ש מבאבוב זצ"ל נכד הרב הגה"ק מצאנז סיפר גי"כ המעשה הלז, ואמר ששמע מזקיניו הקי זצ"ל שבשבותו לאחר השריפה הנ"ל בליל שבי"ק אמר הבעש"ט הקדוש "ברוך הבא רבי יוסקא קדוש ושאר הקדושים", ואמר שבאו לברכו בשבתא טבא⁵. ומספר שם ר' משה יהודה שבעת שבא בקשר השידוכין בק"ק צאנז, שאל הרה"ק מצאנז את אביו רבי נטע שלמה מאיזה משפחה הוא, ואמר "נכד רבי יוסקי קדוש", נתלחב הרה"ק זצ"ל בהתלהבות גדול ממש כלפיד אש ואמר "כמה גדולים היו בימים הקדמונים שמסרו נפשם על קדושת השם", וסיפר אז גי"כ המעשה הנ"ל. וביקש אז שיעשו התנאים אצלו, ושיבר בעצמו הצלחת ואמר "מזל טוב לכבוד נכד רבי יוסקי קדוש זכותו יגן עליו ועל כל ישראל".

לסיפור זה היה המשך בדור האחרון אשר יוצאי דזיקוב

אם אבי: **מרת מלכה ע"ה ב"ר אלימלך**

נולדה בשנת תרמ"ד לאביה רבי אלימלך וואהלינער ז"ל. שם בבית אביה שהיה מפורסם בהכנסת אורחים למדה קיום הפסוק "כפה פרשה לפני ידיה שלח לאביו" עד שתשתרש בנפשה ונעשה כחלק בלתי נפרד ממנה. כבר בנעוריה בבית אביה הרבתה במעשי חסד. גם סיעה אז הרבה למשפחת הרה"ק רבי צבי הירש מרודניק זצ"ל בן הרה"ק ר"ב מגארליץ זי"ע. לימים בשעת אירוסיה ראתה בחלומה את הרה"ק מגארליץ ואמר לה "מה שאלתך ויתן לך" ("קענסט זיך אויסביטן וואס דיא ווילסט"). המשאלה שענתה בחלומה היתה שתזכה לזרע כשר והגון.

נישאה בשנת תרס"ז לבעלה זקנינו רבי יוסף ז"ל. הקימו את ביתם בראזודוב ובתחילת מלחמת העולם הראשונה עברה לליזענסק. בכשרון ידיה ובחכמתה דאגה תמיד לפרנסת בני ביתה, וקיימה את הפסוק "יתקם בעוד לילה ותתן טרף לביתך" (את הכסף שהרוויחה היתה מוסרת לבעלה, שישב על התורה והעבודה, וכשהיו צריכים כסף להוצאות הבית היתה מבקשת ממנו). בזמן המלחמה כשבעלה גוייס לצבא, עברה עם ילדיה לבית הוריה בכפר וואהלינא, שם מצאה את עצמה בתוך החזית. אמה ואחיה חקטן ע"ה נהרגו אז, ובדרך נס ניצלו היא וצאצאיה. היה זה בשעת הפגזה כבדה, ברצותה להתחבא בבונקר של נכרי, והוא שהיה שונא ישראל סרב להכניסה. בלית ברירה הטמינה את ילדיה בבור מכוסה בעצים. פחדה היה רב כיון שלא הגיע אליה קול בכו מתוך הבור, אולם כשפתחה את הבור בגמר ההפגזה, מצאה את כולם בריאים שלמים ושקטים, ואילו

6. ר"י פליישר מביא שם בארוכה את סיפור השריפה כפי שהוא בעצמו זוכרו. בהקדמת ספר "אהל תורה" להגיר ישכר בעריש לויפר ז"ל דומ"ץ דק"ק דזיקוב (ברוקלין תשמ"ו) שהוא היה גי"כ נכד רבי יוסקי, מוסיף,

זוכרים זאת היטב. גם נתפרסם בזמנו בכתבי העתים. השליטה הנ"ל בראותה את סבלה ובשמעה שהגוי הנעדר חזר חי לביתו ציוותה לפייס ולפצות את משפחות הנשרפים, ובנוסף לזה ציוותה גם לזרעה אחריה שבכל שנה בתחילת החורף יחלקו עצים להסקה לעניי היהודים ולביהמ"ד, וכן יחלקו לפני פסח מעות חטים. ואכן במשך כל הדורות קיימו הגראפים לבית טארנובסקי את צוואתה, וחילקו כסף ועצים לעניי דזיקוב, עד שנת תרפ"ח. בתאריך זה החליט הגראף טארנובסקי להפסיק את הסיוע לעניי העיר. זמן קצר לאחר מכן פרצה שריפה בארמון הגראף וכל הארמון הגדול והמפואר של משפחת טארנובסקי נהפך למאכלת אש יחד עם הגנים אשר היו בתוכו, והיה לפלא בפי כל (ודבר פלא היה גם זאת אשר היהודים' שהיו אז בארמון כולם ניצולו), וכמובן שמיד תוקן המעוות וחזרו לחלק חטים ועצים לעניי העיר⁶.

בבונקר של הגוי נפל פגז וכל האנשים ששהו בתוכו נהרגו. בתקופת המלחמה הרבתה לשלוח ידה במסחר, כדי שתוכל לבנות לה בית, אולם אחרי המלחמה ירד פלאים ערך המטבע, וכל רכושה הלך לטמיון, אך היא בצדקתה קיבלה את הכל באהבה. על אף שעמלה קשה לפרנסת ביתה ולא הגיעה להרחבה יתירה, הרבתה תמיד בהכנסת אורחים, ודאגתה נתונה היתה תמיד לעניים ולצרכים שלא ירעבו. בעיר ליזענסק נערך פעמיים בשבוע - יום שלישי ויום ששי - "יום השוק", בו היו מתאספים הכפריים עם סחורתם מכל 27 הכפרים שסביבות ליזענסק. ביום כזה היו באים לעיירה גם עניים רבים. כמובן שהסוחרים העסוקים ביומא דשוקא במסחרם לא היה להם פנאי וסבלנות להתעסק עם העניים. לכן הודיעה סבתא לפרנסי הקהילה שבימי השוק ישלחו את העניים אליה וכולם היו אוכלים על שולחנה. היתה מכינה תבשיל בדודים גדולים ומחלקת לעניים. לפעמים כשנגמר התבשיל, והיו צריכים להמתין קצת עד שתכין תבשיל חדש, היו כאלה שכעסו על קיפוחם וקיללוח מתוך כעסם (היו עניים שחשבו שההוצאות הם על חשבון הקהילה, ורטנו בטענה שהקהילה משלמת גם עבור בשר ולמה את נותנת לנו תבשיל פשוט). כששאלו לסבתא ע"ה, למה לך לעמול כ"כ ולקבל קללות, היתה משיבה, שמקללות אלו נעשים בשמים ברכות.

כיוצא בזה ביומא דהילולא רבא של הרבי ר' אלימלך זי"ע, כ"א באדר, כשהתאסף בליזענסק קהל רב מכל קצוי פולין וגם ממדינות אחרות, היתה סבתא ע"ה עסוקה כל היום לבשל

שהשריפה היתה ביום ג' דחנכה יומא דהילולא רבא של רבי יוסקי קדוש, זכותו יגן עליו. (והובאה הערה זו גם במהדו"ב של ספר "בית דוד").

ולחנן לכל דכפין ייתי וייכול, ובפרט לעניים הרבים שבאו אז לליוענסק לאסוף צדקה. לקבצנים שישבו ליד בית החיים, ופחדו לעזוב את מקומם "שלא יתפסנו אחר", היתה שולחת אוכל למקומם. כמו כן נהגה תמיד לשלוח דברי מאכל למשפחות שונות מבני העיר שחיו בדחקות. בפיקוחותה כי רבה היתה בבחינת "משכיל אל דל" שיהא באופן שלא יתביישו "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה".

סיפורים רבים על מעשי חסד שבכל יום זכורים ומתגלגלים בפי יוצאי חלציה. היה לה בביתה תנור לאפיית מצות, שם היו באים בני העיר לאפות תמורת תשלום, אולם כמובן שאלה שלא היו בעלי יכולת קיבלו רשות לאפות ללא תשלום. גם מתקופת מלח"ע השניה, מספרים פליטים שונים, שכאשר הגיע זרם הפליטים בתחילת המלחמה דאגה להאכילם⁷ כן אח"כ כשגלו לעמברג ולרוסיה הרחוקה, והוצרכו לעמוד קשה לצורך חיותם, עכ"ז דאגה וזרה לאחרים כמיטב יכלתה, ולפעמים גם חילקה מלחם שליטי"א, אשר בתקופה שמנות הלחם היה קצובות בצמצום ונאלצו לעמוד שעות שלמות ב"תור" כדי לקבלו, כיון שסיפר לאמו שרבו האבד"ק יארדנוב זצ"ל (אשר בעת המלחמה היה ר"מ בשיבת "מחזיקי לומדי תורה" בעלזא, בלבוב) בחיותו יושב ולומד לא קיבל כרטיס אוכל, ובביתו סובלים מרעב, מיד לקחה אמו לחם שלם שהיה מיועד לילדיה ושלחה עמו שימסרנו לרבו. כמו כן ניצלה בתקופה זו את בקיאותה בענייני רפואות להיות לעזר ולסעד לחולים.

גם בתקופה זו לקחה על עצמה עול פרנסת ביתה. כשגורשו ע"י הנאצים ימ"ש לצד הרוסי מעבר לנהר "סאן" חרפה נפשה והבריחה את הגבול בחשאי לחזור למעמברג לליוענסק שצד הגרמני, כדי לקחת את השניים התותבות של בעלה שנשכחו וזכרים וכסתות למשפחתה. אף בכל שאר הגלויות והנדודים שעברו בתקופת המלחמה, דאגה בחכמה וביגיע כפיה לפרנס את משפחתה, ואחת הדרכים שלה להשיג מזון בארץ נדחת זו היתה כדלהן: יצאה בשדות שמחץ לישוב, וכשראתה עלים מבצצים מעל פני האדמה היתה חופרת קצת ולפעמים מוצאת שם ירק שנשכח כגון תפוזי"א וכדו'. וראו שם בחוש השגחת השי"ת. פעם לפני פסח בחפרה במקום אחד, מצאה כמות גדולה יחסית של תפוזי"א שנשארו בקרקע, וחזרה לביתה בשמחה עם התפוזי"א ותאמר לבני ביתה: "רביש"ע שלח לנו חבילה לכבוד פסח".

זכתה ב"ה לינצל מהשוואה יחד עם כל יוצאי חלציה ולהגיע לארץ ישראל. נפטרה ביום ט"ז כסלו תשי"ז. מנו"כ בביה"ח זכרון מאיר בבני ברק.

7. ראה גם בסי "שלהבת שלא קפאה" לרשיב וואקשטוק. (תשנ"א) עמ' 101.

הורי מרת מלכה ע"ה: **החסיד רבי אלימלך אטלס ז"ל מוואהלינא זוג' מרת פריידא זלאתע ע"ה לבית וויזען.**

רבי אלימלך וואהלינער היה ת"ח ועובד ה' מחשובי חסידי הרה"ק ר' משה מראזוודוב זצ"ל. לפרנסתו החזיק פונדק שקיבל בירושה בכפר "וואהלינא" שבין ראזוודוב לניסק. מפורסם היה בהכנסת אורחים שלו. הגבול בין רוסיה לגאליציה עבר לפני מלח"ע א' לא הרחק ממקום מגוריו, מספר ק"מ מזרחה לראזוודוב, והיו הרבה קשי יום שהבריחו שם את הגבול הרוסי לגאליציה שתחת שלטון עסטרייך כדי למצוא פרנסה. ובדרכס בין השדות והיערות מגיעים היו, איפוא, הפליטים ל"וואהלינא", והוא היה פותח את ביתו לפנייהם. כל מי שהגיע ללא עגלה היה זה סימן על היותו עני, קיבל אכסניא אכילה ושינה ללא תשלום, ולמחרת המשיכו לדרכם. צאצאיו שיחיו מספרים, שלא היה אצלו יום ללא אורחים.

נערץ היה בכל חסיביה וסיפורי מופת התהלכו אודותיו. אפילו הגויים בכפרו פחדו ממנו. היו אומרים שאסור להתחיל עם "מיי"ל", כי הוא יסע לרבי ומי שפגע בו ינחול מפלה. יוצאי חלציו סיפרו פלאות על מסירת נפשו להפקיר לפני הפסח את כל היי"ש אשר ברשותו, והגויים שבכפר נפל פחד עליהם ולא נגעו ביי"ש כל ימי הפסח.

כשהגיעו בנו הסבתא מרת מלכה ע"ה לפרקה ורצה להשיאה לבחור ת"ח ויר"ש, לזקניו רבי יוסף ז"ל, הבטיח נדן מכובד שהיה יותר מכדי יכולתו ושם בטחונו בה'. בהגיע זמן סילוק הנדן, בא אליו נכרי א' ואמר לו, שהוא צריך לנסוע לחו"ל והיות ומכירו כאיש נאמן הרי הוא רוצה להפקיד את כספו בידו, ותן לו רשות להשתמש בו ביתיים. ומעשה פלא: כשמנה רבי אלימלך את הכסף היה זה בדיוק כסכום הנדוניא שהבטיח.

בתחילת מלח"ע א' היתה המלחמה נטושה בסביבתו במלוא עוזה. זוגי הסבתא מרת פריידא זלאתע ע"ה, כשעמדה עם נכדה שיחי' בזרועותיה פגע בה כדור מהיריות, ועוד הספיקה להניח את התינוק על גבי התנור, אך היא עצמה נפלה ארצה ויצאה נשמתה ביום ג' מרחשון תרע"ה. רבי אלימלך ז"ל העתיק אח"כ את מגוריו לעיר ניסקא והתגורר ליד בנו שם נשאר עד סוף ימיו. את פונדקו עזב לחלוטין ועבד עבודתו עבודת הקודש. מפי הרה"ח ר' אלעזר רוטשטרייך ז"ל, מיוצאי עיר ניסקא, שמעתי כ"פ תיאור כעד ראייה על עבודתו עבודת הקודש בדביקות ובדחילו ורחימו כל יום בביח"כ משעה שתיים לפנות בוקר. גם בתיאור מליל סליחות "זכור ברית"

8. בסי יזכור רוזוואדוב עמ' 49.

ג. **זקני רבי אלימלך וואהלינער ז"ל.**
ד. **בתם היחידה מרת חנה סימא ע"ה,** אשר הרה"ק ר' משה מראזוודוב החשיב והערץ אותה, ונישאה בהוראתו **להרה"ח ר' אברהם כץ ז"ל מראזוודוב** בהיות ר' אברהם בן י"ד שנה. כפי המקובל במשפחה אמר הרה"ק ר' משה מראזוודוב לרי אנשיל כץ, עוד לפני לידת ר' אברהמליה, שתתד לחיולל לו בן ושתדך עם ר' הערשלי.

רבי אברהם כץ היה כאמור בנו של הרה"ח ר' אנשיל כץ, שהיה מקורבו של הרבי ר' הירש זי"ע מרימנוב, ונתמנה ע"י הרה"ק ר' אליעזר מדזיקוב לשו"ב בראזוודוב. אח"כ מילא רבי אברהם כץ את מקום אביו ונקרא שמו ר' אברהמליה שוחט. סיפור נורא מסופר אודות התמנותו לשוחט¹¹: רבו רבי משה מראזוודוב הורה לו ללמוד הל' שחיטה ולהיות שו"ב בראזוודוב, והוא מחמת יראתו התעקש ולא רצה לקבל עליו דברי רבו, וענה לרבו: "יכל זמן שיהא לי פרנסה אחת משלי לא אהיה שו"ב". ר' אברהם חי מהיריון של כספי הנדוניא שהשקיע אצל גוי. והנה תוך זמן קצר מת הגוי ההוא ולא השאיר אחריו כלום וכל כספו הלך לאיבוד. לאחר זמן שוב אמר לו הרבי: אברהם לך למוד שחיטה. חס לבו בקרבו, וכשגגה נפלוטה מפיו ויאמר: "יכל עוד כתונת אחת לבשרי לא אתפוס אומנות זו". לילה אחד פרצה שריפה בראזוודוב וכלתה את ביתו עם כל רכושו ונשאר בעירום ובחוסר כל.

קראו הרה"ק מראזוודוב בשלישית וא"ל: "אם אינך רוצה לסכן נפשך לך ולמד שחיטה". בלית ברירה למד שחיטה ונתמנה כשוחט של רבו. דבוק היה מאוד ברבו זה, אשר חיבבו וקירבו להיות מהמקורבים אצלו בקודש פנימה, והיה רגיל לשוחח עמו כפעם בפעם בענייני חסידות והנהגה¹². רבי אברהם המשיך במלאכתו מלאכת השחיטה עד מלח"ע א'. נפטר בעצם יום הכיפורים (בעת תפילת נעילה). לפני פטירתו התיישב על מטתו ואמר "נישמת" בקול ובהתלהבות בנוסח ראזוודוב וכשהגיע ל"יכול קומה לפניך לבד תשתחוה" יצאה נשמתו בטרה"ח¹³. (אבי מורי שליט"א נקרא על שמו). בנו: הרה"ח ר' שמעון שוחט¹⁴, הרה"ח ר' אליעזר שוחט¹⁵, ממלאי מקום אביהם בראזוודוב, הרה"ח ר' נח בטארנא גבאי של הרה"ק רבי יצחק מסטוטשין זצ"ל, ורי אנשיל בלאנצוב ובירושלים.

9. י' אבן יליד ראזוודוב שהיה כמה שנים בחצירו של הרה"ק ר' משה מראזוודוב, בכתבו על חצר ראזוודוב, מתאר חסידים שפרשו עצמו מענייני עוה"ז וקדשו עצמם במותר לחם בלתי לה' לבדו, ומביא כדוגמא את החסיד רבי שמואל וואהלינער.
10. בסי "החכמה מאין" להרה"ח ר"י לפישץ הי"י, ב"ב תשנ"ו, עמ' קכו. ולפי דברי המשפחה נראה שהכוונה לרי שמואל הנ"ל.
11. בנו בסי יזכור ראזוודוב עמ' 50.
12. בנו היה מספר שאביו ר' אברהם נחפו תמיד בסעודות השבת בביתו
13. כדי לרץ בחזרה לשולחן רבו שם היו לו חזקות שונות. ובסי יזכור ראזוודוב שם, מביא שיחה ששוחח אתו הרה"ק מראזוודוב אודות השתקקותו לראות פני הרה"ק מצאנו.
14. שם עמ' 224, ובעל פה מפי נכדיו.
15. נשארו ממנו צאצאים באר"י.
16. בפקס היאהרציין שבכולל גאליצא ב"ס, מוזכר רבי אליעזר, ששימש הרבה שנים כגבאי של מעות רמבע"י בראזוודוב ויום פטירתו ט"ו סיון תרצ"ד.

משפחת אמי מורתי תחי'

אביה: הגאון רבי אביש ביניהווק צ"ל מטורקא, בן רבי שלמה אליעזר ז"ל.

נולד בטורקא בשנת תרי"ג לאביו רבי שלמה אליעזר שהיה מחשובי חסידי בעלזא בעירו. בצעירותו למד בטורקא, בין השאר כנראה גם אצל האב"ד רבי אליעזר מישל צ"ל בעמח"ס שו"ת "משנת אליעזר"¹⁶. בבחרותו שלחו אביו ללמוד אצל המהרשי"ג - הגאון רבי שמעון גרינפלד צ"ל אב"ד סעמיהאל, שהיה מגדולי המשיבים ומרביצי התורה בזמנו בהונגריה¹⁷. כאן גדל והלך מחיל אל חיל, עד שהיה לאחד מהאריות שבחבורה, כפי שהרבו לספר עליו תלמידי המהרשי"ג¹⁸. מהרשי"ג חיבבו מאוד ולפעמים אף הזכיר בשיעוריו חידושים בשמו. גם תלמידים שלמדו אצל מהרשי"ג בתקופות מאוחרות יותר¹⁹ סיפרו שידעו ושמעו אז מהיפוליטער בחור"י המופלג שלמד שם, ושמעתניה היו מבדרין בבי מדרשא. סיפר הגר"מ גרינפלד אב"ד וויען, בן אחיו ותלמידו של המהרשי"ג, שמהרשי"ג רצה לקחת את רבי אביש כחתן לבתו, אלא שאביו רבי שלמה אליעזר - על אף היותו ת"ח חסיד גדול ונגיד בעמיו - סרב, באמרו על עצמו שהוא רק בעה"ב, ובעה"ב צריך להשתדך עם בעה"ב. גם אחרי עזבו את ישיבת מהרשי"ג, המשיך ועמד עמו בקשרי מכתבים במו"מ של הלכה²⁰.

לעולמה של חסידות נכנס בתחילת מלחמת העולם א' כ"יושב"ב בבעלזא. הוא ברח אז מחמת החשש שיוגיס לצבא, ונסע לראצפערד אל כ"ק מרן מהר"י מבבלזא צ"ל, שם קבע מקומו בין היושבים והוסיף תורה על תורתו, דבק בהתבטלות גמורה במרן מהר"י צ"ל וכל חפצו ומעייניו היו רק בתורה

16. בתשובותיו לוקני שבשו"ת "משנת אליעזר" תניא סי' ל"ג - ל"ד, כותב לו "לתלמידי" וחותם "כפושך ונפש רבך". [בהיות רבי אליעזר מישל סמוך עדיין על שלחן חותנו בראדיחוב בשנת תרי"מ, נתמנה שם לנשיא חברת "מחזיקי הדת" בעיר, ופירסם בעתון מכתבים נלהבים בעד ארגון "מחזיקי הדת". באסיפה' הגדולה בשנת תרמ"ב נתמנה לסגן מזכיר האסיפה (וויצע שריפט פיהרר). בשנת תרנ"ד בחיותו אב"ד בעיר גאליגורא הספיד את מרן מהר"י מבבלזא זי"ע והדפיסו בספר מיוחד בשם "פלגי מיס". (הגם שחסידי בעלזא בטורקא הסתייגו קצת ממנו בגלל הבדלי דעות בעניינים שונים שעמדו אז על הפרק ביהדות החרדית, אבל כנראה שלפני מלח"ע אי לא עמדו עדיין שאלות אלו על הפרק).]
17. עד שנת תרס"ח שימש עדיין המהרשי"ג דיין במונקאטש הקרובה לטורקא שמעבר לגבול (לפני מלח"ע היא היו גם תחת שלטון אחד), ושם ניהל את ישיבתו.
18. הגרשי"ז ראטה צ"ל מאוהל-אנטוורפן-ב"ב. ורבי אלכסנדר שטארק זי"ל. ועי' תשו' מהרשי"ג בתשובה לאביו רבי שלמה אליעזר (ח"י סי' ק"ח) ובתשו' לדודו (שם סי' ק"ז) שמוכיר שם מסירת הדברים עיי' תלמידו חביבו - תלמידו המופלג.
19. הגרמני' לעמברגר צ"ל אב"ד מאקווא - כפר אתא. ר' זלמן גראוס. ר' יעקב קליין.

20. עיי' תשו' מהרשי"ג ח"א יו"ד סי' נ"א.
21. "ידועים אנו על בן אחיו ר' ישעי' ביניהווק זי"ל ממונקאטש שלמד אצלו כמה שנים בראצפערט.
22. מפי הרה"ח ר' אלישע בויס זי"ל מקארטשין.
23. בראש התשו' הני"ל במשנת אליעזר תניא (סי' לג-לד) כתוב תאריך ד' מסעי תרס"ט. וכנראה שהיא טעות הדפוס, מכיון שבשנת תרס"ט לא הגיע עדיין רבי אביש לקארטשין. וכן בסוף התשו' דורש רבי אליעזר מישל בשלום אביו רבי שלמה אליעזר, ואילו בשנים אלו שלפני מלח"ע גר רבי שלמה אליעזר עדיין בטורקא ולא הוצרך רבי אליעזר מישל מטורקא לדרוש בשלום עיי' מכתב. וכנראה שבמקום תרס"ט צ"ל תאריך מאוחר יותר. שכן גם מדברי התשו' שנסובים על קושיא שהציע לפניו רבי אביש "בשם החסיד המופלג במו"מ יהודה לייביש נ"י ממונקאטש" נראה שהיה זה בתקופה שגם חצרו של מרן מהר"י וגם אביו רבי שלמה אליעזר שניהם היו במונקאטש, ומובנת השייכות שלו לקושיית חסיד ממונקאטש (חסיד מופלג זה ר' יהודה לייביש, אולי הכוונה לרבי לייביש קליין המכונה "דער שווארצער לייביש").
24. סי' אדמו"רי בעלזא, ח"ג, עמ' קנב.

נוסף להתמדתו, ניתן רבי אביש בכשרונות נדירים, בחכמה בינה ודעת. גם כח זכרונו היה להפליא, הוא היה הכותב את דברי התורה שמרן מהר"י אמר בשולחנו הטהור. ובימי הסוכות, כשמרן ערך כל יום ב' שולחנות, ובמשך כל ימי החג סך יו"ט או כ' שולחנות, בכל זאת לא כתב בחוה"מ, ואחרי שמחת תורה כתב את התורות של כל ימי החג מזכרונו ולא חיסר דבר. מספרים שפעם במוצ"ש שאל א' מהיושבים המקורבים את מרן מהר"י על כוונתו בדברי התורה שאמר בסעודה שלישית, ענה לו מרן בבדיחותא: "איני יודע עדיין, צריך אני לשאול את אביש מה היתה כוונתי..."

ואכן כ"ק מרן מהר"י צ"ל קרבו מאד והשתעשע בו. "האט זיך געשפיגלט מיט איהם"²⁵. הרבה לשוחח עמו בדברי תורה וציווה ליכנס אליו מזמן לזמן ולהראות לפניו חידושי אשר חידש²⁶. כשסיים רבי אביש בלימודו את הש"ס, צוה מרן להיושבים לבשל סעודה מיוחדת לכבוד הסיום ולהביא לו משיירי הסעודה²⁵.

במשך זמן ישיבתו בבעלזא נתלקטו סביבו טובי הלומדים שבין צעירי היושבים בראותם את גאונו בהירותו וישרותו המופלאה בלימוד, והיה אומר לפניהם שיעור משך כמה שעות ביום. חשיבות גדולה היתה לבחור אשר הוא כבר בדרגת למדן ותיח שיכול ללמוד אצל רבי אביש. כן נתמנה ללמוד עם הגה"ק מבילגוריא צ"ל במקצועות ההוראה - שו"ע יו"ד²⁷. בין תלמידיו היה גם הגי"ר וואלף לאנצוטער זי"ל, שנתפרסם לימים כתי"ח וחרף מפורסם, ושימש כראש ישיבת חסידי בעלזא במונקאטש²⁸.

תלמידיו היו מפליגים מאוד בשבחיו, וצינו במיוחד את חריפותו ובקיאיותו, ואת בהירות ההבנה שהקנה להם בלימודו עמהם. תלמידו ר' אייזיק לעזער זי"ל, מקארטשין - אנטוורפן, העיד שבהלכות רבית היה מפורסם כיחיד מומחה. בבואו פעם לברעזנא כדי לבקר שם את קרובי משפחתו, שוחח רבי אביש רבות בדי"ת עם הגי"ר שלום סופר אב"ד ברעזנא²⁹, ורבי שלום הפליג אח"כ מאוד בשבחו בפני תלמידיו והתפעל מחבהירות שלו בחי"מ³⁰. החסיד רבי ישעי' ראווער זי"ל מגדולי ה"יושבים" בבעלזא, בשוחחו פ"א עם אחד ה"יושבים" על ענין מסוים, הזכיר את רבי אביש ואמר שהרב מטארניפול (בעל "חבצלת

25. הרב מטארל שליט"א.
26. סי' גדולי חסידי בעלזא עמ' שטע.
27. כפי שספר הגה"ק מבילגוריא צ"ל בעצמו לאאמו"ר יבלחטי"א.
28. סי' מאורי גליציה כרך ד' עמ' 581.
29. לרבי שלום היה כנראה קשר לבעלזא, את בנו רבי יהושע סופר שהיה אח"כ דומ"ץ בברעזנא קרא ע"ש מרן מהר"י מבבלזא צ"ל, כפי שראיתי בכת"י "פנקס מוחל" של ר' משה ליב פלדמן מברעזנא. הרה"ח ר"יב גרינפלד זי"ל סיפר שנשע עם הגר"ש סופר לשבות אצל מרן מהר"י בהיותו במהלאוויץ.

השרון"י) מחשיבו כאחד מגדולי ישראל³¹. ואכן רבים מגדולי התורה שבאו לבעלזא נהגו לשוחח עמו בדברי תורה. על אף היותו צעיר לימים, הזמינוהו קהלות מכובדות בגליציה לכהן פאר בעירם, אך רבי אביש המשיך לשבת בבעלזא ונתמנה שם לדיין בחצר הקודש³². נהוג היה בבעלזא שהדיינים ישבו להורות ביחד עם בני האדמו"ר, והיה רבי אביש יושב בביתו של מרן מהר"א זי"ע, שם פסק והשיב לשואלו. כדרך ה"יושבים" בבעלזא עסק גם הוא בגמילות חסדים. סיפר לי הרה"ח ר' חיים נטע זי"ל, שנתלה אליו פעם בנסעו בכמה עיירות לאסוף כסף עבור דבר מצוה, אך כשכבר היה בידו סכום הכסף שהיה זקוק לו - והיו בדרכם חזרה לבעלזא, פגש לפתע ביהודי בש"ק שהיה נצרד, ותומ"י השאיר בידו את כל הכסף והתחיל לנסוע ולאסוף מחדש.

גם כשישב בבעלזא, מופרש מדאגות עוה"ז ושקוע כולו בתורה ועבודה, לא זנח את חובתו לזון את ביתו ומשפחתו. מספרים היו בני משפחתו איך שנתקיים אצלו מאמר חז"ל "מתוך שחסידיהם היו תורתן משתמרת ומלאכתן מתברכת". בזמני הפנאי המועטים בין גברא לגברא היה כותב מכתבים מבעלזא לסוחרים ומזמין סחורה עבור קונים במקומות אחרים, הסחורה נשלחה ישירות לקונים, וכספי הרווחים היו מגיעים אליו, והיה שולחם לביתו בקארטשין וגם לאמו. סיפר נכד אחיו הגדול ר' משה ביניהווק זי"ל, ממונקאטש³³, שמצא בזמנו משומר בעליית הגג חבילה שלמה של מכתבים שנשלחו מבעלזא עיי' רבי אביש לאחיו ר' משה במונקאטש. המכתבים היו מלאים די"ת וחסידות ודברי חיזוק. בעיקר נתפעל ממה שנתגלה לפניו במכתבים, שזקנו ר' משה, שהיה סוחר ותיק ומונסה, לא עשה במסחרו דבר קטן או גדול מבלי להתייעץ קודם עם אחיו רבי אביש, היושב מופרש ומובדל בבעלזא שקוע כולו בעולמה של תורה.

אעתיק כאן חלק מתיאור אישיותו שנכתב עיי' אחד שזכה להכיר³⁴.

"בלבו ובנשמתו היה חדור אהבה ומסירות לחסידות בעלזא. בכל התנהגותו התבלטה פשטות ותמימותו. לא הרבה דיבור, בידעו לבור את הבר מן התבן. לכל דבר מצא ביטוי מתאים וקולע. רעיונותיו היו מוגדרים בצורה ברורה ומדויקת. הרצינות היתה טבועה בו עוד מילדות.

30. מפי בן אחותו הרה"ח ר' ברוך גרינפלד זי"ל מברעזנא-ב"ב, שהיה אז בין תלמידיו של הגר"ש סופר זצ"ל.
31. ר"פ קלוגהויפט ע"ה.
32. לא נתקבל כדיין בצורה רשמית עיי' תושבי העיר תמורת משכורת, אבל שימש בפועל בקביעות כדיין בחצר הקודש.
33. שלמה אליעזר ביניהווק נ"י בן ר' ישעי' ממונקאטש בנו של ר' משה זי"ל.
34. סי' גדולי חסידי בעלזא ח"ב עמ' שעה-שפ. (המחבר זי"ל סיפר לי שגם עמד פעם בדין תורה לפני רבי אביש זי"ל).

תמיד פעל בישוב הדעת, כשהוא מחשב כל דבר מראש. הוא הצטיין גם באדיבות ובעדינות מרובה. בעל כשרונות היה והתעלה על כל חבריו. במיוחד איפיינו אותו מעלותיו הטובות, לפי שהיה מתרחק מן הכבוד - היה נוה לבריות ועמד תמיד נכון לעזרת הזולת... הוא היה בעל נימוסין, נהג למחול על כבודו, ומעולם לא רגז על איש. החסידות שספג לתוכו נתנה אותותיה... נעים היה לראותו כשהוא עומד בפינה ומתפלל בהתלהבות ובדביקות עצומה. למרות גילו הצעיר נראה היה, בשל רצינותו, כאיש בא בימים... כולם התפעלו מדעתו הצלולה ומזכרון הברזל שניחן בו... הביטו לעברו כעל אישיות מיוחדת במינה. הערצה זו נרקמה סביבו בשל אופיו המיוחד וגישתו המקורית, שעל פיה השתדל להבין כל דין והלכה בשכל ישר ובהגיון..."

"עם התפרסם שמו רבו השוקדים על דלתותיו. בחורים למדנים וחרפים ביותר השתוקקו להיות תלמידיו ולצקת מים על ידיו. הוא היה כמעין הנובע. חסבריו נאמרו בנחת ובנעימות. כל ענין מסובך ידע להסביר בפשטות ובקלות. ספרי ראשונים ואחרונים היו פרושים לפניו כשמהלך, ואת שיעוריו לפני תלמידיו ביסס על הבקיות והחריפות גם יחד. בבעל מצא לו תלמידים מצוינים, שהיו שומעים מפיו שיעור במשך ארבע או חמש שעות ליום. יחד אתם היה יושב ועוסק בגמרא ועובר לראשונים ולאחרונים, מנתח כל ענין פעמים רבות, בונה וסותר, מעלה סברות ומפריך, מעיין ומחדש. אחר עבר לשולחן ערוך, טור, בית יוסף, עד אחרוני הפוסקים. מעודו שאף להגיע לאמתה של תורה והתאמץ כדי להגיע אל הפשט האמיתי. הוא היה מבעלי תריסין בהלכה והוראה, גבר בגוברין, מוויין בכלי מלחמתה של תורה. את דרכו בתורה, בחידושי ובשיעוריו, במנהגיו ואורח חייו לא עשה בסופה וסערה ולא בקול רעש גדול. הוא לא נהג לזעזע

35. כידוע שבתקופה שהתהלכה מחלה זו ר"ל, היה מרן מהרי"ד זצ"ל נשאר כל יום אחר התפילה יושב על כסאו ושפתיו חקי לוחשות תפלה ובקשת רחמים.
36. שמעתי ממכה חסידים. ר' אליעזר ביום ז"ל מקארטשין סיפר ששמע שבעת מחלתו נכנסה בעלת האכסניא למרן בקובלנא והתאוונה שבגלל חליו נמנעים אחרים מלהתאכסן אצלה, נתנח מרן ואמר: "געוואלד! א שפר תורה ברענט".
37. תהי"ח ר' יאשע שטייכל שליט"א מבעלזא.
38. תהי"ח ר' משה גראס ז"ל.
39. הרבנית מסקווירא ע"ה שהיתה נוכחת שם, באמרה לי בהתרגשות, שמחזה החלילה עומד עדיין לגד עיניה.
40. בשורה השלישית. לידו נטמן תהי"ח ר' יצחק משה ז"ל שוי"ב דבעלזא שזעזבו עדיין קיימת (מפי תהי"ח ר' חיים שמואל ביום ז"ל מבעלזא).

מוסדי תבל ולהרעיש ארץ ומלואה. הוא צעד בצדי הדרכים בשלוח ובביטחה. היה גבוה משכמו ומעלה, אך התהלך עם העם כאחד ממנו."

למגינת לב לא הספיקו ליהנות הרבה מאורו. בהיותו במיטב שנותיו נחלה במחלת דלקת הריאות ל"ע שהיתה בזמנו מחלה קשת מרפא ר"ל³⁵. בני משפחתו רצו בעת חליו לקחתו מבעלזא, כדי לסעוד בחליו, אולם מרן מהרי"ד זצ"ל הורה לו לישאר במחיצתו בבעלזא. גם הרבה לעורר רחמים עליו ואמר: "ספר תורה בוער³⁶, ס"ת שרוי בצער³⁷, ושלח בתמידות להתעניין במצבו. אולם לדאבון לב כל מכיריו התגברה עליו מחלתו ונשמתו עלתה חשימה במקום חיותו, במקום הקודש בעלזא, שם נפטר בדמי ימיו ביום כ"ז סיון תרפ"ו. מספרים, שלא הרחיבו עוז לספר למרן ז"יע על פטירתו, אולם מרן הפסיק פתאום מאליו לשלוח להתעניין על מצבו³⁸. היה זה בימי חולשתו של מרן מהרי"ד בסוף ימיו, אעפ"י יצא להלווייתו נישא על כסא ונאנח³⁹ באמרו ש"ספר תורה שרף". נטמן שם בבהי"ח מול ציוני הקודש של אדמו"רי בעלזא ז"יע⁴⁰. סיפר תהי"ח ר' מענדל שימלע שאחרי פטירת רבי אביש דיבר מרן מהרי"ד אודותיו עם רבי מרדכי גיהנום שמש⁴¹, ור' מרדכי המלץ בעדו, שרבי אביש בודאי לא יראה כלל פני גיהנום אפילו ליום אחד. השאיר אחריו כמה כרכים כתי"י מחידושי ונאבדו בשואה טרם שהספיקו להדפיסם, חבל על דאבדן.

הור' רבי אביש: תהי"ח רבי שלמה אליעזר ביינהורן ז"ל מטרקא, זוז' מרת הענטשא ע"ה.

תהי"ח ר' שלמה אליעזר היה בנו של תהי"ח ר' צבי ארי' ז"ל, שוי"ב בברעזנא. נולד בשנת תרי"ט בערך⁴² סמוך לפטירתו של האדמו"ר מטרקא תהי"ח ר' שלמה אליעזר זצ"ל (חותן אביו בזיוויר) ונקרא על שמו. נשא את זוג' מרת הענטשא בת תהי"ח ר' שמואל שרייבער ז"ל מטרקא וקבע מושבו בעיר זו.

41. ר' מרדכי היה מצוין בתמימותו ובמעשי החסד שלו. כינויו "גיהנום שמש" בא משום ששכחו שואלים אותו על צורך המפתחות שלו, מהיכן מפתחות אלו? היה משיב, אלא המפתחות של גיהנום. מרן מהרי"ד אהב לשוחח אתו (היה שואלו בעריש: נו מרדכי מתי תסגור כבר את הגיהנום, והוא היה משיב שחסר לו עדיין סכום כסף לצדקה נחוצה עבור משפחה לצרכי שבת וכדו', וכשהיה מקבל את הכסף היה מסכים לסגור את הגיהנום) ותוכן החיחות היה נראה כאילו מרן מתייץ עמו לגבי אנשים שהלכו לעולמם כמה זמן יהא עליהם לחיות בגיהנום, וחיה לו למרן זצ"ל בזה עבודה גדולה של לימוד זכות, כי היה מתווכח עמו ומלץ יושר על נפטרים שבזכות מעשיהם הטובים יספיק להם כמה ימים גיהנום או רק כמה שעות.
42. זמן הולדתו יודעים אנו מזה שאחותו הצעירה ממנו, רבקה סעריל, נולדה בשנת תרי"ב (כפי שמשמענו מנוסח מצבתה המובאת בס' "יסדר יוחסי" עמ' קכז), ואילו האדמו"ר מטרקא שעל שמו הוא נקרא נפטר בחנוכה שנת תרי"ט.

שם בצילם של חסידים מופלגים מחסידי בעלזא - משפחת חותנו וכן הרבה מהת"ח והחסידים שבעיר נסעו לבעלזא⁴³ - נצטרף גם רבי שלמה אליעזר ונסע להסתופף בבעלזא והיה מחשובי החסידים בטורקא. הצטיין כתלמיד חכם מופלג ובקי בתורה ובחסידות. הגם שעסק במסחר לפרנסתו ישב רוב זמנו ועסק בתורה. זוגתו מרת הענטשא ע"ה, שהיתה אשת חיל וחכמה מלומדת וידענית - מכתביה נכתבו בלח"ק בשפה עשירה, דבר נדיר אצל הנשים באותה תקופה - עמדה לימינו ועזרה לו במסחרו. נכדיו מספרים מזכרונותיהם על ימי מגוריו במונקאטש, שהוא היה יושב בחנותו ולומד, ואשתו דאגה לכל הענינים. המהרשי"ג כותב לו בתשובתו מיום ג' דברים תרע"א: "לכבוד אהובי ידידי הרבני המופלג הנגיד החסיד כש"ת מו"ה שלמה אליעזר ביינהארן נ"י מק"ק טורקא במדינת גאליציע"י⁴⁴. ורבי אליעזר מישל אב"ד טורקא בתשובתו לבנו רבי אביש, דורש גם בשלום אביו "דו"ש ושולם אביך ידי"י הרב השלם המופלג בתו"ר מו"ה שלמה לזר נ"י באהבה וברכה"⁴⁵. כאחד מחשובי העיר נתמנה רבי שלמה אליעזר לגבאי מעות אר"י בעיר טורקא יחד עם ר' אברהם ערטיל ז"ל⁴⁶.

במלחמת העולם אי עבר לעיר מונקאטש, שם נשאר עד סוף ימיו. ונפטר שם ביום י"ח אייר ל"ג בעומר שנת תרפ"ד. בין התארים שעל מצבת קברו ששרד לפליטה: "חסיד וירא ה' קרא ושנה ושימש תלמידי חכמים והיה לו אמונת צדיקים"⁴⁷. אחרי פטירתו חזרה זוגתו מרת הענטשא ע"ה לעיר מולדתה טורקא, שם התגוררה עד לפטירתה בשנת תרצ"ב, בערך.

43. תהי"ח אלטר יצחק אייזיק וויינברג ז"ל ראש ישיבת "דגל התורה" בטורקא (אח"כ בארה"ב) מונה בספר טורקא (עמ' 85-84) כמה מחשובי חסידיו בעלזא בעיר, ומתאר שם את הבהימ"ד דחסידי בעלזא בטורקא שהיה בלילות החורף מלא עם לומדים (בשנת תרנ"ח מוצאים אנו בין המנויים על ס' "יתורת הראי"ם" לעמברג תרנ"ח, את קלויז בעלזא בטורקא).
44. שו"ת מהרשי"ג ח"ג ס"י ק"ה (המהרשי"ג נהג בחריפות ולא הרבה בתשובתו לבנו רבי אביש בח"א יו"ד ס"י נ"א משנת תרע"ג, דורש מהרשי"ג ג"כ בשלום של ר' שלמה אליעזר "יבוא אחתום ואברך אותך ואת אביך נ"י").
45. שו"ת משנת אליעזר תניא ס"י ל"ד (כאמור לעיל נכתבה התשי"ב כנראה בהיות רבי שלמה אליעזר כבר במונקאטש).
46. ב"חשבונו מכולל גאליציע"י תרע"א-תרע"ג (נדפס בפשעמישל תרע"ג) עמ' 97.
47. על מצבת בנו ר' משה במונקאטש, כתוב על אביו "החסיד המופלג ומופלג".
48. זרע: א. ר' ישעי' ממונקאטש הי"ד. ב. לאה אשת ר' שמשון ליבר - שיקלר ממונקאטש הי"ד, בן תהי"ח אברהם אביש שיקלר אב"ד וויינברנקא דיין ור"מ בסאניק ומחשובי חסידיו בעלזא. ג. ר' צבי הירש אלימלך ז"ל נפטר בצעירותו בשנת תרפ"ה. ד. חנה ע"ה אשת תהי"ח ישראל

זרעו אחריו:

- א. תהי"ח ר' משה ביינהורן ז"ל במונקאטש. זוגתו מרת אסתר ע"ה, בת תהי"ח ר' חיים לייבוש הלוי אפפלדארפער ז"ל אשר כיהן תקופת זמן כראש חקלת חסידי בעלזא במונקאטש. ר' משה נולד בשנת תרמ"א ונפטר בשמח"ת שנת תרצ"ו⁴⁸.
- ב. מרת רבקה ע"ה אשת תהי"ח מרדכי מאדיל קרעבס בטורקא. נספו עקדה"ש הי"ד.
- ג. מרת סעריל ע"ה אשת שמואל בוכמן בטורקא. נספו עקדה"ש הי"ד.

ד. מרת יוטא ע"ה נולדה בשנת תרמ"ח. אשת תהי"ח ר' מנחם אלטר טאבאק ז"ל ממיטל - אפשא. תלמיד חכם וחסיד, בנו של תהי"ח הנגיד רבי חיים טאבאק ז"ל מאפשא⁴⁹ בן הגי"ר שלמה יהודה זצ"ל מסיגוט בעמ"ס "ערך שיי"ו ושו"ת "יתשרות שיי"ו". ר' אלטר ואביו רבי חיים ז"ל שניהם היו חסידיו בעלזא⁵⁰, והשידוך בין בנו של רבי חיים ממיטל - אפשא שליד סיגוט לבתו של רבי שלמה אליעזר ז"ל מטרקא שבגאליציה נעשה בבעלזא, שם נפגשו שני המחוננים בבואם להסתופף בצל כ"ק מרן מהרי"ד זצ"ל והשתדכו ביניהם. ר' מנחם אלטר זוגו נשלחו בשנת תש"ד לאושוויץ ושם נעקד"ה עם חלק מצאצאיהם הי"ד⁵¹.

ה. זקני רבי אביש ביינהורן זצ"ל מטרקא - קארטשין.

הור' רבי שלמה אליעזר ז"ל: רבי צבי אריה ביינהורן ז"ל, שו"ב בברעזנא, זוז' מרת חיינה לאה ע"ה.

רבי צבי אריה מברעזנא, המכונה רבי הירש שוחט, בן רבי שמואל ביינהורן, נולד בשנת תקע"ז בערך. בהיותו בן י"ג⁵²

- פישמן הי"ו מסלטיפא - תי"א. ה. שפרה ע"ה אשת ר' פסח פרידמן ז"ל מבראדוב תי"א. ו. פערל ע"ה אשת ר' משה הירש הי"ד מאוואק שליד טורקא ואח"כ במונקאטש. בזו"ש אשת ר' אברהם קליין ז"ל ממונקאטש - חיפה. ז. תהי"ח ר' ישכר דב ביינהורן ז"ל ממונקאטש - גבעתיים - ב"ב.
49. אחד מחתניו של רבי חיים היה תהי"ח שמואל הכהן גראס ז"ל (אחיו של תהי"ח ר' אהרן גראס ז"ל הנוכח להלן בצאצאי רבי צבי ארי' שוי"ב ביינהורן) אשר החזיק שם ישיבה במיטל-אפשא והרבץ תורה לתלמידים, והיה מחשובי חסידיו בעלזא. (מנכדיו משפחת האס ופרגס).
50. בתו שתחי' מספרת, כאשר עמד בנו חבי ישראל דוד הי"ד בגיל הגיוס לצבא הציקי של ר' אלטר מכתב הזכרה לבעלזא, ועפ"י ברכתו של מרן מהרי"א זצ"ל התייעץ הבחור ועשה פעולות להוריד ממשקלו ובכך נפטר מחצא.
51. כל הפרטים כאן הם מפי בתו מרת אסתר מינדל איצקוביץ שתחי'. היא נלקחה יחד עם הוריה לאושוויץ, כשהגיעו לאושוויץ, והנאצים ימ"ש כדרכם, ציוו עליהם לרוץ במהירות החוצה מן הקרונות מבלי לקחת אתם מאומה, למרות זאת נעצר רבי אלטר ליד הרכבת וביקש מבתו שתחזור לרכבת ותחפש בין החבילות את הסלית ותפילין שלו, כשמצאה אותם ומסרתם לו, אמר בשמחה: "בי"ה שיש לי עם מה להתפלל". אלו היו מילותיו האחרונות ששמעה מפיו לפני לכתו לתאי הגזים הי"ד.
52. נכדו בן בתו תהי"ח ר' ברוך גרינפלד ז"ל.

נשא בזוויר את בת⁵³ של הרה"ק ר' שלמה אליעזר זצ"ל שהיה אדמו"ר בטורקא. על רבי שלמה אליעזר כמעט ולא ידוע לנו מאומה, אנו מוצאים אותו מוזכר בתשובתו של רבי שלמה קלוגער מבראד⁵⁴ שכתב לעיר טורקא, אודות אנשים שהתרה בהם רבי שלמה אליעזר והם השתמשו, בטענה שאין התראתו התראה כיון שאינו רב העיר⁵⁵, כותב להם רבי שלמה קלוגער: "אין זה שוגג רק מזידין כיון שהתרה בהם הרב מו"ה שלמה אליעזר מטורקא, ומו"ש ריו"מ שאין התראתו התראה, לא ידעתי למה, אחרי שאין בקהלתכם יותר תנ"ח ממנו". הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זצ"ל בברכתו לאלו שהתנדבו לקחת ספר⁵⁶, מזכיר הוא בעיר טורקא בשנת תרי"ח את שני גדולי העיר "הרב ר' יעקב אביד⁵⁷, הרב ר' שלמה ליוזר". רבי שלמה אליעזר נפטר בעיר בערנסאז, שם היו לו חסידים רבים שהפצירו בו לבוא לשבות אצלם בבערגסאז ולא הסכים, עד שלאחר ריבוי ההפצרות נאות להם, ובנסיעתו לבערגסאז לקח עמו תכריכים, ונפטר שם⁵² ביום א' דחנוכה תרי"ט ושם מנו"כ. על גבי מצבתו, שנמצאה לאחרונה, כתוב "מנוחת כבוד הרב הצדיק החסיד המופלג מורה דרך ד' לעדתו, רבים באו לשמוע עצתו, הושיע את ישראל בתפלתו, מנעים זמירות היה ברינתו,

השמים עלתה תחינתו. אדמו"ר הרב שלמה אליעזר מטורקא בן מ"ו אפרים זלה"ה נפטר א' דחנוכה תרי"ט לפ"ק תנצב"ה".⁵⁸ זי"ע. בנו היה רבי אפרים הערש ז"ל לעווינטאהל מיערסלוב, חתן הרה"צ ר' בונם מענדל בנו של הרה"ק הר"ר שמעון מיערסלוב זצ"ל⁵⁹. אחד מנכדיו של רבי שלמה אליעזר, אשר גם נקרא על שמו, הוא הגי"ר שלמה אליעזר וויזל זצ"ל⁶⁰ מטערניווא, שהיה מפורסם כתי"ח גדול ועובד ה', מגדולי החסידים בויזניץ⁶¹.

אחרי נשואיו נשאר רבי צבי הירש בעיר טורקא עד שנת תקצ"ו בערך. אז בהיותו כבן י"ח קיבל סמיכה לשחיטה ממהר"ם אי"ש זצ"ל, אב"ד אונוואר⁶², ונתקבל על ידו לשו"ב במחוז, בסביבת עיר ברעזנא, הסמוכה לגבול פולין. בעת ההיא היה הישוב הגדול שם, בוויבאל, הסמוכה לברעזנא. כאן נתקבל ר' צבי הירש לראשונה כשוחט. אח"כ כשגדל הישוב בברעזנא עבר לשם. בשנת תרי"ח מוצאים אנו כבר את רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זצ"ל מזכיר בברכתו⁶³ שברך את "האנשים הנדיבים ידידי הדבוקים באהבת נפשיו שהתנדבו ליקח עשירות האיפה עם פני זקן" גם את רבי צבי שו"ב בברעזנא.⁶⁴

יחזקאל אברהם בן ר' ישראל הלוי ויזל, עד לראש משפחת וויזל במאמרשוש, רבי אברהם ויזל, שברח מגאליצא והתיישב בעיירה ביולוארץ שבמאמרשוש והיה נכד בן אחר בן להט"ו (ראה גם בס' "בית יוסף להבה" לר"ח ווייס, ב"ב תשי"ט, עמ' 340). גם מנוסח מצבתו של רש"י מטורקא נראה שלא היה לו. לכן ברור שרבי שלמה אליעזר וויזל לא היה נכד לרבי שלמה אליעזר מטורקא מצד אביו, כי אם מצד אמו. (שוב ראיתי במגילת יוחסין בשבוס"ס י"ד שיינע פארגאנגנהייט פון מארמאראש"י לרא"פ סופר. נ"י תשי"ט). עמ' 445-444, מובא מפורט יחוסו של הנה"צ רש"י מטערניווא ובשינוי).

61. הרה"י ר' משה גראס ז"ל מנענץ -נכד רבי צבי הירש שו"ב- סיפר, שנשע במיוחד לטערניווא ללמוד בישיבתו של רבי שלמה אליעזר, בתור קרוב משפחה. ואגב הכי סיפר לי אבלח"ט, שרבי שלמה אליעזר הסתופף עוד הרבה בצלו של מרן אדמו"ר רבי יהושע מבעלזא זצ"ל, כן נסע רבות למרן מהר"י זצ"ל בעלזא בעת שהותו בחוגגה בתקופת מלח"ע הא'. גם למרן מהר"א זצ"ל נסע פי"א לבעלזא ושהה שם מפורסם עד סוף. פעם אחת בפורים כשנתבשם בין לכבוד היום דיבר לפני תלמידיו גדולות על מרן מהר"א מבעלזא זצ"ל, ואכמ"ל. בס' "שיח זקנים" לר"ח אשרי, ח"א (נ.י. תשנ"ד) עמ' קפ"ד, מובא בשם רבי יצחק בנימין מענדלאוויטש אב"ד לאדין זצ"ל (שהיה ליד ראצפערד), שסיפר אשר הרב מטערניווא בעת חיותו אצל מרן מהר"י זצ"ל בראצפערד אמר: "איי האב איך מיך אויסגעוויינט ביז דא תורה, די נעגל פון דא פוס האבין מיר געציטערט". ומפי רבי אליעזר דוד פרידמן שליט"א שמעתי, שפי"א כשפאן דחו העיר לו משהו נגד בעלזא, השתק אותו הגרש"א ואמר לו "יכל האדישקייט היום היא בזכות בעלזא".
62. המהר"ם אי"ש נתקבל לאב"ד אונוואר בשנת תקצ"ה והיה שם עד פטירתו בשנת תרי"ב.
63. בס' "נדבט פ"י עמ"ש שקלים, לעמברג תרי"ח, בסוף הספר.
64. בס' "סדר יוחסין" עמ' קמח (וכן מפי ש"א ביינהורן נ"י) שעל פי עצתו

בתקופה זו שרבי צבי הירש נתקבל לשו"ב במחוז ברעזנא, עברו הרבה יהודים מגאליצא להתיישב בחבל קארפטורוס, וסביבה זו אשר מקודם היו רוב תושביה אנשים פשוטים עובדי אדמה וכדו', נתעלתה ונתרבתה בכמות ובאיכות, ונתייטדו שם במשך הזמן בכל העיירות קהילות של תנ"ח וחסידים יראי ה'.⁶⁵ בתקופה זו הגיע לשם גם רבי צבי הירש, מטורקא הסמוכה לגבול קארפטורוס, ונתקבל כשו"ב ומוהל מומחה. בתפקידו כשו"ב ומוהל היה נוסע לכל הכפרים והישובים שבסביבתו⁶⁶, אשר כאמור היו שם באותו זמן הרבת אנשים פשוטים, והוא הגבר הקים שם עולה של תורה. הביא מעיר אונוואר טליתות ותפילין וסידורים לחלקם בכל הסביבה, ותיקן שם עוד הרבה דברים הצריכים תיקון, ולא חת מפני איש. אף מעשה רב התרחש בתחילת בואו לשם. בעיירה ברעזנא- קטן נמצא איש פשוט וגם רוח שלא רצה למול את בנו, ורבי הירש לקח בכח את הילד בלי הסכמתו של אביו, ומל אותו. הגיש האב נגדו תלונה על מה שעשה נגד רצונו, והשלטונות שם רצו כבר לגרשו חזרה לגאליצא, אלא שע"י השתדלויות ביטלו את הגזירה⁶⁷. רבי צבי הירש היה ידוע כתי"ח מופלג. פעם אירעה שאלת ריאה שלפי דעת רבי צבי הירש היתה כשרה. בראותו שהרב נוטה להחמיר ולהטריף, חטף את הריאה לפני שהספיק הרב לפסוק את פסקו, ונסע עמה לאונוואר אל מהר"ם אי"ש, אשר

של הרה"ק מצאנא זצ"ל נתקבל זקני ר' הירש לשו"ב בברעזנא. אולם אינו נראה כי"כ לפי סדר השנים. ואולי קיבל ברכה או שליחות מהרה"ק מצאנא בתקופה מאוחרת יותר אחרי שכבר כיהן שם כמה שנים. ויצוין כאן מה שהובא לחלן שעל כותל הקלויז בברעזנא היה קבוע אגרת ברכה מהרה"ק מצאנא זצ"ל.

65. רבי יחזקאל בנעט אב"ד ס' ווארהל כותב בהקדמתו לספר זקני י"שם שלמה" (ס' ווארהל, תרס"ח): "זה כמאתיים שנה וחשכת אופל פרושה על פני עיר אונוואר ובנותיה.... כי אם נחשבת לגליל אחת מערי גאליצא עיר גבול רבה השתרע נהר טייט, ומצא כותב בשולי ספר "שינוי" עם "יבאר הטיב": ע"י הפועל העוסק במלאכת הקודש באמונה.... מאונוואר הסמוך לטורקא".
66. ל"ו כפרים וישובים מסביב לברעזנא השתייכו אליה.
67. ש"א ביינהורן נ"י.
68. הרה"י ר' ברוך גרינפלד ז"ל. אין אנו יודעים מי היה הרב או הדיין בברעזנא בתקופת המהר"ם אי"ש - בראשית כהונת רבי צבי הירש כשוחט בברעזנא. לפי הידוע היה רבי אברהם בראדי זצ"ל הרב הראשון בברעזנא והוא נתמנה בשנת תרל"ב (עד אז ישב על התורה והעבודה בקליינווארדין עיר חותנו הייפני יצחק). בשו"ת "חתן סופר" (סי' י"ב) בתשובה אליו מיום כ"ד ניסן תרל"ב כותב לו עדיין "יושב על התורה בק"ק קווי"ד עי"א". וב"פנקס מוהל" דברעזנא מוזכר הוא לראשונה באי"ר תרל"ג. לפני היה דיין בברעזנא בשם "רבי יעקב" אשר מובא ברשימת הפרומרטנן בסו"ס "כסא רחמים", אונוואר תרכ"ח. ובכת"י "פנקס מוהל" תנ"ל, בתחילת שנת תרל"א, ואין אנו יודעים מתי נתמנה והאם היה עוד דיין לפני. לפי זכרוננו של הר"ב גרינפלד היה הסיפור עם רבי שלום סופר זצ"ל, אבל אי"כ נצטרך לומר שהרב דאנוואר שהצדיק את רבי צבי הירש היה רבי חיים צבי מאנהיימר בעל שו"ת "עין הבדולח" ולא המהר"ם אי"ש.

ג"כ הסכימה דעתו עם רבי צבי הירש להכשירה. אחרי זמן כשפגש מהר"ם אי"ש את הרב דברעזנא, אמר לו שיתחשב בדעת רבי צבי הירש להלכה⁶⁸. כן היה מקובל כשוחט בקי ומומחה. ה"דרכי תשובה" הזמינו פעם אלו למונקאטש לנסות את השוחטים. הוא שהה שם במשך כשבועיים והעביר בכור המבחן את כל שוחטי העיר⁵².

מצוין היה ביראת שמים שלו ובחסידותו. היה מסתופף בצל רבו הרה"ק רבי דוד מדינוב זצ"ל. כן נסע גם לעוד צדיקים ואמרו עליו שהיה כמעט אצל כל צדיקי דורו. אף כתת את רגליו למרחוק ונסע גם אל הרה"ק רבי דוד מטולנא זצ"ל, והיה מספר שראה אצלו דבר פלא, גיד במצחו שרעד כל השבוע ובשבי"ק נח⁶⁹. העיר ברעזנא, שהתיישבו בה חסידים ואנשי מעשה, זכתה גם שבמשך השנים ביקרו בה כמה וכמה מגדולי הצדיקים. עוד בשנת תרי"ג ביקר בברעזנא מרן אדמו"ר מהר"ש מבעלזא זי"ע, ועורר אז את אנשי העיר לגמור את בנין ביהמ"ד⁷⁰. אח"כ יסדו החסידים שם "קלויז" בברכתו והסכמתו של הרה"ק מצאנא זצ"ל, ששלח לשם אגרת ברכה מיוחדת⁷¹. בשנת תרל"א ידוע לנו שביקר שם הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זצ"ל בדרכו לסאבראנץ⁷². ובשנת תרנ"ז שהה שם לתקופת זמן הרה"ק ר' אברהם יוסף איגאר מזליץ זצ"ל⁷³.

69. כנ"ל. עדות כעין זו מוצאים אנו גם מהרה"צ רבי אברהם יהושע פריינד מטאסוד זצ"ל שנסע להרה"ק מטאלנא, בעת שהותו בגאליצא, אח"כ כאשר שאלו הרה"ק משינאווא מה ראה אצל הרה"ק מטאלנא ענה לו: שראה אָ דאָער און שטערן וואס האט גיהאלטן און איין לויפן אהין און צוריק, און עס האט גיקלאָפֿט וויא אויגער מחמת פחד הבורא יתייש". אי"ל הרה"ק משינאווא זצ"ל: טוב ראית. (בס' "גדולת יהושע" נ.י. תשמ"ו ח"א עמ' 6)

70. מרן מהר"ש זצ"ל התפלל שם בביהכ"נ בשבת וראה שעדיין לא התקינו בביהכ"נ רצפה כראוי. במוצאי"ק אמר להם לאנשי העיר: אנו מוצאים בכל יום לבית משיח צדקנו, והוא יקבץ נדחיו מארבע כנפות הארץ. ושאל אותם, איך אתם חושבים, באיזה אופן נלך כולנו יחד לארץ הקדושה? שתקו ולא השיבו. אמר להם מרן מהר"ש: שמעו מה שאני אומר לכם, חז"ל אמרו (מגילה כט). עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו באר"י, בעת ביאת המשיח יתקבצו בתי"כ בכל עיר בבתי כנסיות ובתי מדרשות, והענין יגיבה את בתי הכנסיות יחד עם המתפללים שבתוכם ויביאם לאר"י. אבל ביהכ"נ שלכם הואיל ואין בו רצפה, האין תגיעו עמו לאר"י? כמובן שלשמע דבריו הקדושים החליטו מיד באותה לילה לעשות רצפה כראוי. (ס' "עיר חנוך", י-ס תשל"ח, ח"א עמ' צז. ס' "זכרונות און איבערלעבענישן", נ.י. תשנ"ה, במבוא.)

71. ס' סדר יוחסין עמ' ר. ס' זכרונות און איבערלעבענישן עמ' 6.
72. ב"פנקס מוהל" כתי" מרמ"ל פעלדמאן מברעזנא, מוזכר ברית בברעזנא ביום א' חקת תרל"א, סנדק הרה"צ מליסקא זצ"ל, ובשבי"ק חוקת מוזכר שם הרה"צ מליסקא כסנדק בברית בסאבראנצער מרחץ.
73. ראה פרוש ומובדל מאנשים. בשהותו בברעזנא לא רצה להתאכסן בשום מקום רק בצורת נש"ס. פרסו סדריים מסביב ושמ התאכסן. ישב שם סגור ומסוגר בלי מגע ומשא עם אנשים, רק בעת קריאת התורה היה

נכדו הרה"ח ר' אלכסנדר דייטש ז"ל⁷⁴ כותב אודותיו בין השאר: "זקני רבי הערש היה שם דבר בכל הסביבה. גדולי וצדיקי הדור קירבוהו בשתי ידיים והעריצוהו עד למאד וכו'. היה אדם גדול בענינים, הוא לא חת מפני איש. אם מישהו העני לדבר דיבורים של חול בביהכ"נ, היה מוכיחו על פניו, והטיל חתתו על פשוטי העם. סיפורים רבים ונפלאים התהלכו אודותיו. היה לו יד ושמ בתורת הח"ן ורבים נושעו על ידו, הוא היה גברא דמאריה סייעיה וכו'".

בנוסף לתורתו ועבודתו רואים אנו בנוסח מצבתו שעסק גם "בצדקה וגמילות חסדים והכנסת אורחים - עושה ומעשה". ידוע שבתקופה מסוימת נתגדל בביתו הג"ר מנחם בראדי זצ"ל אב"ד קאליב, בנו של הג"ר אברהם בראדי זצ"ל אב"ד ברענא⁷⁵.

לעת זקנתו של רבי הירש קמו עליו עוררים מבין אנשי הקהלה שרצו לסלקו משחיתותו בטענה שהוא כבר זקן ואינו יכול לשחוט כראוי. הם הטרידו בזה הרבה את רב העיר הג"ר שלום סופר זצ"ל, שהיה אז בתחילת רבנותו, ולא נתנו לו מנוח עד שהרב נאלץ לקרוא לרבי הירש ולספר לו דברים כהוייתן שיש עוררין על שחיתותו. הרב התנצל לפניו, והציע לו שישע להתנסות אצל אחד מגדולי הרבנים במדינה והוא יכריע בדבר. רבי הירש הסכים לכך, ולפי עצתו של הרב נסע להרה"ק רבי משה יוסף טייטלבוים אב"ד אוהעל⁷⁶. רבי משה יוסף בדברו עם רבי הירש ראה אשר תי"ח וגברא רב הוא ולא רצה לנסותו, אלא כיבדו בברהמ"ז על הכוס כדי שיוכל לראות האידן הוא מחזיק את הכוס, אם אין ידיו מרתות, ופטר לביתו שלום מבלי לומר לו דבר. בברענא המתין רב העיר לתשובתו של הרב דאזוהל אך שום מכתב תשובה לא הגיע. בינתיים המשיכו החולקים עליו להתרעם ולהתלונן נגדו. עמד הרב רבי שלום סופר ונסע להרב דאזוהל לברר מדוע מתעכבת תשובתו. סיפר לו הרב דאזוהל שכאשר כיבד את רבי הירש בברהמ"ז על הכוס היה נדמה לו שאכן ידיו מרתות קצת, והראה לו את מכתב תשובתו אשר הכין לשלוח לו ובו כתוב מה שחושש, שיתכן וידיו של רבי הירש שו"ב מרתות קצת, אלא שבעמדו לשלוח את המכתב נגלה אליו בחלומו זקינו הרה"ק מצאנא זי"ע⁷⁷ ואמר לו: "האם אתה צריך להיות להם לעזר לאנשים שרוצים

להעביר שוחט ממשרתו!" ולכן לא שלח את המכתב. כמובן שהרב דברענא השאירו על משרתו וכל החולקים לא העיזו לפצות פה נגדו. אך רבי הירש שוי"ב עצמו לא נחה דעתו בזה, כיון שהיו רינונים נגדו, ויקרא אליו את טובי הקהלה ולעיניהם לקח כבשה החזיקה בידו בחזקה כדרך השוחטים הצעירים, שחט אותה דת וכדן והשליכה תחת השולחן כמנהג השוחטים. ואמר להם: "עתה לאחר שראיתם שעדיין כוחי במתני ואין שום רפיון בידך, עכשיו אתרצה לכם, מניח אני את סכני השחיטה ומסלק את ידי מעבודת השחיטה".

אולם מעבודת המילה לא סילק את ידו והמשיך למול את ילדי ישראל כמעט עד לפטירתו. בא לידי פנקס מוהל כתי"י שנכתב ע"י הרה"ח ר' משה לייב פעלדמאן ז"ל, שהיה מוהל בברענא יחד עם זקני ר' צבי הירש שו"ב⁷⁸, ובו רשום הוא את כל ילדי ישראל שנימולו על ידו בברענא וסביבותיה משנת תרכ"ז עד שנת תר"ס, וכמעט בכל הבריות מוזכר בהם גם רבי צבי הירש שו"ב שהיה מוהל בחיתוך או בפריעה, ואפילו בברית האחרון הרשום שם בפנקס מיום ד' ניסן תר"ס מוזכר: חיתוך - ר' צבי שו"ב.

רבי צבי הירש נפטר בשיבה טובה ביום שבי"ק פ' קורח ה' תמוז תרס"א. בעיר ברענא שבת אז הרה"ק רבי משה לייב מסטריזוב זצ"ל בן הרה"ק רבי שלמה ממנוקאטש זצ"ל. בשב"ק אחה"צ הלך לביקור חולים אצל רבי צבי הירש, סגר אחריו את הדלת ושוחרו ביחידות כמה שעות, ומיד בצאתו נסתלקה נשמתו⁷⁹. נטמן למחרתו ביום א', בברענא, לצדו של רבי אברהם בראדי זצ"ל, אב"ד ברענא. וזה נוסח מצבתו: פ"י איש תם וישר, בישראל גדול שמו, אומן מופלא במלאכתו אומנות המוהל והשו"ב, וחכמתו רבה עד כי רבים נהנו ממנו עצה ותושיה, וכל מעשהו באמונה בזריות נפלאה ובזהירות יתירה, והיה עוסק בתורה ועבודה וגמילות חסדים והכנסת אורחים עושה ומעשה מו"ה צבי ארי' בן שמואל זלה"ה גוע ביום ש"ק פ' קרח, ונאסף אל עמיו למחרתו ביום הששי לחודש תמוז תרס"א לפ"ק. תנצב"ה.

רבי צבי הירש השפיע רבות על בניו מחסידות ומיראת שמים שבערה בו, וזכה להשאיר אחריו משפחה גדולה בנים וחתנים וצאצאים כולם תי"ח ויר"ש. זוגתו הראשונה של רבי

צבי הירש נפטרה בצעירותה בין השנים תרי"א-תרט"ו והשאירה אחריה ג' ילדים צעירים. אחרי כן נשא בזיווג שני את זקנתו מרת חיינא לאה ע"ה בת רבי יעקב משה ז"ל, אשר גידלה גם את הבנים מזו"ר, ובשכר זאת נתברכה ע"י זקנים הרה"ק רבי שלמה אליעזר זצ"ל. היה זה כשהחתנו את אחד הילדים והרה"ק רבי שלמה אליעזר בא להשתתף בחתונת נכדו. מרת חיינא לאה ע"ה שהיתה מודאגת מחלישות מצב בריאותה באותה עת, ורצתה לזכות לגדל צאצאיה שלה ולהשיאם, פרצה בבכי ופנתה אל הרה"ק רש"א ואמרה: אני מחתנת את זרעו של-הרבי, אבל זרע שלי מי יודע מי יחתן אותם! הרגיעה הרה"ק וברכה שהיא בעצמה תזכה להשיא את כל צאצאיה מגדול ועד קטן (פון גרעסטען ביז צום קלענסטען).⁸² ואכן כך הוה, היא חיתה עוד הרבה שנים, וכמה שנים אחרי נשואי כל זרעה נפטרה ביום י' אייר שנת תרנ"ג. על מצבתה כתוב: פ"י אשה יראת ה', חשובה וצנועה, הצדיקה, אשת חיל, כפה פרשה לעני וכו' מ' חיינא לאה ז"ל בת מו"ה יעקב משה ז"ל. גדלה בשם טוב ונפטרה בשם טוב, עשרה ימים לחודש אייר שנת תרנ"ג לפ"ק תנצב"ה.

תולדותיו של רבי צבי הירש ז"ל. מזו"ר:

א. מרת יענטא גיטל⁷⁹ ע"ה אשת הרה"ח ר' צבי אלימלך בלייער ז"ל ממנוקאטש, בנו של הרה"ח ר' מנחם מענדל ז"ל מדינעצק, שנתגדל על ברכי ה"בני יששכר" מהרצ"א מדינאו זצ"ל משום מעשה שהיה: ה"בני יששכר" שהה פ"א בכפר אוגאר ליד סעליש, כשנסע משם נסעו חסידים יחד עמו ללוותו. בדרך נתקדו השמים בעבים וה"בני יששכר" נאנח ואמר: "ביטערע וואלקענעס". התחיל לירד גשם ולעפות והוצרכו לעצור בפונדק באמצע הדרך. היה שם מקום מיוחד להיכנס עם העגלות, אך כשרצו ליכנס לא יכלו לעבור עם העגלה את המפתן. ירד אחד מן המלווים, מתושבי אוגאר, הרים את העגלה וסייע מאחור להכניסה אל תוך הבית. באותו רגע פגע ברק במקום בו עמדה מקודם העגלה עם ה"בני יששכר" בתוכה. כולם ניצלו בנס אך החסיד שמעם מאחור נפגע מתברק ומת ר"ל.⁸⁰ ה"בני יששכר" כמובן לא המשיך בדרכו וחזר עם

79. את שמה כתבתי ע"פ המובא בפנקס בית החיים דמנוקאטש, שנדפס בס' "ממונקאטש למונקאטש" נ"י תשנ"ח עמ' ג.

80. בס' "הרבי ר' צבי אלימלך מדינב" להרב נתן אורטגר ח"א עמ' צא-צג, מובא סיפור דומה בשם הרה"ח ר' הירש לייב ברענשטיין ז"ל, שה"בני יששכר" בדרכו למונקאטש רצה ללון בפונדק שבאחד הכפרים. לפתע אמר לבואו להכין מחר את העגלה כי רוצה הוא לעזוב מיד את המקום, כשנסע התחיל לירד גשם וראו מרחוק שפע ברק בפונדק והרסו. ע"י באריכות אשר כוחות ההתנגדות לקדושה התנגדו לבואו של ה"בני יששכר" להונגריה.

81. מפי נכדו הרה"ח ר' אלימלך בלייער ח"י מניו יורק. ומפי הרה"ח ר' ב' גרינפלד ז"ל.

82. בס' תקנות תמכין דאורייתא, מונקאטש תרנ"ו. דף כא-כב.

מלוויו אל הכפר אוגאר אשר שם נשארו האלמנה עם ילדיה היתומים כדי לנחמם ולחזקם. בהזדמנות זו אמר לה ה"בני יששכר" שהוא רוצה לקחת עמו את בנה הקטן, צעיר ילדיה, ולגדלו בביתו. ענתה האלמנה, שיש לה פרנסה בריוח, ויכולה היא בעצמה לגדל את בניה. אולם ה"בני יששכר" אמר, שמכיון שהאב נפטר בנסיעתו אתו, לכן ברצונו לקחת לכה"פ אחד מבניו ולגדלו אצלו כבנו. ואכן נשאר רבי מנחם מענדל, שהיה צעיר הילדים, אצל ה"בני יששכר" ונתגדל שם תחת צל קדשו כאחד מבניו⁸¹. בהגיעו לפרקו השיאו ה"בני יששכר" בשנת תקצ"ב עם זוגתו מרת אסתר ע"ה. במכתבו לחסידיו במונקאטש והגלילות כותב ה"בני יששכר": "הבחור מנחם מענדל מאוגארניע בעז"ה הוא אתנו בחיים ושלום, ואי"ה אחר החת אראה להשתדל להשיאו אי"ה⁸². רבי מנחם מענדל קבע מושבו בדינעצק, אחת מעיר רבנותו של ה"בני יששכר", ואחר כן עקר לעיר מונקאטש שם ישב כל ימיו על התורה ועל העבודה⁸³.

את בנו רבי צבי אלימלך קרא ע"ש ה"בני יששכר". רבי צבי אלימלך גר מקודם בברענא ובשנת תרל"ז בערך העתיק מושבו ג"כ למונקאטש⁸⁴, והיה שם הנאמן על כשרות הבשר מטעם המרא דאתרא, כאן התגוררו עד המלחמה גם צאצאיו וצאצאי צאצאיו שהיו מחשובי חסידיו בעלזא במונקאטש.

ב. הרה"ח ר' שמואל ביניהורן ז"ל מברענא⁸⁵. נולד בשנת תרי"ו ונפטר בשנת תרמ"ד. על מצבתו בברענא כתוב: פ"י נכד הרב הצדיק מו"ה שלמה אליעזר ז"ל מטרורקא, איש תם וישר, שלחנו היה ערוך לפני עניים, מלחמו נתן לדלים ואביונים, ויום ולילה הרבה תפלה ותחנונים, איש נאמן היה במסחר ומו"מ, לעשות צדקות אהב כל הימים, ה"ה הרבני מו"ה שמואל ז"ל בן מו"ה צבי אריה נ"י, נפ' בן ל"ד שנים בו ביום שנו"ל, י' שבט תרמ"ד, תנצב"ה.

ג. מרת ביילא ע"ה אשת הרה"ח ר' משה הכהן גראס ז"ל, שו"ב בברענא, בן רבי שלמה הכהן גראס ז"ל, שהיה מתלמידיו הקרובים של ה"בני יששכר" במונקאטש, וגם העיד עליו שהוא כהן מיוחס. בסוף ימיו עלה לאר"י שם נפטר בירושלים ע"ה"ק בשנת תר"ע. רוב בניו נשארו לגור בברענא,

83. זוגתו היה לה חנות ומזה התפרנס. ומספרים שרבי מענדל דינעצקער קיבל מ"הבני יששכר" דרשה גיטאשק לנשואיהם שק מלח, נכנסה בו ברכה בשק וזוגתו מכרה ממנו מלח זמן רב והשק לא נתרוקן. עד שאמרה לה אחת ממכרותיה: "אסתר, עד מתי תמכרי מלח משק זה", ומיד נפסק המלח.

84. בשנת תרכ"ז השנה בה מתחיל רישומי "פנקס מוה"ל תנ"ל, מוזכר כבר רבי צבי אלימלך שעשה ברית בברענא לבנו ישכר בעריש, ובמשך הזמן מוזכר שם פעמים רבות בכיבודים שכיבדוהו בבריות, עד לשנת תרל"ז.

85. ב"פנקס מוה"ל תנ"ל מוזכר שהיה סנדק בשנת תרל"ד אצל גיסו רצ"א בלייער.

ביניהם חתנו בן אחיו הרה"ח ר' אהרן גראס, אבי הרה"ח ר' משה גראס ז"ל מגענף.

תולדותיו ומזגותו בזו"ש זקנתו מרת חיינה לאה ע"ה:

ד. הרה"ח ר' יעקב משה שו"ב, חתן רבי דניאל ז"ל נגיד ותי"ח גדול בסאמבור. רבי יעקב משה היה ידוע כתי"ח גדול בנגלה ונסתר, ירא שמים וחסיד מופלג⁸⁶. חותנו שהיה גביר גדול שלח עמם לברעזא משרת ומשרתת, גם הקים שם עבורו בית מסחר לפרנסתו. אולם רבי יעקב משה שכל כולו היה עסוק בתורה ובעבודת ה', הזניח את העסק עד שהתמוטט. בראות חותנו שרבי יעקב משה נשאר בלי כלום שלח שוב סחורה לחדש את העסק, ושוב ירד הכל לטמיון. עד שנפטר חותנו רבי דניאל ז"ל אז הוכרח לצורך פרנסתו ללמוד את מלאכת השחיטה⁸⁷, ונתקבל להיות שו"ב בברעזא במקום אביו⁸⁸. כל יודעיו העריצוהו בגלל צדקתו ויראת שמים שהיתה חופפת על פניו, חשוב ומקובל היה בעיני צדיקי דורו⁸⁹. תמימותו וזהירותו היתה מפורסמת בכל המדינה. על יראת ההוראה שלו סיפר הרה"ח ר' שמואל אהרן דייטש ז"ל, שו"ב דמישאקל⁹⁰, שנבחן אצלו כדי לקבל כתב קבלה לשו"ב. רבי יעקב משה בחן אותו כשבועיים ימים, שאל אותו כמעט כל סעיף קטן ב"שםלה חדשה" וכדו', וגם אחרי כל זאת עדיין לא נחה דעתו וחשש לסמוך על הבחינה. בהיותם בבית המטבחים קרא אותו רבי יעקב משה הצידה ושאלו: "אמור לי שמואל אהרן, האם באמת יודע אתה כל הדברים וההלכות על בורין, או שמא רק במקרה ידע בידך להשיב על שאלותי?" עד כדי כך היה ירא וחרד תמיד שלא תצא ח"י מכושל מתחת ידו⁹¹. נכד אחיו הרי"ר ישכר דב ביינהורן ז"ל ממונקאטש - שזכר את רבי יעקב משה כשהיה שוחט במונקאטש - תיאר לפני את עבודת ההכנה למצות שחיטה והבדיקות שהיה מאריך לפני כל עוף ועוף שהביאו לו לשחוט. זאת היתה גם הסיבה שרבי יעקב משה עבר מברעזא⁹² ונתקבל לשוחט בעיר מונקאטש. מסופר⁹³ שהרה"ק רבי צבי הירש ממונקאטש זצ"ל, בעל "דרכי תשובה", כשנסע בקיץ מדי שנה למקום מרחץ ומרפא בגבול פולין ליד ברעזא, נהג לשבות שבת אחת בעיר ברעזא. פעם אחת כשביקר שם אצל הרב דמותא הגי"ר שלום סופר זצ"ל, נתגלגלו הדברים אודות השוחט רבי יעקב משה, והי"דרכי תשובה" הפליג מאוד

בשבחו. התלונן חרב ואמר: "הן אמת נכון הדבר שרבי יעקב משה הוא גברא רבא, אך כל זה איננו שוה לי, באשר יש לי בגינו הרבה צרות מהקצבים, אשר באים תמיד אלי בקובלנא שהשוחט הוא מדקדק גדול והכנותיו לפני השחיטה מבטלים את זמנם. ענה לו הי"דרכי תשובה": "ברעזא רב, שוחט כזה אשר שם הווי"ה נראה על החלף שלו, איך אפשר להתלונן כנגדו בגלל טענות הקצבים". לאחר זמן כשנתפנה מקום שו"ב במונקאטש, הורה הי"דרכי תשובה" לאנשי קהלתו שיקבלו במקומו את רבי יעקב משה השוחט מברעזא. כמובן שגם שם במונקאטש היו הקצבים תמיד מלאים טענות בגלל הכנותיו המרובות. כאשר נודמן הי"דרכי תשובה" פעם נוספת לברעזא, והרב דברעזא שאל אותו, האם השוחט החדש רבי יעקב משה מוצא חן בעיניו? סיפר לו הי"דרכי תשובה" את הצרות שיש לו מהקצבים במונקאטש בטענותיהם נגד רבי יעקב משה. כאן מצא בעי"ח מקום לגבות את חובו וישאלו: "שוחט כזה אשר שם הווי"ה נראה על החלף שלו, איך אפשר להתלונן כנגדו?" ענה לו הי"דרכי תשובה" בחכמה: "מה אעשה ורק אנכי רואה את השם הווי"ה, ואילו הקצבים אינם רואים כלל..."

גם בענינים שבין אדם לחבירו מדקדק היה רבי יעקב משה מאד. הוא חי בדוחק ובצמצום רב. פעם כשרצו בניו לסייע לו ולהרחיב פרנסתו, התחילו לחקור ולברר את הכנסותיו והוצאותיו, מדוע לא יוכל להיות יותר בהרחבה ממשכורת השחיטה בקהלה מכובדת כמונקאטש! והנה נודע להם, אשר כל עוף שהוא מטריף בשחיטתו, משלם אביהם מכספו את תמורת חפץ.

היה גם בקי גדול בנסתרות. יחד עם רבי מאיר גראס ז"ל, ממונקאטש, הגיה את סידור הארז"ל "חמדת ישראל" שנדפס לראשונה מכת"י במונקאטש שנת תרס"א, אפס מרוב ענותנותו העלים את שמו⁹⁴.

גם לעת זקנתו וחולשתו כשהצניע את החלפים⁹⁵ וכבר הפסיק לשחוט, המשיך לעמול ולהתייגע בלימוד התורה. סיפר בן אחותו הרה"ח ר"ב גרינפלד ז"ל אשר בזקנותו סבל רבי יעקב משה מאד ברגליו והוצרך ללכת עם קביים, ולמרות כל זאת כשבא לבקר מוצאו עומד על רגליו לומד בהתלהבות וקביו לצידו⁹⁶. רבי יעקב משה האריך ימים ונפטר בשיבה טובה במונקאטש.

ה. זקני רבי שלמה אליעזר ז"ל מטורקא.

91. ב"פנקס מוה"ל הני"ל מוזכר הוא בברעזא עד תחילת תרנ"ט.
92. הרה"ח ר"ב גרינפלד ז"ל ששמע בצעמו מפיו רבו, רבי שלום סופר אב"ד ברעזא זצ"ל.
93. מפיו הרה"ח ר' משה גראס ז"ל (ויספר לי שנסע במיוחד מברעזא למונקאטש לזכות להכיר את הדוד רבי יעקב משה).
94. גם כשכבר לא שחט, שמר על החלפים והיה בודק אותם כל שנה לפני פסח.
95. בלכתו ממנו, הלך אחרי רבי יעקב משה ללוותו, אמר לו ר"ב: הדוד

ו. מרת רבקה סעריל ע"ה, אשת רבי שמואל יהודא שטיינער ז"ל מברעזא בעמ"ס "אבני שיש" (מונקאטש תרפ"ח), בן ר' צבי שטיינער ז"ל מטורקא. נולד בשנת תרי"ט ונפטר בברעזא בשנת תרצ"א.

ז. מרת שרה ע"ה, אשת הרה"ח ר' דוד לייב גרינפעלד ז"ל, מתשובי החסידים בברעזא. רבי דוד לייב היה בנו של רבי מאיר יעקב בן הגה"צ ר' שאול יחזקאל גרינפעלד זצ"ל מליטשיק, בעל "מגן שאול". הוא נהרג עקה"ש בשנת תש"ד. אחד מבניו הוא הרה"ח ר' ברוך גרינפעלד ז"ל, אשר ממנו שמענו פרטים רבים על המשפחה, מכלי ראשון. ונפטר בזמן כתיבת הדברים ביום ו' תשרי תש"ס, יהא זכרו ברוך.

ח. מרת געלא ע"ה אשת הרה"ח ר' קלונימוס קלמן ווייס ז"ל, בן הגה"צ רבי יצחק אייזיק ווייס אב"ד סוואליווע זצ"ל, בעמ"ס "דברי יצחק" "בית יצחק". נולד בשנת תרכ"ו⁹⁷, אחרי נשואיו גר בברעזא עד שנת תרנ"ה בערך⁹⁸. אחי"כ נתמנה לשו"ב בישוב ווייזא. ובהוראת הרה"צ ר' יהושע העשיל זצ"ל מקאפיש עקר דירתו לקאפיש ונתמנה אחי"כ לשו"ב שם. שימש כבעל תפילה ובעל קורא קבוע אצל הרה"צ מקאפיש זצ"ל⁹⁹. נפטר בין השנים תרפ"ח - תרפ"ט בערך. זוגי מרת געלא נפטרה באונגוואר בשמחת תורה שנת ת"ש.

אינו צריך להטריח עצמו ללוות בחור צעיר כמוני. חי"ך רבי יעקב משה ואמר לו: איני מטריח עצמי לכבודך, כי אם לכבוד המצוה.

96. בסי "תקוני זכר" שהיה שייך להגאב"ד סוואליווע ונמצא כיום ברשות אי מנכדיו כתוב בסופו בכת"י זמני הולדת בניו, וכתב שם: הילד קלונימוס קלמן שליט"א נולד לי למי"ט ביום א' בסוף שנה רביעית אחר חצות הלילה טו"ב מנחם שנת "שילום טובה וברכה" לפ"ג (=תרכ"ו), חשיית יזכני לגדלו לאיי"ט לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבה.
97. עפ"י הרשום ב"פנקס מוה"ל" דברעזא הני"ל (בפנקס שם מוצאים אנו גם שביום י"ג טבת תרמ"ו הכניס רבי קלונימוס ווייס את בנו שמואל בבריתו של אצתי"ח).
98. הגי"ר יקותיאל יהודא גרינוואלד זצ"ל אב"ד יאָרע בן היערגות הבוש"ט וחתן בנו של הרה"צ מקאפיש היה בעל תפילה אצל זקנו, וכשנסע משם בסוף מלח"ה א' מילא את מקומו "הרבני המופלג בתו"ש מו"ה קלונימוס קלמן ווייס ז"ל. סי' "תולדות אנשי מופת" לה' חנניה יו"ט לפא ברוך, גראסוארדיין תש"ד. עמ' קז-קח.
99. ר"ב גרינפלד בסי ילקוט צורת האותיות (עמ' 760). וכן שמעתי מפיו הרה"ח ר"מ גראס ז"ל שמוצאו של זקניו רבי הירש היה מאיזור סטאניסלב.
100. סי' סדר יוחסין (עמ' קל). ש"א ביינהורן נ"י שראה את מגילת היוחסין שהיתה בבית זקנו ר' משה ז"ל, ולפי זכרוננו נראה לו, שהיה רשום שם, שר' שמואל היה בטורקא ונפטר בצעירותו, ואח"כ עברה אשתו עם בניה היתומים לסטאניסלב, לא רצתה להנשא שנית, באמרה שבעלה בא אליה בחלום וביקשה שתמסר לגידול בניה.
101. ר' ישכר דב ביינהורן ז"ל בנו של ר' משה סיפר לי שהוא זוכר איך

אביו של רבי צבי אריה שו"ב מברעזא: **רבי שמואל ב"ר צבי ביינהורן ז"ל**.

על רבי שמואל ז"ל לא ידוע לנו הרבה. לפי השמועה היה מטסאניסלב⁹⁹ וי"א שהיה שו"ב בטורקא¹⁰⁰. הגי"ר חיים ישכר דוב גרוס זצ"ל מפעטריווא, שהיה בקי גדול ביוחסין, כתב בזמנו מגילת יחס מפורטת עבור נכדו של רבי צבי הירש שו"ב, הוא ר' משה ביינהורן ז"ל ממונקאטש, בן זקני רבי שלמה אליעזר ז"ל¹⁰¹. מגילת היחס נאבדה בשואה, וחבל על דאבדן. ישנה עיירה בשם "ביינהורן" בארץ אשכנז, ליד העיר הנובר, בינה לבין צעלל, וכנראה שמוצא המשפחה מעיירה זו.

בנו השני של ר' צבי ואחיו של ר' שמואל היה הגה"צ ר' מאיר ביינהורן זצ"ל אב"ד ווערצק¹⁰², חתן רבי מאיר ראללער זצ"ל שנפטר בצעירותו, בן רבי מרדכי זצ"ל אב"ד חודרוב, וחתן הגה"צ רבי יהודה ליב כ"ץ זצ"ל, אב"ד סטרי, אחיו של בעל "ברית כהנות עולם"¹⁰³.

רבי מאיר למד וקיבל שימוש להוראה מגדולי הרבנים שבסביבתו, ה"ה רבי יצחק חריף זצ"ל אב"ד סאמבור, בעמ"ס "פני יצחק", והגאון אב"ד דאברמיל זצ"ל¹⁰⁴. היה "מפורסם לשבח בתורתו וחסידותו"¹⁰⁵. הסתופף בצלו של הרה"ק רבי

שאביו שמח מאוד כשקיבל את מגילת היוחסין, באמרו שהיחוס שוה את הממון ששילם עליו לרח"י גרוס עבור מלאכתו.

102. בסי "שמלה חדשה" עם הגהות "לוטו בשמלה" לרבי מאיר שווארץ שו"ב בסיגוט, חתן ר' לייב שו"ב במונקאטש בן רבי מאיר מווערצקי זצ"ל (מהדו"ס י"ס תש"ב) מביא מכת"י ר' יהושע בן המחבר שרבי מאיר היה בן ר' צבי. וכי"כ הגאב"ד העלמץ זצ"ל במכתבו להרי"ר ישכר דב ביינהורן ז"ל שידוע לו שרבי צבי ארי' שו"ב היה קורא לרבי מאיר מווערצקי "דער פטעטער", וכי"ה בסי סדר יוחסין (עמ' קל). אולם שם משפחה האומרים, שרבי מאיר מווערצקי היה בנו של ר' שמואל ואחיו הגדול של זקני ר' צבי ארי' שו"ב, וכן סבור ש"א ביינהורן נ"י שלפי זכרוננו נראה לו שראה כן במגילת יוחסין של רח"י גרוס מפעטריווא, ששני האחים רבי מאיר ורבי צבי ארי' היו יתומים ונתגלגלו עד שהגיעו זה לווערצקי וזה לברעזא. אולם לפי האמור הלך שרבי מאיר מווערצקי העיד על פסק הלכה ששמע מפיו של הגי"ר יצחק חריף אב"ד סאמבור, ורבי יצחק חריף נפטר כבר בשנת תקע"ג, מסתבר יותר לומר שהיה דודו של רבי צבי ארי' ולא אחיו, אבל מידי ספק לא יצאנו.
103. יחוסו של חותנו רבי מאיר ראללער מובא: בסי "האליה שם" לרש"י גאטליב (פניקס תרע"ב - עמ' 319), ובהקדמת סי' "דורש לציון בעתי" (בוקרשט תרצ"ט), ובתחילת סי' "הקנה" על המצוות (קראקא תרנ"ד), ובמגילת יוחסין של הגאב"ד העלמץ זצ"ל בסו"ס "זרע יצחק" על משניות (ג.י. תש"ד), ובסו"ס "ספרא דצניעותא דיעקב" (ג.י. תשכ"ב).
104. כנראה הכוונה לרבי יצחק אב"ד דאברמיל גיסו של בעמ"ס "יתורת חכמים - שפתי צדיקים".
105. סי' "מאמר מילי דהספידא" (בראטיסלאווא תרפ"ב) בסופו דף ב.

מנחם מענדל מרימינוב זצ"ל. פעם אחת נסע לרימינוב בעת שהתהלכה מחלת החו"ר ר"ל. החיסון מפני חולי זה היה להמנע מאכילה ושתייה. חשש, איפוא, רבי מאיר לשבת אצל שולחן-רבו שמא יתן לו שיריים ויצטרך לאכלם. אולם הרה"ק מרימינוב קראו לישב אצל השולחן ונתן לו שיריים וכמוכן שאכלם. תיכף ה'רצ"ש רבי מאיר שקיבל את המחלה ר"ל וסבל יסורים נוראים. במוצאי"ק הלך לחדר רבו הקדוש ואמר לו, שלמי מצבו כנראה לא ישוב כבר לביתו חי". ענה לו רבו: "מאירל בני, אל תירא ואל תחת. סע לביתך, כשתגיע סמוך לעמברג תמצא אבן שמצויר עליו איש, לך אצלו ואמור לו שאני צויתי שהמחלה שלך תחול עליו". - וכך הוה. המחלה סרה ממנו מיד ונחפץ לאיש אחר¹⁰⁶.

אחי"כ נסע לזידיטשוב והיה לתלמידו המובהק של הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זצ"ל בעל "עטרת צבי", וידוע שה"עטרת צבי" לא רצה לבוא לעוז"ז עד שיתנו לו לקחת עמו ששים גבורים. פ"א גילה ה"עטרת צבי" שמותם של שניים מהם, והם: בן אחיו הרה"ק רבי יצחק אייזיק זצ"ל מזידיטשוב, ורבי מאיר מווערצק¹⁰⁷. במכתבו לחסידים בק"ק מונקאטש¹⁰⁸ כתב אודותיו ה"עטרת צבי": "והנה הדברים על מכוונם שמי קצת בפי ידידי הרבני החסיד מו"ה מאיר ווערצקער מה שאין להעלות על הכתב".

היה גם בעל תפלה ומנגן נפלא. פ"א התפלל לפני התיבה אצל רבו ה"עטרת צבי". אחרי התפלה אמרו לו המתפללים, שזה זמן רב שלא שמעו בעל תפלה כמותו, ובגין דברי שבח אלו קיבל עליו רבי מאיר שלא להיות יותר שי". כך עברו עליו עשרות בשנים כשהוא שומר על קבלתו שלא לעבור לפני התיבה¹⁰⁹.

בתחילת עיניו נתקבל רבי מאיר בק"ק ווערצקי לשוחט, ובהיותו בעל הוראה, היה היבני יששכר"י נמלך עמו לפעמים בשאלות שעלו על שולחנו בתקופת כהונתו במונקאטש¹¹⁰. בעת ההיא היה שכיה שם שנתעוררה שאלה של בשר בלוי בריאה. כשקולפין בשר זה מזיעה הריאה דם וגם אחרי קינוח חוזרת ומזיעה. שלח היבני יששכר"י אחריו ושאלו מה קבלתו להורות

106. מגילת יוחסין לנכדו הגאב"ד העלמן בסו"ס "יספרא דצניעותא דיעקבי" (עמ' קס) מפי רבי יושע העשיל לנדוי אב"ד וויטקא הי"ד, שהיה גי"כ נכדו של ר"מ מווערצקי.
107. שם (עמ' קסא) מפי רבי יחזקאל שרגא וויינבערגער אב"ד פייע חתן האב"ד וויטקא הני"ל.
108. נדפס בס' "עשר קדושות" מעי' ב' מכתב ח'.
109. מגילת יוחסין הני"ל (עמ' קס) מפי נכדו רבי יצחק מאיר לנדא מחוטט.
110. היבני יששכר"י היה רב במונקאטש מסוף שנת תקפ"ה עד שנת תקפ"ט. (העירייה ווערצקי סומכה למונקאטש.)

בשאלה זו. העיד לפ"ן רבי מאיר זצ"ל, ששמע מהגאון ר' איציקל חריף אבד"ק סאמבור והגאון אבד"ק דאברמיל להקל בזה¹¹¹. רבי מאיר פעל שם בווערצקי למען מינויו של הגי"ר ישעי' כץ זצ"ל לרב. וכשבמשך הזמן נתמטע פרנסתו של הרב בגלל התרשלות אנשי העיר מהתחייבותם לתת את חלקם במשכורתו, כתב רבו ה"עטרת צבי" מזידיטשוב אליו מכתב ל"כבוד ידידי הרבני המופלג הותיק כש"ת מוהר"ר מאיר נ"י שו"ב מווערצקי, אודות הרבני המופלג בתורה ויראה החסיד המפורסם מו"ה ישעי' הכהן נ"י אשר נתקבל לשם לרב ומורה צדק דקהלתו והסביבות...". וכותב לו שם לר' מאיר אשר למרות שהוא משלם את חלקו פונה הוא דוקא אליו כי "בידו לתקן ולתווך הדבר" "ונפרט שדבר זה מוטל עליו להכניס ראשו ורובו בזה כי מה יאמרו הבריות אשר הוא בעצמו קיבל אותו לשם ועל פיו נעשה ונגמר הדבר וכעת יעלים עיניו חי". וגזר עליו העטיצ' על תלמידו רבי מאיר "לבל ירים את ידו לשחוט שום בהמה או עוף לאותן אנשים אשר אין רצונם ליתן ההתחייבות"¹¹².

אחרי פטירת הגי"ר ישעי' כץ זצ"ל, נתקבל רבי מאיר במקומו לרב בווערצק¹¹³, וניהל שם את קהילתו הרבה שנים. לעת זקנתו רצה לנסוע לאר"י. הוא בא אל הרה"ק רבי יצחק אייזיק זצ"ל מזידיטשוב לשאול בעצתו. אמר לו רבי יצחק אייזיק, "המתן ותסע יחד עמי". ביתנים נפטר רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זצ"ל ביום ט' סיון תרל"ג. כששמע רבי מאיר מפטירתו, אמר מיד: "כיון שאמר לי לנסוע יחד עמו, כנראה שצריך אני להכין את עצמי לשום לדרך פעמי". טבל במקוה, שלח לקרוא אליו את אנשי החברה קדישא, אמר וידוי וכתב צוואה לבניו, ובתוך ימים ספורים - ביום חשביעי לפטירת הרה"ק מזידיטשוב - נפטר גם הוא והלך לעולמו ביום ט"ו סיון¹¹⁴ תרל"ג. ותהום על העיר על הדבר הנורא הזה¹¹⁵.

מבניו הידועים ל:

- א. רבי צבי ביינהורן מווערצקי.
- ב. רבי משה שו"ב מווערצקי.
- ג. רבי אברהם אריה - ר' לייב שוחט ממונקאטש.
- ד. רבי יהושע שו"ב במונקאטש, ומנו"כ באר"י.

111. ס' דעת תורה למהרש"ם (ווי"ד סי' ט"ס ק"ק) במכתבו של השו"ב ר' יצחק מקי' אריש י"ששמע מחשבו"ה המופלג בתו"ר מו"ה יהושע נ"י ממונקאטש בנו של רבי מאיר מווערצקי זצ"ל.
112. המכתב נדפס ב"מכתבי קודש" שבסו"ס "מאמר מילי דהספידא" (בראטיסלאווא תרפ"ב) דף יב.
113. באיוו שנה נתקבל אין אנו יודעים, אבל בשנת תרי"ח כבר מזכירו הרה"ק מקאמרנא בסו"ס "ינדבת פי", כרב בווערצקי.
114. יום פטירתו הוא מרשימת היאהרצייטן שבסו"ס "ישמלה חדשה" עם הגהות "לוטה בשמלה" (מהדוי י"ס תשכ"ג).
115. ס' "פאר יצחק" (לבוש תרפ"ח) פרק כה אות י.

הערות

חור מרת הענטשע ע"ה - אם רבי אביש ז"ל: רבי שמואל שרייבער ז"ל זוג' מרת רעכא ע"ה.

רבי שמואל שרייבער ז"ל מטורקא נולד בשנת תר"ו. היה תלמיד חכם, נגיד וחסיד, ומושלם בכל מדות הטובות שמו חכמים. באלול תרל"ט כשנוסד בעיר טורקא סניף לחברת "מחזיקי הדת", נתמנה רבי שמואל לאחד מראשי החבורה¹¹⁶. מעוררו היה חסיד סטרעטין, וכל ימיו התפלל בלבת אש בנוסח סטרעטין. נכדיו היו מספרים, שאפילו בתפילת פסוקי דזמרה רגילה של ימות החול, היתה התלחבותו כתפילת ימים הנוראים. צאצאיו שמעו ממנו מדי פעם על פסוקים שונים שבסדר התפילה: "איני יודע איך אפשר לומר פסוק זה סתם ככה בלי להתלחב"¹¹⁷. הסתופף בצל הרה"ק רבי אורי מראהטין זצ"ל, (ואולי עוד אצל הרה"ק רבי אברהם מסטרעטין), ואחרי פטירתו בשנת תרמ"ט התחיל לנסוע אל הרה"ק רבי יחזקאל משינאווא זצ"ל, ומשנת תרנ"ט אחרי פטירתו של הרה"ק משינאווא נסע לבעלזא אל מרן מהר"ד זצ"ל, והיה עד סוף ימיו חסיד בעלזא בכל לבו ונפשו. נוהג היה לשלם מכיסו הוצאות הדרך להרבה בחורים מטורקא כדי שישעו לבעלזא¹¹⁸. פעם העיר לו הנבאי בבעלזא שהפדיון אשר הוא נוטל לרבי מועט הוא ביחס לתנינותיו עבור נסיעת הבחורים לבעלזא. ענה לו רבי שמואל: "עבור הרבי, הרי גם אם לא אתן יהא ממה שיתנו אחרים, אבל עבור הבחורים אם לא אתן להם הוצאות הדרך לא יסעו לבעלזא". מרן מהר"ד זצ"ל הוכיח פעם את נכדו הרה"ח ר' בנימין אליעזר ז"ל, ואמר לו: "כל אני מעיר, מכיון שהכרתי טוב את זקנך".

הקדוש הרבה מומנו ללימוד התורה ולעבודת ה'. זוגתו מרת רעכא היתה לו עזר כנגדו בניהול בית המסחר בו מכרו מוצרי ברזל לחקלאות (מחרשות, מגלים, סוליות לסוסים,

116. "מחזיקי הדת" ט"ו אלול תרל"ט, עמ' 8.

117. גם כשנעס כבר לבעלזא המשיך להתפלל כל ימיו בנוסח סטרעטין שהיתה ספוגה בעצמותיו, ואמר שאינו יכול לעזוב נוסח סטרעטין ולהתרגל לנסח בעלזא.

118. עיי תנדיא פ"ח שאלקנה שהביא לכך שעד מישאל יעלו לרגל, בזה היה "מכריע את כל ישראל לכף זכות וחיך אותם במצות וזכו רבים על ידיו".

119. כשהיה צריך לחתום את שמו, היה חותם רק את האות הראשונה S, וגם זה זכר רק עיי סימן שעשה לעצמו שהוא אות רי"ש ישרה ומתחתיה אות רי"ש המכה.

120. בפורים היה יושב כל היום עד חצות הלילה ומחלק כסף לכל מבקש, ולמחרת בבוקר השכים קום לעבודת קונו כמו בכל הימים.

121. רוב הדברים המובאים כאן בתולדות משפחת שרייבער, המה מתולדותיו של דוד"ו רבי יהושע נחמן ב"ר שמואל שרייבער הי"ד שנכתבו מפי בנו הרה"ח ר' בנימין אליעזר שרייבער ז"ל מווינץ, בס' "זכרונות המאורי" ח"ב (נ"י תשל"ז) עמ' תסא-תסב. וממה ששמעתי מבנו מרת ש' שרייבער. מהרה"ח ר' אלי שרייבער הי"ד בשם אביו הרה"ח ר' יעקב

וכדו) ופוספטים. בניהול הפנקסים עסק רבי שמואל עצמו ביותר ובדיוק רב. בחסידותו לא הכיר רבי שמואל את שפת המדינה, כדרך הסוחרים בזמנו, ורשם חכל בלשתי"ק¹¹⁹. ניהל גם "פנקס מעשר" שבו חישב במדויק את רווחיו לדעת כמה מעשר כספים עליו להפריש. כך השגיח תמיד על המדות והמשקלות שיהיו בצדק ובגיון, וקידש בזה שם שמים בפי כל עמי הארץ, אשר ידעו תמיד שעל רבי שמואל אפשר לסמוך. בהלוייתו השתתפו גם הגוים מכל הסביבה, ואמרו בשפתם: "אדם כמו שמואל, לא היה, ולא יהיה עוד..."

זכה רבי שמואל לברכת ד' במסחרו. מכל כפרי הסביבה באו לקנות אצלו. וככל שהצליח יותר לעשות חיל במסחרו ונתברך בעשירות מופלגת, כך הלכה וגברה רוחו הנדיבה, שלא ידעה כל גבול בפיוור סכומים עצומים לכל דורשי צדקתו.¹²⁰ ביתו היה נתוח לכל עובר ושם שהנו ממנו באש"ל בממון וגם בעצה טובה. ביחוד עשה לו שם גדול במתן נדוניות לכלות עניות עד אין מספר. והיה גלוי לכל שפיוז רוב הונו למעשה צדקה וחסד. את מסחרו המשיך להלל כל ימיו, אבל עשירותו אבדה לו במלחח"ע א', כשנשרף הפנקס בו רשם כל החובות שהיו חייבים לו, וכן בגלל התמורות בכלכלה אחרי המלחמה.

נפטר בטורקא בשנת תרפ"ד¹²¹.

זוגתו מרת רעכא ע"ה אשר היתה כנזר עזר כנגדו בחכמה ובצדקה, היתה נכדת¹²² הצדקת מרת רעכא ע"ה, אחותם¹²³ של הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב ואחיו הקי' "במסל"ה" זצ"ל, בני הרה"ק רבי יצחק אייזיק מסאפרין זצ"ל וזוגתו הצדקנית מרת חנינא ע"ה.¹²⁴

רבי יצחק אייזיק היה מחסידי החוזה מלובלין זי"ע, והלך לבוש בבגדי לבן, ככל תלמידיו הקדושים¹²⁵. היה גדול

שרייבער ז"ל מלונדון, ומהרה"ח ר' צבי שרייבער הי"ד בשם אביו הרה"ח ר' אלי בעלזא שרייבער ז"ל מניו יורק.

122. זאת שמעתי בשם ריי שרייבער ור"א"ב שרייבער הני"ל.

123. לא הצלחתי לכרר פרטים עליה. אחות אחת בשם "פעריל גיטל" מובאת בס' "עשר קדושות" מעי' א' אות ו', גי"כ בלי שום פרטים. (אפשר שנקראה רעכא ע"ש זוג' של התו"ט ששמה היה רעכיל). בס' "מצבת קודש" לרי"י גרינוואלד (סאטמר תרס"ח. עמ' 17) מביא שהמיי"צ הראשון בחוסט רבי יעקב ב"ר אברהם, היה גיסו של הי"שטרת צבי" מזידיטשוב (ונפי בבריד כי"ח אדר תקפ"ה). אבל אין אנו יודעים איך היה גיסו האם נשא את אחותו או את אחות אשתו. (בשחי"ג מאריך הגר מעי' י' אות קמ"ו כתב -כנראה בטעות- שם משפחתו "גרינוואלד").

124. בת איש חסיד מפורסם ושמו ר' צבי. היתה מפורסמת בעבודת ד' שלה כחד מבני עליה. נהנה לקום תמיד בחצות הלילה לישב על הארץ ולומר תקון חצות, והיתה מעירה תמיד את צאצאיה גם בהיותם ילדים קטנים (סי עשר קדושות מעי' א' אות ז').

125. בס' "ציב לצדק" אות ד', שבבאו ללובלין, הלבישו הרה"ק מלובלין בגד לבן משלו.

בתורה¹²⁶, בקי בעי"פ בששה סדרי משנה ובד' חלקי שו"ע, אבל התפרנס מיגיע כפו ולא התנהג ברבנות. לפרנסתו החזיק ארענא בכפר סאפרין הסמוך לסאמבור. בנו הי"עטרת צבי" זצ"ל אמר עליו "אנא חלא בר חמרא לגבי אבא" והפליא תמיד מדותיו הקדושות¹²⁷. מספר היה בשבחו בג' מדות טובות אלו: א. לא אכל שום סעודה בלי אורח, וכשלא הזדמן לו אורח התענה ולא אכל. ב. לא אכל עד שחידש איהו חידוש דאורייתא. ג. לא דיבר כל ימיו משום אדם הן לשבח והן לגנאי¹²⁸. נפטר ביום א' אדר תק"ס ומנו"כ בסטריא¹²⁹. זוגתו מרת הינדא ע"ה נפטרה כ"ז טבת תקע"ו¹²⁹. אביו של רבי יצחק אייזיק היה רבי צבי י"בן הצדיק מה"י אלכסנדר [מסטעבניק הסמוכה לדראהביטש], בן הרב הגדול מה"י צבי, חתן הרב בעל תוספות יום טוב¹³⁰, ולמעלה בקדוש¹³¹.

מרת רעכא שרייבער ע"ה היתה גם נכדתו של רבי אליהו לאנגווער זצ"ל¹³² מכפר ריבניק, ליד דרהאביטש, שהיה ידוע כצדיק נסתר. רבי אליהו החזיק את בית המזיגה בכפר וישב ועסק בתורה יומם ולילה¹³³. והרבה להתעסק גם בהכנסת אורחים. היה מגדולי תלמידיו של הרה"ק רבי משה לייב סמאסוב זי"ע. מסופר, כשהיה נפרד מרבו, היה הררמ"ל מלווה החוצה ומסייע לו לעלות על סוסו ונותן על רגליו את שתי הטבעות שבשני צדי האוכף. היה חתונו של הרה"ק רבי בעריש מזידיטשוב זצ"ל אביו של הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זצ"ל¹³⁴.

רבי אליהו היה בנו של רבי הלל זצ"ל, בן הרה"ק המפורסם בדורו רבי יוסף זצ"ל, אשר העמיד תלמידים הרבה, וצדיקים

אמרו עליו אשר חכמת שלמה המלך ע"ה בקרבו, והוא בן אחיו של רבי אלכסנדר מסטעבניק הני"ל, בנו של רבי צבי חתן בעל ה"יתוספות יום טוב" זצ"ל¹³⁵. חותנו של רבי אליהו הוא הגאון רבי שלמה זצ"ל מכפר ביסטרא (ביסטריץ) הסמוך לבאריסלוב, אשר הג' בעל "ישועות יעקב" היה שולח לשמוע את חוות דעתו בהלכה, והוא חתן הקצין נדיב ושוער ר' מאיר ז"ל מכפר יאשינקע הסמוך לטורקא, חתן הצדיק הקדוש רבי יצחק חיות זצ"ל אב"ד סקאליע ודרהאביטש בעמ"ס "זרע יצחק" זצ"ל¹³⁶, בן רבי יעקב חיות זצ"ל בן רבי מנחם מאנשי חיות זצ"ל אב"ד וילנא בן רבי יצחק חיות זצ"ל אב"ד פראג בעמ"ס "אפי ברב" ופני יצחק".

זרעו של זקני רבי שמואל ז"ל:

א. זקנתו מרת הענטשא ע"ה זוג' של זקני רבי שלמה אליעזר בינהורן מטורקא ז"ל.

ב. אשתו של רבי פרץ קליין ז"ל. שהיה תלמיד חבר למהרש"ג זצ"ל. המהרש"ג כותב אליו בשנת תרמ"ט¹³⁷ בתואר "ידי"ן תלמידי אלופי ומידועי הרב המופלג החר"ף זך הרעיון מהר" פרץ נ"י ויהל בעיר טורקא", ומתחיל מכתבו "שמחתי כי הזמין הש"י לנפנך מקום מנוחה" (כנראה היה אז מיד אחר נשואיו), ומסיים מהרש"ג תשובתו אליו "ואחלה שתודיעני דעתך בזה". עוד כמה תשובות שנכללו בשו"ת מהרש"ג, נכתבו אליו במשך השנים¹³⁸, והוא מתארחו שם בין השאר "אהובי" "ידידי מנוער" "הרב המופלג חו"ב" "החסיד" "הנגיד כשי"ת". היה ממנהיגי הקהל בטורקא¹³⁹ ונתמנה שם לדיין ומו"ץ. ישנן גם כמה תשובות אליו מרבה של טורקא רבי אליעזר מישל

- את שמו מ"לאנגווער" ל"לאנגערמאן". יחוסם מובא בס' "בית צדיקים" (פרטסבורג תרע"ח, עמ' נח), רבי מאיר יהודה לייבוש לאנגערמאן אב"ד טורקא היה בן רבי שלמה אב"ד סערדי וטורקא בן החסיד ר' יוסף מסטרעליסק בן הישיב ר' אליהו מריבנקין בן החסיד ר' הלל ז"ל. [ובס' זכרונות המאור עמ' תסא שרבי מאיר לייבוש מטורקא בחיותו קרוב משפחה השפיע על דיו"ר רבי יהושע נחמן שרייבער ז"ל שישע אתו לבוואן.] כן היה בטורקא חסיד בעלזא בשם ר' ישראל לאנגווער הי"ד בן ר' בעריש מכפר ריבניק.
135. ממכתבו של נכדו רמ"ל לאנגערמאן ז"ל שו"ב ברענע.
136. ס' פאר יצחק, שם. ס' בית צדיקים, שם. מנוחת כבודו של רבי אליהו ליד קבר זקני הי"ד יצחק" בדרהאביטש.
137. מהרש"ג היה בשנת תרמ"ט בן כ"ח שנה. את ישיבתו במונקאטש ניהל משנת תר"ם בערך.
138. התשובה הני"ל משנת תרמ"ט היא בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' ק"ץ. תשובות נוספות, בח"א סי' ס"ו משנת תרס"י, ח"ג סי' ק"ו תשו' משנת תרע"א בו מפלפל הוא אודות התנאי שהשיב מהרש"ג לגיוס זקני רבי שלמה אליעזר בינהורן ז"ל [מתשו' זו שמדכירו מהרש"ג כגיוס של רש"א, נודע לי שהיה חתן זקני רבי שמואל, בן ק"י, ובח"א סי' ל"ט משנת תרע"ב.
139. ספר זכרון טורקא עמ' 30.

זצ"ל¹⁴⁰, בהם הוא מזכירו כדומ"ץ בקי טורקא¹⁴¹, ומכנהו "ידי"ן הרב הגדול חר"ף ובקי בחדרי תורה, וותיק וחסיד ביראת ד' טהורה".

ג. מרת היה רחל שפילמאן הי"ד, ¹⁴² זוג' של רבי טוביה בן רבי אברהם יעקב שפילמאן ז"ל מטורקא¹⁴³.
ד. רבי יהושע נחמן שרייבער הי"ד, ת"ח וחסיד מחסידי בוואן¹⁴⁴. מזרעו נשארו לפליטה אחרי השואה בניו החשובים בווען לונדון וניו יורק.
ה. רבי הערש לייב שרייבער הי"ד, מחסידי בעלזא בטורקא.

הור' רבי שמואל ז"ל: רבי צבי יהודה שרייבער זצ"ל
זוג' מרת חנה ע"ה.

רבי צבי יהודה אשר נקרא בפי מכריו בכינוי רבי הערש לייב, היה מפורסם לת"ח גדול וצדיק, אחד מבני העליה בדורו. כיהן כדומ"ץ בטורקא¹⁴⁵. כשהתפשטה פעם מגיפת ר"ל בטורקא, הרבה להתפלל ולהעזיר לפני קונו, עד שהוא בעצמו - שהיה עדיין בצעירותו - נפטר מהמגיפה, ואחרי פטירתו נעצרה המגיפה בעיר ויהי לאות¹⁴⁶. הדבר ארע בסביבות שנת תרל"ד¹⁴⁷.
זוגתו מרת חנה ע"ה המשיכה לנהל בכוחות עצמה את העסקים. כן התאמצה בעצמה לגדל ולחנך את בניה לתורה וליר"ש¹⁴⁸, ועד לפני השואה כשהיו רוצים בטורקא לומר על בני משפחת שרייבער שהם דבקים במסרתם מבלי לסטות, היו אומרים: "נכדיהם של הסבתא חנה הם".

זרעם:
א. זקני רבי שמואל ז"ל.

140. בשו"ת משנת אליעזר תנינא סי' ד', סי' כ"ח משנת תרס"ח, ובס"י י"א באמצע מלח"ה"ע הראשונה.
141. ולפלא הוא בעניי שבכל התשובות אליו אשר בשו"ת משנת אליעזר לאב"ד טורקא, מוזכר הוא כדומ"ץ בטורקא, ואילו המהרש"ג שהיה כאמור קרוב אליו ידדו מנוער מזכירו רק "כאבן יקרה בק"ץ טורקא".
142. מפי מרת רויזא קארפיאל תחי'. והיה להם בת מרת רעכא ערטיל ע"ה אשר ממנה נשארו אולי צאצאים.
143. ר' טוביה מוזכר ברשימת הפרומרנטן בס' "ריבית הזהב" (לבוש תר"ל) ששילם עבור ספר לקלוי בטורקא. ובס' "עמודיה שבעה" (לעמברג תרמ"ח). ואביו ר' אברהם יעקב מוזכר בס' "אמרת הצרופה" (לבוש תרל"ב).
144. תולדותיו ותולדות משפחתו בס' "זכרונות המאור" עמ' תסא-תסג.
145. ברשימת הפרומרנטן בסכ"ס "ריבית הזהב" (לבוש תר"ל).
146. מרת רויזא קארפיאל תחי', מפי אביה רבי אביש שרייבער ז"ל.
147. בס' "זכרונות המאור" כתב שנופטר בשנת תר"ץ, ושעות הוא, כי בשנת תרל"ב מובא עדיין רבי צבי יהודה ברשימת הפרומרנטן בסכ"ס "אמרת הצרופה", וברור הוא כן, כי הרי בנו הצעיר רבי אביש ז"ל היה בפטירתו בשנת תרצ"ג כבן ששים שנה. (מפי בתו הני"ל, ונראה לה שאביה

ב. רבי יעקב שרייבער ז"ל, ת"ח ולמדן מופלג. המהרש"ג כותב אליו "ידי"ן המופלג החר"ף ריחיים בצווארו ועוסק בתורה"¹⁴⁹. רבי אליעזר מישל אב"ד טורקא כתב אליו תשובה בשנת תרע"ט לזאטניץ, במדינת ביהם, בעת היותו שם בגולה בסיבת המלחמה, ומכנהו "ידי"ן הרב החר"ף מופלג גדול בתורה, ירא ושלם ביראת ד' טהורה"¹⁵⁰.
ג. רבי אביש שרייבער ז"ל, ת"ח וחסיד, מחשובי חסידי בעלזא בטורקא. היה אומר שיעור גמ' בכל יום בקלוי בעלזא בטורקא¹⁵¹.
ד. מרת צמורה ע"ה¹⁵².

אביו של רבי צבי יהודה שרייבער זצ"ל: רבי אליהו בצלאל שרייבער ז"ל.

רבי אליהו בצלאל ז"ל התקרב לדרך החסידות והוא היה הראשון שהנהיג בקהילת טורקא לומר בקדיש "ויצמח פורקניה". אביו שמוצאו היה מאשכנז התנגד לו, ולפני פטירתו צוה עליו שאם יאמר "ויצמח פורקניה", מותר הוא על הקדיש שלו. רבי אליהו בצלאל שאל את הדיין דטורקא דת מה לעשות, ענה לו הדיין - כתשובת החוזה מלובלין זצ"ל לרבי שמעון מעירסלוב זצ"ל¹⁵³ - שיכול הוא לומר "ויצמח פורקניה", כי בעולם העליון יודע כבר אביו את האמת.

אביו של רבי אליהו בצלאל ז"ל: רבי דוד שרייבער ז"ל.

רבי דוד שרייבער הוא אבי משפחת שרייבער בטורקא. היה לו כתב יוחסין שנמשך עד למשפחת רש"י, וכל דור היה מוסיף את שמו¹⁵⁴. נולד ונתגדל בפראנקפורט דמיין¹⁵⁵. בשנת תקכ"ד בא לטורקא והיה ממייסדיה של קהילת טורקא. גדול היה

- היה בפטירתו אפילו פחות מבן ששים). לפי מה ששמעתי פרטים שונים בעי"פ בשם ר' בנימין אליעזר ז"ל, נראה שהכותב ב"זכרונות המאור" לא רשם כראוי את הדברים מפיו. גם התאריכים שמה אינו יודע אם נכתבו עפ"י ידיעה או עפ"י אומדנא.
148. מרת רויזא קארפיאל תחי' מפי אביה רבי אביש שרייבער ז"ל. גם על נכדיה השגיחה בעין פקחא. מספרים שכשנכדה רבי יהושע נחמן ז"ל בחר לעצמו ללכת בדרך חסידות אחרת הוכיחה אותו קשות על שהוא משנה מדרג אבותיו (ח' ב"א ז"ל).
149. בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' קלט.
150. שו"ת משנת אליעזר תנינא סי' ח', תשובה על הערותיו לספרו של רבי אליעזר מישל "בתוך הגולה".
151. בתו מרת רויזא קארפיאל תחי'.
152. הני"ל. אינה זוכרת את שם בעלה ושם משפחתה כי היתה גרה במקום אחר כנראה בחונגריה, ובתה מרת אהרלבוים חזרה לטורקא.
153. סי' נפלאות הרבי עמ' ג'. ועי' גם בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"א סי' רנ"ט.
154. מגילת היוחסין נשרפה בשריפה עוד לפני מלח"ה הא'.
155. קראו לו ג"כ רבי דוד דייטש, ע"ש מוצאו מארץ אשכנז.

זצ"ל¹⁴⁰, בהם הוא מזכירו כדומ"ץ בקי' טורקא¹⁴¹, ומכנהו "ידייני הרב הגדול חרף ובקי בחדרי תורה, וותיק וחסיד ביראת ד' טהורה".

ג. **מרת חיה רחל שפילמאן הי"ד**,¹⁴² זוגי של רבי טוביה בן רבי אברהם יעקב שפילמאן ז"ל מטורקא¹⁴³.

ד. **רבי יהושע נחמן שרייבער הי"ד**, ת"ח וחסיד מחסידי בויאן¹⁴⁴. מזרעו נשארו לפליטה אחרי השואה בניו החשובים בווינן לונדון וניו יורק.

ה. **רבי הערש לייב שרייבער הי"ד**, מחסידי בעלזא בטורקא.

הורי רבי שמואל ז"ל: רבי צבי יהודה שרייבער זצ"ל

וזוגי' מרת חנה ע"ה.

רבי צבי יהודה אשר נקרא בפי מכריו בכינוי רבי הערש לייב, היה מפורסם לת"ח גדול וצדיק, אחד מבני העליה בדורו. כיהן כדומ"ץ בטורקא¹⁴⁵. כשהתפשטה פעם מגיפה ר"ל בטורקא, הרבה להתפלל ולהעתיך לפני קונו, עד שהוא בעצמו - שהיה עדיין בצעירותו - נפטר מהמגיפה, ואחרי פטירתו נעצה המגיפה בעיר ויהי לאות¹⁴⁶. הדבר ארע בסביבות שנת תרל"ז¹⁴⁷.

זוגתו מרת חנה ע"ה המשיכה לנהל בכוחות עצמה את העסקים. כן התאמצה בעצמה לגדל ולתכן את בניה לתורה וליר"ש¹⁴⁸, ועד לפני השואה כשהיו רוצים בטורקא לומר על בני משפחת שרייבער שהם דבקים במסרתם מבלי לסטות, היו אומרים: "נכדיהם של הסבתא חנה הם".

זרעם:

א. **זקני רבי שמואל ז"ל**.

ב. **רבי יעקב שרייבער ז"ל**, ת"ח ולמדן מופלג. המהרש"ג כותב אליו "ידייני המופלג החרף ריחיים בצווארו ועוסק בתורה"¹⁴⁹. רבי אליעזר מישל אבי"ד טורקא כתב אליו תשובה בשנת תרע"ט לבאסניץ, במדינת ביהם, בעת היותו שם בגולה בסביבת המלחמה, ומכתו "ידייני הרב החרף מופלג גדול בתורה, ירא ושלם ביראת ד' טהורה"¹⁵⁰.

ג. **רבי אביש שרייבער ז"ל**, ת"ח וחסיד, מחשובי חסידי בעלזא בטורקא. היה אומר שיעור גמי בכל יום בקלויז בעלזא בטורקא¹⁵¹.

ד. **מרת צמורה ע"ה**¹⁵².

אביו של רבי צבי יהודה שרייבער זצ"ל: רבי אליהו בצלאל שרייבער

ז"ל.

רבי אלי' בצלאל ז"ל התקרב לדרך החסידות והוא היה הראשון שהנחיק בקהילת טורקא לומר בקדיש "ויצמח פורקניה". אביו שמוצאו היה מאשכנז התנגד לו, ולפני פטירתו צוה עליו שאם יאמר "ויצמח פורקניה", מותר הוא על הקדיש שלו. רבי אלי' בצלאל שאל את הדיין דטורקא כדת מה לעשות, ענה לו הדיין - בתשובת החוזה מלובלין זצ"ל לרבי שמעון מיערסלב זצ"ל¹⁵³ - שיכול הוא לומר "ויצמח פורקניה", כי בעולם העליון יודע כבר אביו את האמת.

אביו של רבי אלי' בצלאל ז"ל: רבי דוד שרייבער ז"ל.

רבי דוד שרייבער הוא אבי משפחת שרייבער בטורקא. היה לו כתב יוחסי' שנמשך עד למשפחת רש"י, וכל דור היה מוסיף את שמו¹⁵⁴. נולד ונתגדל בפראנקפורט דמיין¹⁵⁵. בשנת תקכ"ד בא לטורקא והיה ממייסדיה של קהילת טורקא. גדול היה

היה בפטירתו אפילו פחות מבן ששים). לפי מה ששמעתי פרטים שונים בע"פ בשם ר' בנימין אליעזר ז"ל, נראה שהכותב ב"זכרונות המאורי" לא רשם כראוי את הדברים מפיו. גם התאריכים שמה אינו יודע אם נכתבו עפ"י ידיעה או עפ"י אומדנא.

148. מרת רויזא קארפיאל תחי' מפי אביה רבי אביש שרייבער ז"ל. גם על נכדיה השגיחה בעין פקחא. מספרים שכשנכדה רבי יהושע נחמן ז"ל בחר לעצמו ללכת בדרך חסידות אחרת הוכיחה אותו קשות על שהוא משנה מדרך אבותיו (ר' ב"א ז"ל).

149. בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' קלט.

150. שו"ת משנת אליעזר תניא סי' ח, תשובה על הערתו לספרו של רבי אליעזר מישל "בתוך הגולה".

151. בתו מרת רויזא קארפיאל תחי'.

152. תני"ל. אינה זוכרת את שם בעלה ושם משפחתה כי היתה גרה במקום אחר כנראה בחונגריה, ובתה מרת אהרלבוים חורה לטורקא.

153. סי' נפלאות הרבי עמ' ג. ועי' גם בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"א סי' רנ"ט.

154. מגילת היוחסין נשרפה בשריפה עוד לפני מלח"ע הא'.

155. קראו לו ג"כ רבי דוד דייטש, ע"ש מוצאו מארץ אשכנז.

בתורה וביראה. כל לילותיו ישב והגה בתורה לאור הנר, וביום היה עובד בשדהו, אך ברוב התמדתו היה מעטין בספר חש"ך גם תוך כדי לכתו אחר מחרשתו, ורשם על הספר באמצע עבודתו את ההערות וההידושים שנתחדשו לו. מכאן מקור שם

אם אמי תחי': **מרת גיטל ע"ה**.

נולדה בתחילת שנת תר"ס לאביה החסיד המפורסם רבי חיים דים זצ"ל מקארטשין, ולאמה מרת רויזא ע"ה. אביה רבי חיים ז"ל היה בבעלזא לפני שנולדה ושאל את מרן מהרי"ד זצ"ל איזה שם לקרוא לה. מרן זצ"ל אמר לו את השם "גיטל". שאל רבי חיים: "ואם יוולד בן, איזה שם אתן לו? ענה לו מרן: "אזי תשאל אז..."

נתגלה בקארטשין בבית הוריה, בית של בני עליה, שהושעת על אדני התורה עבודה וגמילות חסדים. היתה חזורת תמיד כשדמעות בעיניה על דברי אמה מרת רויזא ע"ה, שהיתה אומרת: "וואס איז דאס לעבן ווערד, דער עיקר איז אז דא קינדער זאלן זיין יראי שמים" (שהתועלת העיקרית בחייה היא שבניה יהיו יראי ה'). וחניוכה זה אכן ניכר היה עליה, ביראת השמים שהיתה מושרשת בקרבה, ועמידתה בגבורה כצור איתן בתלאות הרבות אשר עברו עליה בימי חייה. רוחה לא רפתה, ומדרכה לא סטתה. גם בחולשתה לעת זקנה ושיבה, התאמצה כמעט במסיי' בכוחותיה האחרונים לעבודת קונה כחייל על המשמר.

שנות נעוריה עברו עליה בתלאות מלח"ע הראשונה. רחובות עירה הפכו לשדה קרב. בצמרמורת של פחד היתה מספרת, שראתה במו עיניה מבעד חרכי דלתות הבית, שורות שורות של חיילים מסתערים ונלחמים זה מול זה עם רומחים בידיהם. כן היתה מספרת איך שהצליחה להציל חלק מהסחורה שבבית מסחרם מידי החיילים ששדדו ובזזו מכל הבא ליד.

כשהגיעה לפרק נשואין בחר עבורה אביה לחתן את זקני הגה"ח ר' אביש ז"ל מטורקא, שהוכר כבר אז כת"ח גדול בחריפות ובקיאיות, וכליל המעלות. רבי אביש ז"ל קבע את מקום מגוריו בקארטשין, ומשם נסע לבעלזא לשבת על התורה והעבודה, בצלו של מרן מהרי"ד זצ"ל. היה חוזר לביתו רק בחדשי הקיץ, כשמרן זצ"ל נסע למקום מרפא ונופש. הסבתא ע"ה, שנתגלה בבית גדול של תורה וחסידות, הקריבה עצמה למען יוכל בעלה לפרוש עצמו מהבלי עוה"ז ולהתעלות בתורה ויראה בצל הקודש. זכתה סבתא ע"ה והיה לה חלק בתורתו של בעלה הגדול שעלה ונתעלה (כנוכר לעיל בתולדותיו) להיות אחד מהאורות שבחבורת ה"יושבים" בבעלזא, שם הרביץ תורה לתלמידים רבים, וגם פסק והורה לשואליו בהלכה. בשנת תרפ"ו הוכתה שבר על שבר, כאשר תוך חדשים לפטירתה

156. בס' "זכרונות המאורי", שם כותב אשר בטורקא ידעו שכל התורה

משפחתו שכינתו "שרייבער". וידוע היה בטורקא אשר פריצי הסביבה היו רגילים לכנותו "איש האלוקים". הרבה מיהודי קהלת טורקא, שהיתה קהילה חשובה מצויינת בתורה יר"ש ובחסידות, היו מצאצאיו¹⁵⁶.

הפתאומית של אמה מרת רויזא ע"ה, אשר היתה משענתה ברוח ובגשם בפרנסת המשפחה, נפל גם בעלה רבי אביש ז"ל למשכב על ערש דוי בהיותו בבעלזא בשיא פריחתו. נסעה הסבתא לבעלזא כדי לבקש רחמים עליו ולסעדו בחליו, אולם את רוע הגזירה לא הצליחה להעביר, וביום כ"ז סיון נפטר לבית עולמו. כה חוסר ממנה משען ומשענה, וותרה לבדה אלמנה צעירה עם בת אחת קטנה, היא אמי שתחיה לאורך ימים ושנים טובות. אפס היא התחזקה והמשיכה בהנהגתה במעשיה הטובים, בצלו של אביה הגדול רבי חיים ז"ל, אשר בביתו גם התחנכה אמי שתחי' תחת פקוחו והדרכתו. הוא אשר דאג למלא כל צרכיהם בגשמיים וברוחניים, והשגיח בעיני פקחא שלא לזוז אפ"י סטיה קלה מדרך הישן של אבותיו ורבותיו זצ"ל, והיא הסבתא ע"ה השתדלה למלא את מקום אמה ע"ה בבית המסחר של המשפחה.

כשלוש שנים אחרי פטירת בעלה נישאה שנית להרה"ח רבי **אברהם יהושע בליינפעלד ז"ל**, בן הרה"ח ר' זליג ז"ל **מדינעצק**. ממנו נולד לה בנה הרה"ח ר' פנחס זעליג ז"ל, שהיה מוכתר במעלות ומידות טובות וידוע במעשי צדקה וחסד. רבי אברהם יהושע ז"ל היה ת"ח יר"ש וחסיד, מושלם במעלות רבות ובמידות טובות, ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם. שבחיו רבים מאד בפי מכיריו. היה ידוע בקארטשין כראש וראשון לכל דבר צדקה ופיזר הרבה מהונו לצדקה בלי לחזיק טובה לנפשו. כשנודע לו שסכום הכסף אשר הוא נותן לצדקת רמבעה"נ לעניי אר"י גדול מהרגיל, והוא שקול כנגד הסכום הנגבה מכל העיר יחד, הפסיק למסור את תרומותיו לגבאים בקארטשין, והעבירן ישירות לגבאי הראשי כדי להתרחק מן הפרסום. כשבן דודו הג"ר משה עפשטיין ז"ל היה זקוק לניתוח קיבה בווינן, שלח אותו על חוצאותיו, ודאג עבורו לאכסניא לרופאים ולכל הצטרותו.

רבי אברהם יהושע היה חסיד סטיטשין, ונסע רבות לטארנא להסתופף בצלו של הרה"ק רבי יצחק מסיטשין זצ"ל. גם נושע על ידו. פעם אחת בבואו לטארנא להסתופף בצל רבו בחג השבועות, נפל פתאום למשכב ונחלה אנושות. בחג השבועות אחרי התפלה, כאשר הרבי מסטוטשין עמד ליד החלון הפתוח מחדרו לביהמ"ד, וחילק כמנהגו לכל הקהל מיני תרגימא מחלב, קרא הרבי לאחד החסידים המופלגים, הוא רבי מענדלי מקיעלץ ז"ל (שהסתופף עוד בצלו של המגיד מטריסק

והחסידות שם, הינם נטעי טאמנה של משפחת שרייבער המעטירה.

זצ"ל, ואח"כ נסע לרבי משה מראזודוב זצ"ל) נתן בידו מזונות ואמר לו: "אברהם'לה דארץ רחמיים" (זקוק לרחמים). רבי מענדל, שהיה בר דעת גדול, השיב מיד: "נו, פעלט דען אין הימנעל רחמיים!" (וכי חסר רחמים בשמים) הרה"ק מסטיטשין נהנה מאוד מתשובתו, ואכן כעבור ימים ספורים שב רבי אברהם יהושע לאיתנו וחזר לביתו בריא אולם.¹⁵⁷

בכשרונותיו הצליח רבי אברהם יהושע ז"ל לשכלל ולהרחיב את מסחר הבדים של המשפחה. זוגות הסבתא ע"ה היתה עור כנגדו "סדין עשתה ותמכור וגו'". גם "כפה פרשה לפני ידיה שלחה לאביון". חילקה תמיד כספים לצרכים, לחולים וליוולדות שבעיר היתה שולחת תבשילים חמים. הרבתה בתפלה ובמעש"ט, וניהלה את ביתה בדרך אבותיה.

עד שתמו ימי הטובה, והתחילו התלאות והנדודים, בפרץ המלחמה הנוראה, בשנת תרצ"ט. מיד בתחילת ימי הרעה ברחו מנבים בקארטשין (בקראסנא שעל יד קארטשין נמצאו מספר בתי חרושת גדולים ותעשייה ענפה, וחששו מהפגזות הגרמנים) לעיירה דיבעצק שהיתה עיירה קטנה בצדי הדרכים. משם יצאו לגולה אחר גולה. בייג תשרי ת"ש גורשו ע"י הגרמנים לצדו השני של הנחל "סאן" שהיה בשליטת הרוסים. אחרי המלחמה ראו כולם והבינו שהגירוש והנדודים אשר עברו עליהם הם היו נס הצלתם, למען היותם לפליטה. אולם בשעתו היתה זו גלות קשה ונוראה, בהשאירם את כל טובם ורכושם בביתם, ובמעט הצרורות שבידיהם עם ילדיהם הקטנים הועברו את הנחל "סאן", ונדדו רגלי ממקום למקום למצוא קורת גג לראשם ומקום מנוחה. בעת הליכתם נפלה הסבתא ע"ה בצדי הדרך לחפירה עמוקה מלאה בוך ורק בקושי רב חילצוה. ככה הלכו עד שהגיעו לעיירה איליטש, שם שהו במשך שבועות אחדים, ומשם עברו לבירטש בה מצאו קצת מנוח לכך רגלם. הסבתא ע"ה היתה נוסעת משם לעמברג, כדי לסחור ולהרויח קצת למחייתם, וכל זאת תחת השלטון הקומוניסטי. גם אחיה רבי נפתלי ז"ל היה שוהה רוב השבוע בעמברג בהשתדלותו למצוא טרף לביתו. במשך הזמן עברו לגור לעיירה גריידינג הקרובה לעמברג, שם שהו עד סוף סיון ת"ש, כשיצאה הגזירה להגלות את כל הפליטים לעבודת פרך ביערות במקצווי ארץ רוסיה. במשלוח הראשון לא נלקחו עדין, מפני שהגיעו לגריידינג מאוחר ולא היו רשומים שם, אבל שמחתם על "הצלתם" לא ארכה זמן רב, ובחשד השי"ת הלשינו עליהם הפולנים שונאי ישראל באזני הרוסים, שגם הם מן הפליטים, וכתוצאה מכך צורפו למשלוח הגירוש השני, ושלחו לארץ גזירה לאזור ארכנגלסק שבצפון רוסיה, ועי"ז ניצלו לחיים.

הם חשבוו לרעה ואלקים חשבה לטובה לחיות עם רב.

שם ככפור במחנה העבודה בין היעירות, הרחק ממקום ישוב, קבלו למחייתם אוכל במשורה והועבדו בעבודת פרך של חסיבת עצים מבוקר עד ערב. האנשים חולקו לקבוצות, ועל

התיאשה ולא רפו ידיה. היתה יוצאת כל יום למקום שהתנהל שם המסחר החשור, שהיה מחוץ לחוק הקומוניסטי, קנתה ומכרה דברים שונים כדי להרויח קצת שיהיה לה במה להביא אוכל לפי הטף. מפעם לפעם נעצרה ע"י המשטרה ושוחזרה ע"י השתדלויות, אולם מכיון שההכרח לא יגונה המשיכה במסחרה, וחוזר חלילה. אמי שתחי למדה את שפות האיזור, והצליחה בעז"ה לקבל עבודות של כתיבה ותירגום מכתבים עבור אנשים שהוצרכו להגיש בקשות לשלטון המקומי, דבר שהקל בהרבה את עול הפרנסה של סבתא ע"ה. גם נוצר ע"י כך קשר עם השלטון כדי להמתיק ולסדר בעיות שונות שצצו מפעם לפעם. אף אחיה רבי נפתלי יוסף ז"ל היה לה לעזר ומשען.

כמו בגשמיות כן גם ברוחניות לא השלימה סבתא עם נסיבות הזמן והמקום. היא דקדקה ושמרה על הכל בלי שום ויתור. כאשר אבד פעם ארנקא שהכיל את כל רכושא, ובימים הטורפים החם היה זה כמעט דבר שהנשמה תלויה בו, והחזרת רכושא היה כרוך בחילול שבת, לא איבדה את עשתנותיה ושמרה על קדושת השבת, ובס"ד הושב כל רכושא. כן עמדה שם על המשמר בחינוך בניה, ולמרות דוחק הפרנסה שלחה עם אחיה ז"ל את בניהם ללמוד אצל מלמד, ח"ה אבי שליט"א שהיה ג"כ באותה עת בלענינאבאד ולימד נערים ובחורים. בהתקרב גיל ה"יבר מצוה" של בנה הר"ר פנחס זעליג ז"ל, דאגה סבתא מאוד, היות והתפילין של בעלה נגנבו בהיותו בבי"ח לפני פטירתו, ומחינך תשיג קצת תפילין עבור בנה בזמן מלחמה ובמקום רחוק ונידח זה. עזר לה הקב"ה, רצון וראיו יעשה, וזמן קצר לפני ה"יבר מצוה" מצאו משפחה שהיו בידם תפילין מאביהם שנפטרו ושמחו למסור לה את התפילין.

בבגמ המלחמה הצליחו לצאת את רוסיה וחזרו לפולין, שם נעלה לעיניהם החורבן הגדול, נודע להם שהם היחידים שנשארו לפליטה מכל משפחתם, אחיהם ואחותם כולם נהרגו עקדה"ש הי"ד. קשה היה להחליט לאן לפנות ואיך להתחיל מחדש את חייהם. מחמת מורא הפולנים שונאי ישראל, שהרגו יהודים אשר ניסו לחזור לביתם, חששו לנסוע לעיירות הקטנות, וקבעו את מושבם בעיר קראקא, שם שהו מספר חדשים בלחץ ודוחק, עד שיצאו את ארץ חדמים והמשיכו לנדוד מגולה לגולה לעיר נאחוד במהרה"ן שבארץ צ'כוסלובקיה, שם היה מחנה מעבר לפליטים, ומשם לווינץ, משם נסעו לזאלצבורג, עד שהגיעו לעיר מינכן שם נתארגנו מחסידי בעלזא להגר לאנטווערפן.

באנטווערפן התחילו לשקם ולבנות הכל מחדש ברוחניות ובגשמיות. וכמובן שהיתה זו התחלה קשה. דודי רבי נפתלי יוסף ז"ל שהיה לה סעד ותומך כל השנים, ויחד עמו עברה את כל הנדודים, עזר לה גם להשיא את בתה היא אמי שתחי, ובנסעו לאר"י ל"כ"ק מרן מהר"א זצ"ל דיבר עבורה נכבדות עם אבי שליט"א שהכירו עוד מימי המלחמה בלענינאבאד. בעת שנואי הורי שליט"א היגרה הם סבתא ע"ה לאר"י וקבעה דירתה בביתם, כך שגדלו וחינו בצלה כל השנים, והיא דאגה תמיד והשתדלה עבורו בכל יכולתה ברוחניות ובגשמיות, גם במעשים וגם בתפילות שהרבתה תמיד להתפלל ולהתחנך

עבורו, ויה"ר שגם קצת תמשך להתפלל ולהעזיר בעד כל יו"ח ולהלץ יושר בעדם לפני כסא הכבוד.

דבר היותה בביתנו העניק לנו את האפשרות להכיר מקרוב דמות נעלה, "אשה יראת ה' היא תתהלל", דוגמא לדורות הקודמים. ביותר הכירו את מסירות נפשה על כל קוץ ותג בזהירות מופלגת בימי זקנתה וחולשתה, בבחינת "מה בזקנותו כך, בילדותו עאכו"כ. ומה בבית האסורין כך, שלא בבית האסורין אעכו"כ" (עירובין כא:). הרבתה מאד בתפילה, באמירת תהלים ותחנונים. לפעמים בהגיעה בתפילה למקום שצריכים לעמוד ראינוה מתאמצת בשארית כוחותיה לעמוד, ועל אף שלא הצליחה וחזרה ונפלה לכסאה אין אונים, לא ויתרה וניסתה עוד פעם ועוד פעם עד שהצליחה לקום ולומר בעמידה. בקומה משנתה באמצע הלילה היתה נוטלת ידיה במים שהיו מוכנים תמיד ליד מטתה, והתחילה באמירת תהלים, ולעת זקנתה בחולשתה היתה יכולה לעמוד באמצע הלילה כחצי שעה להוציא את מי הנטילה כדי שתוכל לומר תהלים. כן בהיותה בבית חולים מיד כששבה להכרתה ביקשה את משקפיה סידור ותהלים שתוכל להתפלל. ניצלה תמיד את זמנה, גם כשלא היה בכוחה להתעסק בצרכי הבית, התפללה או קראה ב"צאניה וראינה" ובשאר ספרי מוסר באדיש וסיפורי צדיקים. כשלקחו אותה למקום שבו מעסיקים את הנשים הקשיושות בפעילויות שונות לא פנתה לזה אלא ישבה ואמרה תהלים. הקפידה תמיד על מנהגי בית אבותיה, הרבתה בחומרות ודקדוקים שהחזיקו לחסידי קמאי, והשתדלה לשמור זאת כל ימיה בכל התנאים ללא פשרות. כגון הקפדתה שלא לאכול במקום זר שום תבשיל, מדברים הצריכים בדיקה, שמא לא נבדק היטב מתולעים (היו דברים שגם בבית לא אכלה בימי הקיץ, מחשש תולעים). גם הקפדתה בשמירת גדי הצניעות היתה מתוך זהירות מופלגה. הסובבים אותה התפעלו שבהיותה במצב קשה לא נתנה שיבדקו אותה לפני שיוציאו או יכסו את כל הספרים שבחדר. גם בהיותה בביה"ח לא הסכימה בשום אופן להתפלל אם נמצאה בטווח ראייתה אשה בשרוולים קצרים וכדו'. בשנה האחרונה לפני פטירתה שכבה לידה אשה אחת, אשר חלק משערה היה נראה מחוץ למטפחת, והיא שיכנעה אותה להסתפר. בימות החורף כשניסו להפשיר קצת את מי נטי"י שלא יהיו קרים כ"כ, לא הסכימה בשום אופן והוצרכו להביא לה מים אחרים. כמה ימים לפני פטירתה, כשהתעוררה מחוסר ההכרה שהיתה שרויה בו כשבויעים, הגישו לה כפית לפתן לפיה, שאלה מיד האם הפרי ניכר, כדי לדעת הברכה הראויה. כל ימיה פיוזה מכספה לאבינונים, וגם לעת זקנתה מיד כשהיתה מקבלת את תקציבה החדשי דאגה לשלוח חלק ניכר מתקציבה הדל לעניים שונים.

נפטרה בשיבה טובה בהיותה בג צ"א שנה ביום כ"ח אלול שנת תש"נ. על מצבתה כתוב: גזע קודש מחצבתה, גדולי תורה מופלגים בחסידות ובעבודת ה', ירשה מהם במידה גדושה והורישה אחריה, יראת שמים זהירות במצוות ובמנהגי אבותיה, טוהר מעשיה זכר היו לדורות ראשונים, טוב וחסד

157. סי' "החכמה מאין" עמי רי"ח.

רדפה ולצדקה ממונה פורה, לחץ וסבל עברה ומדרכה לא נטתה, לבה שפכה תמיד בתפלה ובבקשה לפני בוראה.

חור מרת גיטל ע"ה: **החסיד המפורסם הג"ר חיים דים זצ"ל מקארטשין וזוגתו מרת חיה ע"ה.**

רבי חיים נולד באיסטריק, לאביו הגה"ח רבי פנחס דים זצ"ל. בשנת תרמ"ד בערך¹⁵⁸ נשא את זוגתו מרת רויזא ע"ה בת החסיד הנגיד רבי נפתלי ראב ז"ל מקארטשין, וקבע את מושבו בעיר קארטשין, שם ישב סמוך על שולחן חותנו ולמד בהתמדה מרובה יומם ולילה. נכדיו מספרים שחותנו רבי נפתלי היה נעצר לפעמים במרפסת העוברת אצל חלון ביתו של רבי חיים לשמוע נעימת לימודו, והיה מראה לחתנו האחר שיראה איך גיסו לומד. הקדיש כל זמנו לתורה ולעבודת ד', ולא נתן לעניי עוה"ז שיטרידוהו. פעם כשהוצרך להמתין על סעודתו ולבטל בכך מזמנו היקר, הגיב בבדיחותא, אשר היתרון היחידי בהנאות עוה"ז לעומת העוה"ב היא בזה שהנאת עוה"ז היא מיידית, אבל אם צריך אני להמתין לעניי עוה"ז הרי שאין להם כבר שום מעלה ויתרון. אכן ידוע היה כתי"ח גדול¹⁵⁹, אבל לא רצה להורות הלכה, רק כשהרב לא היה בעיר היה משיב ומורה בלית ברירה, וגם אז רק למקורביו ובאי ביתו.

חסידותו ויראת שמים שלו היו כבוד מהחסידים הראשונים, בכל הגדרים והדקדוקים. כן גם לבושו, הולך היה כל השבוע חבוש בקאלפיק לראשו כמנהג החסידים מקדמת דנא¹⁶⁰, ולכן היה נקרא בקארטשין "רבי חיים ספאדיק". במלחמת העולם הראשונה כשנכנסו הרוסים לקארטשין ובהרבה מקומות גירשו את חשובי העיר לסיביר, חשש רבי חיים ושלח להזכיר עצמו לפני מרן מהרי"ד זצ"ל. אמר מרן: "הקווקים הרוסים לא יזיקו לו, שהרי הוא הולך בספאדיק כמותם..."

הסתופף בבעלזא עוד בצל כ"ק מרן מהרי" זצ"ל, ואחריו אצל כ"ק מרן מהרי"ד זצ"ל, וגם בזקנותו המשיך לנסוע תמידין כסדרם לכ"ק מרן מהרי"א זצ"ל. וכפי שאמר פעם בעת נסיעתו חזרה מבעלזא ברכבת יחד עם החסיד רבי יוסף האלנעדער¹⁶¹ המכונה רבי יוסף מאגנישעס מטארנא - אשר גם הוא הסתופף עוד בצל כ"ק מרן מהרי" זצ"ל - דיברו ביניהם מגדולת כ"ק מרן

מהרי"א ואמרו: "אם אצל האדמורי"ם הקודמים עוד היה לנו איזה השגה, הרי שאצל מרן מהרי"א אנו רואים בעליל שאין לנו שום השגה".¹⁶² מפורסם היה בבעלזא אחד מחשובי החסידים בני העליה, ושמו כפי שהיה נקרא בבעלזא "רבי חיים קארטשינער" נישא בכבוד ובהערצה בפי כל. היו לו "חזקות" קבועות בבעלזא כגון: להיות אחד מהמניין של התרת נדרים בעריה, לעלות לתורה לוי במנחה ויוח"פ, וכן אסף והביא לקודש פנימה את המעמדות מסביבות מגוריו. מסופר שפעם קראו מרן מהרי"ד זצ"ל לשבת אצלו על הספסל בעגלה, באמרו אליו: אתה צריך לשבת לדי. כשסבל פעם כאבים חזקים בראשו, א"ל מרן מהרי"ד שיאכל כל יום מיד בבוקר לפני התפילה. רבי חיים קיים את מצות מרן¹⁶³ והכאבים סרו ממנו. אחרי שעברו כמה שנים ולא חש בראשו, נכנס אל מרן מהרי"א זצ"ל ושאל אם יכול להפסיק כבר מלאכול לפני התפילה. השיבו מרן זצ"ל: "אז דער טאטע ז"ל האט גהייסען, קען איך נישט משנה זיין!" (אם אבא ז"ל צוה, איני יכול לשנות).

גם בעירו קארטשין השפיע מהרוד על העיר. ביתו היה בית ועד לחסידים. כל סעודות מלוה מלכה ויומי דחילולא התקיימו בביתו. אנשי העיר מכל החוגים כולם התייחסו אליו בדרך ארץ ובהדרת כבוד. היו באים אליו להזכיר חולים וכדו' לקבל ברכתו. השתדל לעמוד על המשמר נגד פירצות ושינויים בעיר¹⁶⁴, ובהשראתו נלחמו בניו נגד המפלגות וספרים הפסולים, ומנעו השתלטות הציונים על הקהילה. היתה תקופה שהוגז הוצרך לבוא כל יום ראשון להתקין שמשות חדשות בביתו, משום שבמצי"ש בעת שהתקבצו החסידים בביתו לסעודת מלוה מלכה, היו הציונים מנפצים את החלונות. אולם הם ממשמרתם לא נסוגו. כאן בארץ ישראל התלוננה אשה אחת לפני אמי תח"י, היות שאחיה שהיה נוטה לציונות היה חולה ובאו להזכירו לפני רבי חיים ז"ל, והוא לא רצה לברכו כי אם בתנאי שיבטיח להפסיק מקריאת התורה והפסולות! עם תורתו ועבודתו, גדול היה גם בעמוד השלישי עמוד ^{המכונה} "גמילות חסדים", וכדברי מרן מהרי"ד מבעלזא זצ"ל אשר חסיד בעלזא הוא זה הלומד תורה ביר"ש ופועל חסד ומשתדל עבור יתודים. פיזר הרבה מהונו לצדקות שונות. גם היה מקיים

164. בזמן בואו של רבי חיים לקארטשין היו עדיין כל בני העיריה יראים ושלמים מבלי פורך גדר, אולם בתקופה מאוחרת יותר (בעיקר אחרי מלח"ע א') החלו להתפשט בעיריות מפלגות ותנועות שונות, והיו צריכים לעמוד על המשמר שלא ימשכו את לב בני הנערים ושלא ישתלטו על הקהלה. בעתון "קול מחזיקי הדת" משנת תרנ"ו (ג' 4 עמ' 5) אנו מוצאים תיאור איך נראתה אז העיר קארטשין. בתוך הדברים שנכתבו - עיי' אחד ממשפחת בעק המכנה עצמו "אמרי יאהי" - נגד פורך גדר שבא לדור בקארטשין: "עירו המצננה אשר היתה שוקטת עד כה על שמריה, וקרן התורה וחדת האירה בה קרנים על כל סביבה, אין פורך גדר ואין מפיר בריה, כי כל אנשי העיר כולם היו אוהבי תורה ויראי ה' המסתופפים תחת דגל אמונתנו הטהורה, מבלי קחת לה למופת הערים הגדולות אשר הרוח החדש נושב בתנ"י."

גמילות חסדים בגופו. אחד מיוצאי קארטשין מתאר בזכרונותיו מלפני מלחמ"ע הראשונה, איך שרבי חיים מלבד שהיה בעל צדקה בממונו, היה גם הולך תמיד בעצמו יחד עם המלמד רבי משה מעבלי ז"ל לאסוף כסף לצדקה בבתי העיר. כן היה משתדל תמיד לקיים מצות ביקור חולים, ואגב הכי בודק היה בביתו של החולה אולי זקוק הוא גם לסיוע בכסף¹⁶⁵. נעתר היה תמיד לאנשים חזקוקים להלוואות, לחתום להם ערבות, גם אם ידע מראש שאין להם במה לשלם והוא יצטרך לפרוע בתור ערב. וכששאלוהו מדוע הוא חותם, כשהוא יודע שאין לאיש במה לשלם, ענה בבדיחותא: "כשמבקשים מעות, אפשר עוד לדחות את המבקש בטענת 'אין לי', אבל המבקש שאחתום לו במה אדחון, הרי ידים לחתום ודאי שיש לי". דאג גם לחנך את הילדים ולהרגילם למעשי צדקה וחסד, כפי שסיפר החסיד רבי חיים נטע ז"ל ממשו שהיה אומר, שהאורחים צריכים להשאיר משוהו לילדים כדי שיתרגלו מילדותם לשמוח בביתא אורח.

זוגתו מרת רויזא ע"ה עמדה תמיד לימין בעלה הגדול, ולקחה על עצמה את עול הפרנסה, כדי שבעלה יוכל ללמוד באין מפריע. ניהלה בעצמה בית מסחר לבדים, כעוף והמשך למסחר אביה בדים שהיו ידועים בשם "קארטשינער ליוונט", והספיקה גם לבשל ולהכין מאכלים עבור עניים חולים ולהביא אליהם¹⁶⁶. במחסנים שמתחת לבית התנהל מסחר גדול ותוסס שהסתעף והתרחב לקצווי גאליצא ולמדינות אחרות. אך כל זאת לא הטריד ולא הפריע את רבי חיים ז"ל, אשר ישב כל ימיו בחדרו למעלה הוגה בתורה יומם ולילה, מבלי שדאגות המסחר יגיעו אליו. פנמים היו סוחרים אשר ביקשו את הכבוד להיכנס לחדרו של רבי חיים ז"ל לברכו לשלום, וכן בעסקאות גדולות שרצו לסכם את העסקא עם רבי חיים, ואז היתה הסבתא מביאה לו את הכובע והיה מוריד את הקאלפיק מראשו, יוצא מחדרו, מסיים וחותר על העיסקא, ומיד חוזר וחובש לו הקאלפיק ושב לתלמודו.

כך ישב כל שנותיו ולמד בהתמדה מופלגת. גם כשמסחרו התרחב והצליח, וגם בסוף ימיו כשנתאלמן מאשתו ר"ל, וכשהיו כבר הרבה קשיים במסחר, כל ראשו ומעייניו היו בלימוד התורה. אמי שתח"י תבלחטי"א, שנתגלה בביתו, מספרת אשר כל אימת שראתה את סבה ז"ל, אם זה באמצע היום או כשתתעוררה משנינתה באמצע הלילה, תמיד ראתה אותו יושב ולומד, ורוב הלילה היה אור דלוק בחדרו. גם בימי חולשתו לעת זקנותו, מספר הרה"ח ר' נטע שלאנער הי"ו

165. סי' "קארטשינער יזכור-בוד", נ"י תשכ"ז, עמ' 239. ומתאר שם את הזירות ויר"ש שלו בעת הליכתו על פני הבתים.

166. שם.

167. אמי שתח"י מספרת, שגם בנות העיר הבינו שהיא בתור נכדתו של רבי חיים ספאדיק, צריכה להתנהג אחרת מנבות גילה.

מקארטשין, שרבי חיים היה נשאר מאוחר בלילה בביתו"ד להגות בתורה עד שבאו בניו להוליכו לביתו.

עם כל התמדתו היתה עינו פקוחה תמיד על הנהגת ביתו שיהיה תורה כדת וכנוח. בפרט בחינוך צאצאיו השתדל מאוד לחנכם להלכה וליר"ש, והקפיד מאוד שכל הנהגות ביתו ומשפחתו יהיו ביראת שמים ובחסידות כדרך אבותיו ורבותיו, מבלי לסטות ולהגרר אחר שינויי הזמנים. אפילו בעת זקנותו אם ראה או שמע שאחת מנכדותיו מדברת פולנית עם חברותיה היה נוזף בה¹⁶⁷. גם זוגתו הסבתא מרת רויזא ע"ה, היה חינוך ילדיה בראש מעייניה, והיתה אומרת תמיד: "יואס איז דאס לעבן ווערד, דער עיקר אז דיא קינדער זאלן זיין יראי שמים". ואכן זכו שכל בניהם הלכו בדרכם, ואחד מהדברים שנתייחד בהם רבי חיים ביותר הוא בבניו החשובים, אשר כולם היו דבוקים בדרכי התורה היראה והחסידות כבימים מקדם. כפי ששמענו מהרבה חסידים, היה זה מחזה מרהיב לראות את רבי חיים קארטשינער בבעלזא הולך ביחד עם בניו, כולם תלמידי חכמים יראים ושלמים, חסידים מופלגים, אשר יראת השמים היתה חופפת על פניהם.

רבי חיים זצ"ל נפטר ה' ניסן תרצ"ז.

מרת רויזא ע"ה נפטרה בליל ש"ק ג' אייר תרפ"ו.

זרעם:

א. **רבי דוד ז"ל מקאשוי. זוגתו מרת נענא בת הרה"ח ר' אברהם שאהנבערג מבאקאווסק.** בזמן מלח"ע הראשונה עבר יחד עם חותנו לעיר קאשוי. "יהיה ת"ח ובעל מדות מתנהג בחסידות"¹⁶⁸. ומפי יוצאי קאשוי שמעתי רבות בשבחו. בהיותו נתן פולין גורש עוד לפני המלחמה ועבר לעיר פראשוב. הספיק שם עוד באמצע המלחמה לחשיא את בנו הבכור ר' נפתלי עם בת אחותו מרת פייגא. כולם נהרגו עקד"ה הי"ד.

ב. **מרת פייגא ע"ה זוגתו של הרה"ח ר' ואל בארנאש ז"ל מטארנא.** נעקד"ה עם כל משפחתם הי"ד.

ג. **רבי בן ציון ז"ל מטארנא.** היה ידוע כתי"ח מופלג וחריף, מחשובי חסידים בעלזא בטארנא. **זוגתו מרת שרה לאה ע"ה בת רבי פנחס טעמפלער ז"ל מטארנא.** בזמן המלחמה פעל הרבה בטארנא למען הצלת כ"ק מרן מהרי"א זצ"ל¹⁶⁹. נהרג עקד"ה עם כל משפחתו הי"ד¹⁷⁰.

ד. **הב' יהושע ז"ל נפטר בבעלזא בדמי ימיו.**

ה. **רבי יעקב וואלף ז"ל מגארליץ,** ת"ח חסיד נלהב ועובד ה'. היה מאריך מאוד בתפילתו ביגיעה עצומה¹⁷¹. **זוגתו מרת**

168. סי' דברי ימי קאשוי (מצורף לסי' "שאלו בחיר ה"ח) עמ' ס.

169. כמובא בזכרונות מהצלת כ"ק מרן זצ"ל לרחש"פ. פרק ז.

170. אי מבניו הב' אליעזר שהיה מחשובי החסידים בטארנא עבר את כל השואה וביום האחרון לפני השחרור נהרג, הי"ד.

171. מפי הרה"ח ר' עקיבא מטלס הי"ו מגארליץ.

שרה רבקה ע"ה בת הרה"ח ר' יצחק נטע שטענגל ז"ל מארליץ. נהרג עקדי"ה עם כל משפחתו הי"ד.

ו. זקנתנו מרת גיטל ע"ה.

ז. רבי נפתלי יוסף ז"ל מקארטשין - אנטוורפן. הוא היה בדורנו דוגמא לחסיד אמיתי. התמיד מאד בלימוד התורה, וכל ימיו היה עוסק בעסקיו ומסדר כל צרכיו בוריוזות גדולה, כשהוא מקדיש את כל שאר עתותיו ללימוד התורה. בין בצעירותו ובין בזקנותו לא ראו אצלו מושג של זמן פנוי. לא ישב אף פעם בטל. או שעסק במסחרו, או בעסקנות, או שישב ולמד. כל שנותיו השכים קום באשמורת ולמד מספר שעות מיד בראשית היום. אפילו בחולשתו לעת זקנותו הקפיד תמיד לילך לישון בזמן, כדי שיוכל לקום בזמנו הקבוע, באשמורת. תפילתו היתה תמיד בהתלהבות ברמ"ח איבריו כמונה מעות. מרן מהר"א זצ"ל אמר עליו לבן אחותו הרה"ח ר' נחמן זעליג ז"ל, שצריך לתלות את תמונתו של ר' נפתלי על הכרבת¹⁷², "אָ דוגמא פון אַ סוחר אַ חסידישער איד". בכל המצבים ובכל המקומות שהתגלגל לשם, התרחק מאד תמיד מכל דנדוד של חשש, גם הנהגותיו בהידורי ודקדוקי מצוות לא ויתר עליהם אפילו אם באו לו בקושי גדול. פעל הרבה למען הכלל ולמען החזקת התורה והדת, גם בקארטשין, וגם באנטוורפן, ולא נרתע מפני המפריעים, גם לא התבייש מפני המלעגים. עם זאת שרמז תמיד פיו ולשונו. ובכלל היה ממעט בדבור.

כשנשא את זוגתו מרת חוואלדא רבקה ע"ה, בת הרה"ח ר' טוביה ציזנער ז"ל מטארנא, עבר לגור בטארנא. אחרי כמה שנים חזר לקארטשין ופעל שם רבות לביצור חומת הדת. בתקופה מסוימת אף כיהן כראש הקהל בקארטשין. כשהביאו פעם הציונים ספרי השכלה וכדו' למשוך את בני הנוער, התנגב לשם בחשאי במסיב"י באמצע ליל שישי, הוציא את הספרים וזרקם לתוך התנור של בית המרחץ, ולא נודע כי באו אל קרבנם. בהודוע הדבר נפל עליו חשד שידו בדבר, והושיבוהו בבית האסורים, אולם הוא שוחרר לאחר זמן קצר. בשנת תרפ"ח, שהקים מרן מהר"א מבעלזא זצ"ל מחדש את ארגון "מחזיקי הדת", למען הנהגת הקהלות בגאליציא בדרך ישראל סבא, מבלי להיגרר אחר המפלגות, סיפר לי א' מיוצאי קארטשין שניגש אז אליו רבי נפתלי ז"ל והציע לו להרשם כחבר ב"מחזיקי הדת". את תשלום דמי החבר לקח ר' נפתלי על עצמו, אבל הוא היה צריך להבטיח כתנאי לחברותו, שיתרחק מכל המפלגות ומפוליטיקא. והוסיף הנ"ל בתמימות

¹⁷² . בפולין היו תולים על הכרבת מודעות פרסומת.

¹⁷³ . סיפר אחד שהוגלה יחד עמו באותה רכבת, וישבו שם כולם עם צורותיהם על קרקע הקרונות צופים וסחופים מנותקים מן העולם וראשם בל עמם מבלי דעת מה יעלה בגורלם. אבל רבי נפתלי עשה את שלו, וביום ששי כשהיום התחיל לערוך הוציא את השטריימל מצרורותיו וחבשו. בראותם אותו חשו כל השרויים באותו קרון באווירה של שבת

ניכרו עוד ביותר לעת זקנותו, כאשר למרות חולשתו¹⁷⁶ השתדל בכל כוחו לא לוותר מהנהגותיו ולא לפרות מלימודו. נפטר בשיבה טובה בן צ"א שנים ביום ז' שבט תשנ"ב.

ח. רבי אריה ז"ל מקארטשין. ת"ח וחסיד. פעל וסייע בקארטשין לבחורים רבים שיוסעו לבעלזא¹⁷⁸. **זוגתו רבקה ע"ה בת הרה"ח ר' משה דוד אשכנזי ז"ל מליבטשוב,** בן הג"ר חיים צבי הירש אשכנזי ז"ל אב"ד פשעווארסק. סיפר הרה"ח ר"נ שלאנער, שהיתה מכינה כל שבוע הרבה חלות ודגים, והוא בתור ילד היה השליח לחלקם לעניים ולזקנים בבתיהם. בעת המלחמה כשבאו הרוסים לגרש את אחיו רבי נפתלי ז"ל שהה גם הוא שם, קפץ מיד מהחלון וניצל מהגירוש. עבר משם לפרמישלן לכ"ק מרן מהר"א זצ"ל, וכשהגיעו הנאצים לפרמישלן נשרף על ידם בשריפת ביחכ"נ, ביחד עם הרה"צ רבי משה בן כ"ק מרן מהר"א זצ"ל, ביום ערש"ק פ' חקת "דא גזרת אורייתא" ט' תמוז תשי"א הי"ד.

הורו רבי חיים: **החסיד המופלג הג"ר פנחס הלוי דים זצ"ל מלינסק - קראקא, זוגתו מרת יהודית יוטא ע"ה.**

מוצאו מ"עיר מלאה חכמים וסופרים"¹⁷⁷, היא העיר לינסק. בן רבי אורי ליפא זצ"ל¹⁷⁸ ממשפחת דים המיוחסת, אשר כפי המקובל במשפחה¹⁷⁹ היו צאצאים בן אחר בן להשלי"ה חק', וראש המשפחה שינה את שמו מהורביץ לדים¹⁸⁰. נשא את זוגתו מרת יהודית יוטא ע"ה ממשפחת העניג¹⁸¹ מחשובי חסידי רוזין באיסטריק, וקבע את מקום מגוריו באיסטריק. ישב בבעלזא אצל מרן מהר"י זצ"ל והיה מחשובי ה"יושבים". ידוע לנו על שליחות שנשלח פעם ע"י מרן מהר"י

¹⁷⁶ . גם בעת חליו לפני פטירתו בחיותו שריו בלי הכרה ר"ל, העיד לי אחד ששהה שם בביה"ח באותו זמן יבלי"ט, שהבחין שבמשך כל הזמן אף שהיה ללא הכרה, לא שכב אף פעם פרקדן כי אם על צדו.

¹⁷⁷ . כ"כ על העיר לינסק ה"מראה יחזקאל" במכתב לרבו בעל ה"יברוך טעם" בשנת תקס"ט (נדפס בתולדותיו שברש"י "דרך יבחר"). וכן מוצאים אנו בשו"ת "השיב משה" בשאלה מ"ח בשנת תקס"ח "במקום תורה ויראה ק"ק לנסקא אשר מליאה סופרים", ובתשו"ו שם "בעיר מלאה חכמים וסופרים".

¹⁷⁸ . לפי זכרוננו של נכדו אורי ליפא נ"י בן בנו ר' בנימין ז"ל, ממה שראה על מצבתו לפני המלחמה.

¹⁷⁹ . מפי אמי תלטי"א, ומרת וואלהענדלער תלטי"א, ששמעה מאביה הרה"ח ר"י דים ז"ל. ויש לצין שכן מקובל גם בענף אחר של המשפחה (שאין אנו יודעים כעת איך הקשר ביניהם לבנים). על מצבתה של מרת לאה סיגור ע"ה מלינסק, בת רבי מענדיל דים (בן רבי יעקב דים מלינסק, חתן רבי אלימלך טורם מארליץ וגיסו של ה"דברי חיים") רשום, שאביה היה בן אחר בן להשלי"ה חק'.

¹⁸⁰ . "י"א שתמשעתו של השם דים הוא ר"ת "דיין ומלכ"י, כלומר שאבות המשפחה היו דינים (בפרטמורנטין שבספרים הישנים אכן מוזכר תמיד דום בוא"י ולא דים), וי"א שר"ת דים הוא "דיינים מומחים".

להרה"ק משינאווא זצ"ל¹⁸². למד עם בנו בכורו של מרן מהר"י זצ"ל, הוא הרה"ק ר' שמואל זצ"ל, שהיה אח"כ אב"ד סקאל¹⁸³. בין ה"יושבים" היה רבי פנחס מהיחידים בני העליה שקיבלו רשות ממרן מהר"י לעסוק בלימוד סודות התורה. נוספר עליו שפעם שהה בבעלזא יותר מהרגלו ולא חזר לביתו, וכשנשאל על כך במכתב מזוגתו, ענה לה היות שבעיר איסטריק היתה בתקופה זו המחלוקת שבין צאנו לסאדיגורא בתקופה, ואינו רוצה להתערב במחלוקת, לכן נשאר בבעלזא¹⁸⁴. רבי פנחס נתמנה לאחד מראשי חברת "מחזיקי הדת" בעירו, ונטל חלק באסיפות הגדולות של חברת "מחזיקי הדת" שהתקיימו בעיר לבוב, ואשר השתתפו בהן הרבה מרבני וגדולי גאליציא בראשות כ"ק מרן מהר"י מבעלזא זצ"ל. ברשימת "האנשים נשיאי ענפי ח"ק מחז"ח הבאים לאסיפה הכללית ביום ג' וד' פרי' וישלח (יב יג כסלו) תרמ"ז" שהתאסף לבחור נשיא אחרי פטירתו של הג"ר שמעון סופר זצ"ל מקראקא¹⁸⁵, מוצאים אנו מעיר איסטריק נציג יחיד והוא "הרב הנגיד ר' פנחס דים נ"י"¹⁸⁶.

זוגתו מרת יהודית יוטא ע"ה נפטרה בצעירותה והשאירה אחריה ב' בנים:

א. זקני הגה"ח רבי חיים דים זצ"ל מקארטשין.

ב. הרה"ח ר' אריה (הנקרא ר' לייבלע) דים הי"ד מקשאנאב, אשר הוא ובנו הב' אורי ליפא הי"ד היו מעמודי התווך דחסידי בעלזא בקשאנאב.

בזו"ש נשא רבי פנחס את מרת חנה ליבא ע"ה בת הרה"ח ר' יעקב יצחק גוטוויין ז"ל מקראקא, ועבר לגור בקראקא. שם כבר לא היה לו את הנגידות וההרחבה שהיה לו בזיווגו הראשון

¹⁸¹ . נשכח ממני שמו וכעת אין בידי היכן לברר. בספר זכרון לינסק - איסטריק נמי 193 מובא על משפחת העניג שהיו חשובים ורישומם היה ניכר מאד באיסטריק. פרטים על המשפחה אפשר למצוא בס' בנין שלמה פשעמישל תר"א, שמחברו היה מענדיל חסידי סאדיגורא, ובפרטמורנטין שבסופו מונה הוא את אישיו משפחת העניג באיסטריק: הנגיד המפורסם ר' צבי העניג וגי בניו ר' זנוויל ר' שלמה ר' מענדיל, ור' גרשון העניג (ר' שלמה העניג נולד בשנת תר"ח, והוא חתום במכתב שכתבו גדולי חסידי סאדיגורא לאנ"ש בשנת תרס"ז אחר פטירת הרה"צ רבי ישראל מסאדיגורא זצ"ל, נדפס בקובץ שפתי צדיקים (א. עמ' ס"ב). בנו הוא הרה"ח ר' יעקב העניג ז"ל שהיה נאמן ביתו של הרה"צ רא"י מסאדיגורא - ת"א ונפטר בשנת תשכ"ט.

¹⁸² . מפי הרה"ח ר' אברהם לייב ז"ל.

¹⁸³ . מפי דודי הרה"ח ר' נפתלי דים ז"ל, וא"ל שלכן נסע זקנו לסקאלה אחר פטירת מרן מהר"י.

¹⁸⁴ . מהי"ל.

¹⁸⁵ . "מחזיקי הדת" תרמ"ד ג' 3.

¹⁸⁶ . כן מופיע שמו גם ברשימת "הרבנים ומונהיגים ובע"ב שיחיו אשר באו להאסיפה הגדולה בעיר לבוב מיום ג' משפטים (כ"ה שבט) תרמ"ב, יחד עם רבה של איסטריק, הרב ר' יוסף ריינמאן זצ"ל.

באיסטריק¹⁸⁷, אעפ"כ המשיך לשבת על התורה והעבודה והיה עסוק בכתיבת חידושי הרבנים. מלבד מה שהעלה על הכתב את חידושי, היו גם שולי הגליונות של כל ספריו מלאים בהערותיו, וכשלא הספיקו גליונות הספר, הוסיף דפים ריקים לתוך הספר כדי לכתוב עליהם. לאחר פטירתו מצאו אצלו כתבים רבים בתורת הסותר שהגה בה רבות בהוראת מרן מהר"י זצ"ל כנזכר לעיל. כך אחד מכתביו על עניני קבלה היה ביד גיסו הרה"ח ר' מיכל גוטוויין, שהתכוון להוציאו לאור¹⁸⁸, אבל לא איסתייע מילתא. חלק מהכתבים שהיו אחר פטירתו ברשות בנו הר"ר בנימין ז"ל - ארגז שלם עם ספרים אשר גליונותיהם היו מלאים וגדושים בהערותיו וחידושי, נלקחו בזמן המלחמה ע"י ר' בנימין לגיוט כדי להצילם¹⁸⁹, אולם כנראה הלכו הספרים לאיבוד בעת חיסול הגיטו יחד עם רבבות אלפי ישראל היידי. חבל על אבדן.

רבי פנחס האריך ימים והיה מזקני החסידים בביהמ"ד של חס"די בעלזא בקראקא¹⁹⁰, שריד מחשובי חסידי מרן מהר"י זצ"ל¹⁹¹. ועבר שם בקביעות לפני התיבה לתפילת מוספין בימים הנוראים. נפטר בשיבה טובה בחיותו בערך בן צ"ב, בתחילת חודש מרחשון¹⁹² שנת תרצ"ז או תרצ"א. בעת הלוינו הניחו על מטתו את כתביו שמצאו בביתו¹⁹³. נטמן בביה"ח הישן בקראקא. קברו נהרס בעת השואה ע"י הנאצים ימ"ש¹⁹⁴. זוגתו מרת חנה ליבא ע"ה נפטרה בתחילת המלחמה.

זרע: ג. הרה"ח ר' יהודה דים ז"ל מקראקא, זוגתו מרת מרים בלומא ע"ה בת דודו הרה"ח ר' יחיאל מיכל גוטוויין ז"ל. בזמן המלחמה התאכסן מרן זצ"ל תקופה מסויימת בביתם שבגיטו קראקא. נהרגו עקדה"ש עם יו"ח היידי. נשארה לפליטה בתו שתחי' ובעלה הרה"ח ר' חיים שמואל וואלהענדלער שליט"א.

187. בשנת תרנ"ז מוצאים אנו ב"מחזיקי הדת" מודעת שפורסמה ע"י רבי פנחס, שאפשר לקנות בביתו ברח' קראקאווסקא עלי תה מיובאים מרוסיה. גם לעת זקנתו, זוכר הר"ר שלמה דעהן הייז (נכד זוגתו) מבקורו בקראקא בשנת תרפ"ב, שזוגתו ע"ה היתה צריכה לדאוג ולעשות לפרנסתם.

188. חתן חתנו של ר' מיכל, הרה"ח רח"ש וואלהענדלער שליט"א, ראה אצלו את הכתיי.

189. בנו אורי ליפא נ"י.

190. חתימתו וחתימת בנו הרה"ח ר' יודל ז"ל נמצאות בין "חתימות דביהמ"ד דהה"צ מבעלזא שליט"א" בקראקא, על כתב הרבנות של הג"ר יוסף נחמיה קארניצער זצ"ל, בשנת תרפ"א.

191. הרב מנאראל שליט"א מספר שביקר פעם בקראקא וראה יהודי בעל חדרת פנים עם ספאדיק וגריבים לבנות בימות החול, ולשאלתו מי הוא רבי זה? ענו לו שהוא החסיד רבי פינע לינסקער.

192. נכדו הנ"ל זכר שאבי התפלל תמיד לפני התיבה בשבת פ' נח, שבת שלמי היא"צ של רבי פנחס ז"ל.

193. נכדתו מרת וואלהענדלער תליט"א.

ד. הר"ר בנימין דים ז"ל מקראקא, זוגתו מרת דבורה ע"ה בת הרה"ח ר' חיים לנדא - זילבערמאן (שהיה מכונה בבעלזא ר' חיים קראקאווער). נפטר במחנה עבודה ליד שטאטהוף בסוף המלחמה, ז' טבת תשי"ח.

ה. מרת נחמה ע"ה זוגתו של הר"ר שלמה לאנגסאם ז"ל מברעטש.

ו. מרת אסתר ע"ה זוגתו של הר"ר יצחק בערגמאן ז"ל מקראקא.

ז. ר' לוי דים ז"ל מקראקא - ת"א. זוגתו מרת צירל ע"ה בת הר"ר יהודא דעהן מקארטשין - ברלין. נפטר שביעי של פסח תשי"ד.

בשנותיו האחרונות העלה רבי פנחס ז"ל העלה על גבי הכתב את יחוס משפחתו, לבקשת נינו הבי נפתלי בן ר' דוד דים היידי מקאשוי, שבא במיוחד לשם כך לקראקא. וחבל על אבדן.

הור' מרת חו"א ע"ה: **הנגיד החסיד המפורסם רבי נפתלי יוסף ראב ז"ל מקארטשין**¹⁹⁵ **וזוגתו מרת רחל לאה ע"ה.**

רבי נפתלי היה גולת הכותרת של העיר קארטשין ושמו הלך לפניו למרחוק כאיש האשכולות ת"ח חסיד נגיד ובעל צדקה. היה מגדולי חסידי דזיקוב. מסופר שהרה"ק ר"מ מדזיקוב זצ"ל התבטא פעם: אם יש לי ג' חסידים, רבי נפתלי ביניהם. אם יש לי ב' חסידים גם רבי נפתלי ביניהם, ואם יש לי חסיד אחד אזי רבי נפתלי הוא. נכדו של ה"אמרי נועם", רבי ברוך מסערט זצ"ל, אמר לאחד מיו"ח של רבי נפתלי¹⁹⁶: "זקנק היה גענעראל בדזיקוב". רבי נפתלי זכה גם לארח את רבו מדזיקוב זצ"ל ששבת הרבה פעמים בביתו¹⁹⁷.

194. הנאצים ימ"ש הרסו חלק מבית החיים הישן כדי להרחיב את פסי הרכבת שעברו ברחוב שלצד בית הקברות, ובאותו חלק היה גם קברו של רבי פנחס ז"ל, בשורה השניה מחומת בית הקברות.

195. אין אנו יודעים פרטים מדויקים על הוריו ומשפחתו של רבי נפתלי ז"ל. דודי הרה"ח ר' נפתלי דים ז"ל אמר שלפי זכרונו שם אביו של רבי נפתלי היה כנראה ר' יעקב זאב. מבני משפחתו של רבי נפתלי, מצאנו מוזכר ב' אנשים אשר היו כנראה מבני משפחתו הקרובים, ואולי היו אחיו. והם: (א) ר' קלמן ראב. המוזכר בין הפרומרנטין מקארטשין שבסו"ס "רביד הזהב" לבוב תר"ל, יחד עם רבי נפתלי ראב (בס' "נארליך" עמ' 310 מובא שבגארליץ גר ר' יוסף ב"ר קלנימוס ראב ונפטר עוד לפני המלחמה ומבניו היו: נפתלי ושלום). (ב) ב"מחזיקי הדת" כב תמוז תר"מ, נמנה בין ראשי חבורת "מחזיקי הדת" בעיר בייטש "האברך החסיד מו"ה שלום ראב נ"י", ובס' "עשירונת בייטש" (תשי"ז) עמ' 205 מובא אודותיו שהיה חסיד דזיקוב נלהב ותפלתו היתה אש להבה. ומעשה פלא היה בביטש בגי שביזה את סוכתו של רבי שלום ובאותו יום מת.

196. הרה"ח ר' פינבש הפנר ז"ל חתן הרה"ח ר' מרדכי יוסף טאוועב היידי מלעמברג חתן הרה"ח ר' אליעזר ראב ז"ל בן רבי נפתלי.

197. בס' "קארטשינער יזכור-בדך" עמ' 215. מפי אחד מיו"ח שמעתי

עשירותו המופלגת באה לו במעשה פלא מברכתו של הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זצ"ל¹⁹⁸. בצעירותו היה רבי נפתלי מלמד, וכמובן ששכר המלמדות הספיק בקושי לחיי דחק ועוני, בכל זאון לא יותר ולא החסיר מנסיעותיו לרבו הרה"ק מדזיקוב זצ"ל. לא יכול היה להיפקד מביתו לזמן ממושך, ולכן נהג לנסוע רק לאחד מזמני ה"ימים הנוראים", פעמים נסע לר"ה וחזר לביתו מיד אחרי ר"ה, ולפעמים נסע רק ליוכ"פ. מכיון שלא הספיק כספו לנסוע לבדו בעגלה, היה מצטרף לקבוצת חסידים שנסעו יחדיו, והשתתפו יחד בהוצאות הנסיעה.

שנה אחת נסע לדזיקוב לר"ה, במוצאי החג נכנסו אנשים רבים ליפרד לפני חזרתם לביתם, כשהגיע תורו של רבי נפתלי, אמר הרה"ק מדזיקוב זצ"ל שאין לו יותר כח לקבל קהל והוא חיוב לפוש. החסידים שבאו עמו יחד ריחמו עליו שלא יוכל לחזור לביתו, והמתינו לו עד שהרה"ק חזרו שוב לקבל קהל ויוכל ליפרד. אחרי שעות מספר נפתחה שוב הדלת, לפני הדלת השתרך תור של כארבעים-חמישים איש, כשהגיע שוב תורו של רבי נפתלי נענה הרה"ק מדזיקוב: אינני יודע מה הוא רוצה ממני, הלא אמרתי שאין לי יותר כח. רבי נפתלי בראותו כך, אמר לחברי קבוצתו שלא ימתינו לו, כי הוא רואה שמשהו מיוחד מתרחש עמו והוא עומד לישראל גם על יוכ"פ, בקוותו שמיד אחרי יוהכ"פ יוכל ליפרד ולחזור לביתו. כי הרי בחודש זה היה צריך למצוא תלמידים לתקופת החורף, אשר בזה היתה תלויה פרנסתו.

אחרי יוהכ"פ כשרבי נפתלי נכנס שוב ליפרד, הגיב הרה"ק מדזיקוב: לא יאה לעשות כן לנסוע הביתה ולא לישראל לחג הסוכות. בשמעו דברים ברורים אלו נשאר רבי נפתלי לחוג את ימי החג אצל רבו הק', בתקווה איתנה שפרנסתו לא תקופח ומיד אחרי החג כשיחזור לביתו ימצא עדיין תלמידים לתקופת החורף. במצאי שמחת תורה נכנס שוב אל רבו ליפרד, אמר לו הרה"ק מדזיקוב: חסידים היו נוהגים לישראל אצל רבם עד אחר שבת בראשית. כמובן שנשאר כבר בדזיקוב גם לשבת.

שהיה בא לקארטשין כל שנה, והתאכסן בביתו של רבי נפתלי. גם היה הולך לבקר את בית מסחרו ומחסניו להשפיע לו ברכה. כן התאכסנו בביתו עוד דצדיקים.

198. הרה"ח ר' אלישע בויס ז"ל מקארטשין סיפר שמע בצעירותו בקארטשין ספור אחר על מקור עשירותו של רבי נפתלי ז"ל, שבאה לו מברכתו של הרה"ק רבי ר' צבי זצ"ל מרימוב. רבי נפתלי היה מלמד בסאניק והיה עני מרוד. נכנסה זוגתו לחרה"ק מרימוב זצ"ל ובכתה לפניו על דוחק מצבם. א"ל הרה"ק מרימוב: דיהיילע הרי את אומרת תהלים, האם אומרת את אה "יהודי הגדול" (מזמור קז). כשענתה הן, אמר לה: כתוב שם ג' פעמים "ממצוקותיהם" ובפעם הרביעית כתוב "וממצוקותיהם" יוציאם, לאמר "אז ווען עס איז שוין גאר ענג מוז שוין דער אייברשטער העלפ"י - כאשר המצב דחוק אזי בודאי יושיעם הקב"ה. כשהגיע לביתה ראתה גוי שהגיע ממקום רחוק נוסע בעגלה מלאה קמח

אחרי שבת בראשית הסתובב בבית רבו הק' וחיפש הזדמנות ליכנס אל הקודש ולקחת ברכת פרידה, שהרי עוד מספר ימים ימצאו להם כבר כל התלמידים מלמדים אחרים והוא יסאר ללא פרנסה. בתו של הרה"ק מדזיקוב שהיתה עקרת הבית ובעלת דעת והכירה את כל החסידים, אמרה לו שתגלה לו סוד ואולי ע"י כך תבוא ישועתו. היא ראתה בימים האחרונים שאביה הק' רושם על החלון¹⁹⁹ מספרים, בתחלה רשם מספר שבעים אלף ומחק, שוב רשם ששים אלף, כך היה רושם ומוחק מספר פעמים, והיא מבינה שישנו כעת אוצר אצל אביה, אולי יוכל רבי נפתלי לזכות בו. על כן יעצה לו היות והרה"ק נח כעת, שיקח קערה וספל מים לנטיי ומגבת ויעמוד הכן לפני חדרו וכשיוקס מנוחתו ישמשנו בהגשת המים לנטיי, אולי יהיה עת רצון.²⁰⁰

רבי נפתלי עשה כצעתה, וכשקם הרה"ק מדזיקוב וביקש שיגישו לו את הקערה ליטול דיו נגש מיד ושמשו. הרה"ק נטל דיו ויצא למספר דקות, בחזרו אמר לרבי נפתלי: נפתלי, האם אני יכול לסמוך עליך ולתת לך שבעים אלף רייניש? נענה רבי נפתלי: למה לא. אמר לו הרה"ק מדזיקוב כמתרעם: מה פירוש למה לא, האם הנך יודע מה גדול נסיון העשירות, וישמן ישורון ויבעט, האם דבר זה קל בעיניך. רבי נפתלי שהיה חסיד בר דעת השיב: אם אין באפשרות לתת לי שבעים אלף, אזי שיתן הרבי ששים וחמש אלף. נענה הרה"ק: גם סכום זה גדול מדי. נקב רבי נפתלי בסכום יותר נמוך והרה"ק עדיין לא הסכים, עד שהגיע לסכום של חמישים אלף, אמר הרה"ק, גם חמישים אלף יותר מאד. נענה רבי נפתלי: אם כן שיהיה ארבעים ותשע אלף. א"ל הרה"ק זצ"ל: האם אתה מבטיחני שהיה יהודי כשר, לא תתנאה בעשירותך ותחלק צדקה ביד נדיבה. כמובן שרבי נפתלי קיבל על עצמו בקבלה גמורה לעשות כדברי רבו. יצא רבי נפתלי מן הקודש רשם קוויטל ונכנס שוב לשאול מה לעשות כעת, היות ופרנסת המלומדות שלו כבר אבדה, כי הזמן החדש עומד כבר בפתח ועד שיחזור לביתו לא ימצא כבר תלמידים. יעץ לו הרה"ק מדזיקוב שיתחיל לסחור בפרג-

והתחיל לרדת גשם, חשש הגוי שלא יתקלקל הקמח וביקש ממנה שתקנה את הקמח, כשאמרה לו שאין לה במה לשלם ענה לה, שקודם כל תקח את הקמח ואילו את הכסף תשלם בהזדמנות אחרת. מהכסף שקיבלו עבור הקמח התחילו לישא וליתן וראו ברכה במסחרם. (וזוגתו של רבי נפתלי לא היה שמה ידנה, היתה לו בת בשם ידנה כנזכר להלן. אכן כנראה לא היה סיפור זה עם ר' נפתלי ראב, אולי היה אצל א' ממשפחתו, אמו או חמותו. ועשירותו של רבי נפתלי באה כאמור מברכתו של הרה"ק מדזיקוב זצ"ל).

199. בתקופה זו מתחיל מוג האוויר להתקרר ומסיקים את הבגים, ומחמת הקור שבחץ מתכסים החלונות בשכבת אדים, ואפשר לרשום עליהם באצבט.

200. יש מוסיפים שבאותו חג לא רבו הבאים לדזיקוב והעירו לו מקורביו להרה"ק מדזיקוב שאף אחד מהנגידים לא הגיע לחג, ענה להם הרה"ק א דאנה נגידים, גם רבי נפתלי ראב יכול להיות נגיד...

בסביבה זו היו הרבה שדות פרג, האיכרים גידלו פרג בשדותיהם, וכשקצרו שלחוהו על פני המדינה מזרחה, לאזור לעמברג וכדו', - רבי נפתלי שלא היו לו השגות גדולות במסחר חזר לביתו, לזה קצת כסף ממספר אנשים, וקנה כעשרים שקי פרג. מחסן לא היה לו, הניח את השקים בכל מקום אפשרי בביתו הקטן והמתין. כך עברו שבועות אחדים הפרג הפך בינתיים למאכל של בני הבית, וגם העכברים התחילו כבר לחורר את השקים ולאכול מהפרג. כתב רבי נפתלי מכתב אל רבו, היות שקנה בעצתו כמה שקי פרג, אך עדיין אינו רואה שום מוצא ואינו יודע מה לעשות. אחר זמן קצר קיבל טלגרמה מדזיקוב, שהכוונה לא היתה שיקנה מספר מועט של שקים, אלא עליו לקנות כמויות עצומות, עולות מלאות פרג.

פקודתו של הרה"ק מדזיקוב התפרסמה מיד, וסוחרים חסידים הריחו שישנה כאן הזדמנות להרוויח סכומים הגונים, מיד באו אל רבי נפתלי להציע לו את כספם כהשקעה, והתחרו ביניהם מי יצליח לקנות את אמונו של רבי נפתלי להשתתף עמו במסחר זה. כך השיג רבי נפתלי סכומי כסף גדולים, שגר לו מחסן ענק וקנה כמות עצומה של פרג כחוראת רבו. ככל שעברו הימים החל מחיר הפרג לעלות, וכשהגיעו ימי החנוכה כבר היה באפשרות להרוויח כ-15 - 10 אחוז על ההשקעה. שלח רבי נפתלי שוב מכתב להרה"ק מדזיקוב להתייעץ האם למכור, וקיבל טלגרמה בשום אופן לא למכור, כך היה מספר פעמים בימי החורף שהמחיר המשיך לעלות והרה"ק לא נתן לו למכור, עד שהגיעו ימי הפורים קיבל שוב טלגרמה מהרה"ק מדזיקוב "עתה העת למכור". ואכן מכר אז בריווח עצום, יותר מכפול מהמחיר שקנה בו, נתן לכל שותפו את חלקו ונשאר בידו הון רב²⁰¹.

בכסף שהרוויח החל רבי נפתלי לסחור בבדים, בכל האזור היו שדות שגידלו בהם קני הפשתן ואלפי נכרים היו מתפרנסים מעיבודם לבדים שהיו ידועים בשם "קארטשינער ליוונטי". ה' הצליח דרכו, ומסחרו גדל והתרחב על פני כל המדינה, גם במדינות אחרות מחוץ לגאליציה היה ביקוש רב לבדים שלו. מחסן הבדים היה תמיד הומה ככוורת, והוצרכו להעסיק שם כעשרים וחמשה עובדים לצורך אריות הבדים לשלחם ללקוחותיה הרבים²⁰².

ולפלא היה הדבר שלמרות מסחרו הרב והמסופף הגיע רכשו תמיד בדיוק לסכום של ארבעים ותשע אלף רייניש

כברכת הרה"ק מדזיקוב זצ"ל. והיה רבי נפתלי נוהג לומר בבדיחותא: שהוא אינו זקוק כלל לסחור וכל מסחרו הוא רק למראית עין. כי הרי במשך השנים עשה מסחרים גדולים מאד והרויח סכומים עצומים, ומאידך היו שנים שהיו לו בהם הוצאות גדולות לנשואי צאצאיו או לעניני צדקה וכדו', ולמרות זאת במאזן חשבונותיו שערך אחת לשלש שנים היה תמיד סכום הונו מ"ט אלף רייניש לא פחות ולא יותר. ובחלוף לפני פטירתו ביקש שיבדקו את מצב הונו והיה ג"כ כסכום הני"ל וסיפר אז רבי נפתלי לצאצאיו את הסיפור אודות ברכת רבו. רבי נפתלי קיים בשלימות את הבטחתו לרבו והרבה כל ימיו במעשי צדקה וחסד. מהונו הרב פזר נתן לאביונים ולנצרכים בהרחבה וברוח נדיבה בגלוי ובסתר. בחכמתו השכיל לדעת היכן לתת מבלי שיבקשו ממנו, וגם האיד לתת שהנתינה תהא בדרך כבוד. נכדו הרה"ק ר' נפתלי דים ז"ל כשנכנס למרן מהרי"ד זצ"ל מבעלזא עם פתקא - בעת שמאלו לו עשרים שנה - אמר לו מרן: הכרתי את זקנך רבי נפתלי רבא. ר' נפתלי תמה מהיכן הכיר מרן זצ"ל את זקנו שהיה חסיד דזיקוב! בבואו הביתה סיפר לו אביו רבי חיים ז"ל, אשר בעת שהיתה אסיפת הרבנים הגדולה ברייזא בהשתתפות מרן מהרי"ד זצ"ל, נסע רבי נפתלי ז"ל להיות נוכח בכינוס של צדיקים²⁰³ ובהיותו שם הבחין במרן מהרי"ד זצ"ל אשר שמו הגיע למרחוק כבר אז בחיי אביו, ומלבד גדלותו בתורה ובעבודה עסק ג"כ בצדקה וחסד והיה דרכו לאסוף כספים לצדקה. ניגש אליו רבי נפתלי רבא ז"ל ואמר לו: איך האב גהערט אז דיא גייסט נאך געלט, איך וויל אויך ציא שטייער געבן (שמעתי עליך שאוסף אתה כסף לצדקה, רוצה אני ג"כ לתת חלקי). ונתן לו סכום הגון.

אחד מוקני יוצאי קארטשין כתב ספור המדגים את נדיבותו של רבי נפתלי ז"ל: היו לו לרבי נפתלי סוכנים שנסעו מעיר לעיר ומכרו את סחורתו. אחד מהם, ר' נטע, היה נוסע כל שנה אחרי פסח עם סחורה להונגריה, שוהה שם רוב השנה וחזר לביתו כמה שבועות לפני פסח. וכל שנה כשהיה יושב לסדר חשבונותיו עם רבי נפתלי, היה חסר לו כסף ממה שהיה צריך לשלם לרבי נפתלי בעד הסחורה שמכר. למרות כן לא הפסיק רבי נפתלי לסחור אתו, אלא היה רושם בפנקסו שר' נטע נשאר חייב כך וכך ונתון לו סחורה מחדש. שנה אחת שלח ר' נטע בחיותו עדיין בדרך, להודיע לרבי נפתלי שלדאבונ פשט השנה את הרגל ואין לו בכלל כסף ולכן לא יוכל לסדר אתו את

החשבון בשנה זו. מחמת הבושה הגיע ר' נטע לביתו רק בליל בדיקת חמץ, ובבוקר בער"פ כשבא להתפלל בביהכ"נ נעמד בקרן זוית שאף אחד לא יראהו. רבי נפתלי הבחין בו, ולקריאת התורה ניגש רבי נפתלי לקרוא בעצמו שלא כדרכו, ולשלישי קרא "יעמוד מורנו ר' נטע בן מורנו ר' יוסף", האורח ניגש לס"ת ובבושתו אמר בקושי את הברכות, אולם רבי נפתלי עשה עצמו כאילו לא קרה כלום ונתן לו אחרי ה"עליה" ברכת "שלום עליכם" לבבית. אחה"צ קיבל ר' נטע לביתו משלוח לכבוד פסח, שהגיע מרבי נפתלי כדרכו כל שנה, ליטר יין הונגרי משובח, ליטר שומן, ושם מצות של ערב פסח. אחרי החג שלח רבי נפתלי לקרוא לר' נטע שיבוא לסדר החשבון, בא אליו ר' נטע תמה ושואל, האיד יוכל לסדר החשבון, הלא פשט את הרגלי ענה לו רבי נפתלי: וואס אפגעצט, ווער אפגעצט? פרנסה דארפסטו דאך, קום רעכן זיך אפ וועל איך וויסן וויפיל דיא ביזט מיר שולדיג, און נעם זשע ווייטער סחורה און פאר געוונטערהייט, זאל זיין מיט מזל. (מה יש לך עם פשיטת רגל, הלא צריך אתה להתפרנס, בוא ונסדר החשבון ואדע כמה אתה חייב לי, קח סחורה כדרכך וסע לחיים ולשלום ושיהיה למזל)²⁰⁴

גמל חסדים גם בגופו והיה מכניס לביתו אורחים מבלי לבדוק בציציותיהם. פעם כשהעירו לו בני ביתו על אחד האורחים שהוא מנוגע בכניינים, אמר להם: "וכי בשביל כינה, אגרש את השכינה"²⁰⁵.

ואם למרחוק יצא שמו של רבי נפתלי כתי"ח חסיד נגיד ובעל צדקה מופלג, הרי שבעירו קארטשין כיבדוהו פי כמה, וכל בני העיר חיבבוהו והעריצוהו עד למאד. כשחלה את מחלתו האחרונה היתה הדאגה פרושה על כל העיר, כולם התפללו לרפואתו, גם המלמדים הביאו במיוחד את תלמידיהם לביהכ"נ שישתתפו באמירת תהלים לרפואתו של רבי נפתלי ז"ל²⁰⁶. רבי נפתלי יוסף רבא ז"ל נפטר בערב פסח²⁰⁷ ומחמת כבודו אשר כל בני העיר השתתפו בחלוותיו דחו באותה שנה

204. בס' "קארטשינער יזכור-בדך" עמ' 214.

205. מפי הרה"ק ר' משה שוסטר ז"ל.

206. ס' "קארטשינער יזכור-בדך" עמ' 215.

207. לא ידוע לי שנת פטירתו. לפי הנראה נפטר בשנים תרט-תרס בערך. כי בס' "תורת האר"ם" נדפס בלעמברג בשנת תרנ"ח, מובא עדיין רבי נפתלי ברשימות הפרוטנטנין, ובשנת תרס"א כבר נקרא נכדו רבי נפתלי יוסף דים ז"ל על שמו.

208. מפי הרה"ק ר' אליעזר בויס ז"ל ששמע מאמו.

209. מוזכר ב"מחזיקי הדת" ב' מ"א תרמ"א עמ' 7 כממלא מקום לחברי הנחלת "מחזיקי הדת" בקארטשין.

210. ס' "קארטשינער יזכור-בדך" עמ' 272 (מוזכרים שם גם ב' אחיו של ר' מיכל, שנשארו בקארטשין, ר' מענדל ור' בנימין ז"ל).

211. גם ב' אחיו קבעו מגורם בקארטשין, ואחד מהם הוא הג"ר קלמן זאב בעק זצ"ל שהיה דיין בקארטשין ובי' תשובות שסיבל שם ממחרי"ם

בקארטשין את אפייט מצות המצוה של ערב פסח לליל החג אחר תפילת ערבית²⁰⁸. זרעם:

א. **מרת חנה ע"ה אשת הרה"ק ר' מיכל רובין ז"ל** בן הרה"ק ר' אלעזר ז"ל מקארטשין. היה חסיד דזיקוב, גר בקארטשין²⁰⁹ והתפרנס ממסחרו כסוכן של קמח²¹⁰. אח"כ העביר מושבו לעיירה הסמוכה קראסנא. מרת חנה ע"ה נפטרה בצעירותה, היה זה כשהרה"ק ר' מאיר מדזיקוב ז"ל היה חולה, קיבלה על עצמה ואמרה שמוכנת היא להיות תמורתו, ותוך זמן קצר נפטרה. זרעם היו חסידים ונכדים.

ב. **מרת צביה הדס ע"ה אשת הר"ר אלכסנדר זושא בעק ז"ל**. נולד בשנת תרט"ז. בשנת תרל"ג הגיע לקארטשין²¹¹ ונשא את בתו של רבי נפתלי רבא ז"ל. סחר בבדים וביערות ואחוות, הצליח במסחרו והפך לנגיד, אבל כמו כל משפחתו גם הוא, לא התנהג בהרחבה ובראוותנות והמשיך לחיות חיים פשוטים וצנועים²¹². לקח חבל וסייע יחד עם גיסיו בהנהגת הקהילה, כשהיו הפרעות מצד השלטונות להתקנת עירוב בקארטשין כתב ר' אלכסנדר זושא מכתבים רבים ונסע במיוחד לווינן לקבל רשיון להתקנת העירוב²¹³. הרה"ק ר' יחזקאל שרגא משינאווא זצ"ל, שכתב אליו מכתב²¹⁴ ביום ב' דסליחות תרנ"ח, פונה אליו בתואר "הרבני המופלג ירו"ש הנגיד המפורסם כש"ת מו"ה אלכסנדר זושא בעק נ"י", ומבקש ממנו שיראה להגדיל את משכורתם של השוחטים בקארטשין הרה"ק ר' יעקב פנחס שיף וגיסו "יען הפרס הקצוב להם אינו מספיק לצרכם" "חלילה לו ולכל גיסיו היקרים יחיו להיות יד בזה ולמנוע ההוספה, אדרבה כל מי שיראת ה' בלבו מחויב לסייע בזה ולהשתדל לטובת השייב להוסיף להם, וגמירי דציבור לא מיעני" ומסיים הרה"ק משינאווא בברכה "יזכר תעשו וטוב לכם בכל עניינים"²¹⁵ בשנת תרנ"ט עבר לגור בעיירה הסמוכה קראסנא ולפני מלח"ע א' העתיק מגוריו משם לעיר הגדולה

מובאות בשו"ת מהרש"ם ח"ו סי' לו וסי' רטו. אח"כ עבר לעיר קעלין שבגרמניה, שם נתמנה לדיין ורב בביהכ"נ של יוצאי פולין ורוסיה שבי"אקט שטראסע". ובשו"ת "יקול יהודה" להגרי"י כץ מסאניק (מונקאטש תרס"ז) סי' נ"ח מובאת תשובה שכתב אליו לקעלין.

212. לאחד ששאלו: מה יתרון לעשירותך, הרי מאכלך והנהגתך כמוד כמוני? ענה: היתרון שלי הוא, שאני עושה זאת מתוך רצון ובחירה, ולא משום שהכרח יאלצני.

213. ס' "קארטשינער יזכור-בדך" עמ' 399.

214. המכתב בכתב יד קדשו של הרה"ק משינאווא, נשמר באוספו של מר א' שברון שקיבלו במתנה בלבוב בשנת תרפ"ח מר' אלכסנדר זושא. ונדפס בס' "דברי יחזקאל הח"ש" מהדו' תשל"ה, מכתב ל"ד.

215. ובסוף המכתב לפני חתימתו מוסיף הרה"ק משינאווא בכת"י: וכן ידוע לי מאדומי"ר הצדיק הקדוש מ' שלום זצ"ל מבעלזא שהקדיש לראות שהשייב לא יחיו לו דאגות ומכשי"כ דוחק פרנסה, שלא יחלש הרגשותו

לבוב²¹⁶. שם נפטר והשאיר אחריו ב' בני²¹⁷ וט' בנות, אשר חלק מיו"ח נשארו לפליטה אחרי השואה²¹⁸.

ג. **מרת דינה ע"ה אשת הרה"ח ר' חיים אלי' קויפמאן ז"ל מקארטשין** בן הרה"ח ר' שמואל ארי' ז"ל מצאנו ואח"כ בזבארוב שליד בארדיוב²¹⁹. נכד לבעל תבואות שור²²⁰. ר' חיים אלי' היה חסיד דזיקוב. תקופה מסוימת כיהן כראש הקהלה בקארטשין²²¹. וכשנתיידיד בקארטשין סניף חברת "מחזיקי הדת" בשנת תרמ"א רשום שם ר' חיים אלי' כאחד ממנהלי²²². גם זוגתו מרת דינה ע"ה ידועה היתה במעשי חסד שלה²²³. מורעם, בתם מרת פייגא ע"ה אשת החסיד המפורסם ר' מרדכי דארנבוס הי"ד מפשעמישל אבי הרה"ח ר' שמואל ארי' דארנבוס ז"ל מאנטוורפן²²⁴.

ד. **הרה"ח ר' אליעזר ראב ז"ל מקארטשין, זוגתו מרת חיה ע"ה** בת הרה"ח ר' משה שמואל קאבלער ז"ל. ר' אליעזר היה מחשובי חסידי דזיקוב, ת"ח וחסיד. בהיותו גם בעל תפלה, כיבד את ד' מגרונות בתפלתו ובניגונים החדשים שהביא תמיד מדזיקוב²²⁵. היה מחשובי הקהלה בקארטשין ומראשיה, גם נבחר בשנת תרמ"א להנהלת סניף חברת "מחזיקי הדת" שבקארטשין²²⁶. המשיך במסחרו של אביו, וכאביו גם כן הוא

הערות

בדקה מן הצדקה. והיא טובה לכל העיר שיהיה להשויב פרנסה. דברי המדבר למען האמת והצדק ומצפה לביט. חתי"ק.

216. בדור שלאחריו היה בלבוב אדם אחר בשם זושא בעק ואין להחליף בין השניים.

217. אי מבני היה ר' יעקב זאב בעק הי"ד אשר יחד עם אחותו מרת רייזל שטערן הי"ד היה להם בית מסחר גדול של כלים בלבוב והעסיקו שם כמה מבני המשפחה. בצעירותו פירסם ד"ת בקובץ "אהל מועד", בעריכתו של הג"ר יקותיאל ארי' קמלחאר זצ"ל, פאדגורוז תרנ"ט. סי' י"ג.

218. חלק מהפרטים הם מוכרונותיה של בתו מרת פערל קלארמן (נחיר) ע"ה.

219. ר' שמואל לייב קויפמאן מוזכר ברשימות הפרומרנטין מעיר זבארוב בכמה ספרים שנדפסו בין השנים תרכ"ח-תרמ"א כגון: סי' י"כסא רחמים" אונגוואר תרכ"ח. וסי' "תולדות אברהם" פרעמיסלא תרמ"א, ועוד. אחיו של ר' חיים אלי' הוא הרה"ח ר' יודל ז"ל שוי"ב בבריקל, מחסידי צאנז, חותנו של החוץ המפורסם ר' יוסלה ראזנבלאט ז"ל.

220. בספרו של ר' שמואל רוזנבלט על אביו "ר' יוסלה רוזנבלט" ז"ל, תי"א תשכ"א. עמ' 50.

221. סי' "קארטשינער יזכור-בד" עמ' 307.

222. "מחזיקי הדת" בי מני"א תרמ"א עמ' 7. לנשיא נתמנה "הרב המאוהב" בנשי"ק כשי"ת שמואל רובין, חאב"ד" (בן הרה"ח ר' אהרן בן הרה"ח ר' אשר ישעי' זצ"ל מראפשיץ).

223. סי' "קארטשינער יזכור-בד" עמ' 172.

224. ראה עליהם בסי' "גדולי חסידי בעלא" ח"ב עמ' תסא-תסח

225. סי' קארטשינער יזכור-בד" עמ' 345.

מחוסר, מצוין במידותיו²³⁴ ואהוב על הבריות. בכל זאת לא החזיק טיבותא לנפשיה, לא רצה לנהוג ברבנות ודחה את כל הצעות הרבנות שהוצעו לו, רק בעת שרבה של קארטשין לא היה בעיר מילא הוא את מקומו והשיב לשאלות בלי קבלת פרס.

מתחילת המלחמה כשברח אב"ד קארטשין הגה"צ ר' אלי' רובין הי"ד לברעזא, מילא רבי משה את מקומו קרוב לשלוש שנים, וקיבל מהיודנראט קצבה זעומה כדי שיוכל לכלכל את שמונת ילדיו, עד ליום המר סמוך ל"תשעה באב" שנת תשי"ב בו פקדו הגיסטאפו על אנשי היודנראט בקארטשין להביא לפניהם שבעה אנשים ובתוכם רב העיר. רב העיר כאמור לא היה בקארטשין והיות רובי משה השיב לשאלות במקום הרב לקחוהו אנשי היודנראט במקומו. אנשי הגיסטאפו ירו בשבעת האנשים שנפלו ארצה מתבוססים בדמם הי"ד. גם רבי משה נפל ארצה, הוא נפצע בראשו מהירי וזב ממנו הרבה דם, אבל נשאר בחיים. כלילה אחר שנסתלקו הנאצים, זחל משם רבי משה בשארית כוחותיו עד שהגיע לבית יהודי למצוא שם מחבוא מפני הרשעים. בבוקר כשראו הרוצחים שיש רק ששה גופות הבינו שאחד נשאר חי ונמלט על נפשו, הודיעו ליודנראט שאם לא יביאו אותו יתהרגו במקומו ארבעים יהודים. רבי משה ששמע על כך במקום מחבואו ולא רצה שיהרגו יהודים בגללו, אמר: "הריני מוכן ומזומן להיות כפרת כלל ישראל" והסכים

הערות

הערות

הערות

שימסרו אותו לידי הגיסטאפו. חלוש היה רבי משה מחמת חדם הרב שאבד בפציעתו ולא היה יכול ללכת ברגליו, הובילוהו כשהוא שוכב על גבי אלונקה ומסרוהו לגיסטאפו. רבי משה שהבין מה מצפה לו, פנה ליהודים שעמדו לידו כשהגיעו לתחנת המשטרה, וביקש שיהגו בו כפי המסורת מקדמונים לקבור את הנהרגים על קידוש השם עם סכין בידם שיוזכו לבקש את נקמת דמם. ראש הגיסטאפו ימ"ש, שמקום מושבו היה בקראסנא, בא במיוחד לקארטשין ובעצמו ירה ברבי משה שהיה שוכב עדיין על מטתו והרגו על קידוש השם, ה' ינקום דמו, והיה רבי משה הי"ד אחד מן האחרונים שזכו עוד לבוא לקבר ישראל בקארטשין. מצבה כבר לא הספיקו להקים על קברו ובתוך זמן קצר חוסל כל הגיטו בקארטשין הי"ד.²³⁵

[ז. ר' שלום ראב ז"ל²³⁶ מנעמרוב חתן הרה"ח ר' נח בער ז"ל מנעמרוב²³⁷.]

בחתימת הדברים נציין עובדא אצל אחד מבני הרה"ק מרוזין זי"ע, שדיבר עם אנשיו מעניני יחוסו, ולפתע נאנח מעומק לבו ואמר: "מה יתן ומה יוסיף שיש לנו יחוס אבות כ"כ רם ונשא, אם אנחנו עצמנו נראים כמו שאנו נראים". אולם אחרי אתנחתא קלה חזר ואמר: "כדאי הדבר להיות מיוחס כזה, כדי שתהיה לכהפ"ח הודמנות להיאנח אנחה זו!" והמשכיל יבין.

234. אמי שתחי' מספרת שבהיותה יתומה מאב קירבה רבי משה מאד והיה לה לעזר ומשע.

235. סי' "קארטשינער יזכור-בד" עמ' 104-102. והובא מאורע זה בפרטות גם בסי' "מכור הברזל" ר. פומרץ (ב"ב תשמ"ו) עמ' 62-60, מפיו של הרה"ח ר' שמואל אהרן רובין הי"ו מקארטשין - ב"ב. ושם בעמ' 75 על נקמת דמו השפוך של הקדוש רבי משה, אשר הרוצח מפקד הגיסטאפו בקראסנא ימ"ש נתפס בשנת תשכ"ד בגרמניה ובשנת תשל"ג נסע הרה"ח ר' שמואל אהרן במיוחד לגרמניה כדי להעיד במשפט על רצח זה שהוא היה לו עד ראיה. גם מובא שם, אשר ר' שמואל אהרן הי"ו בהיותו

236. מוזכר כחור בקארטשין ברשימת הפרומרנטין שבסו"ס "תורת חכמים - שפתי צדיקים" (פרעמיסלא תרמ"ג). וכנראה שאמנם היה בנו של רבי נתנאל, ובגלל היותו דר במקום אחר לא ידענו עליו. (ב"מחזיקי הדת" תרס"ט, כותב בנו ה' יעקב ראב מנעמרוב מו"ט לבן דודו ה' פסח דוד בן ר' אברהם ראב מקארטשין לשואיו עם אחותו פייגט).

237. מוזכר כחתנו ברשימת הפרומרנטין שבסו"ס "אילת אהבים", לעמברג תרמ"ח.